

הישיבה השלוש-מאות-ושלוש-עשרה של הכנסת השביעית

יום שני, ל' סיון תשל"ב (12 יוני 1972)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.01

א. הספד לשרגא גורן ז"ל

שרגא גורן מילא אחת המשימות החשובות ערב הקמת המדינה, כאשר מינהלת העם הטילה עליו את התפקיד החיוני של דאגה לאספקת הדלק וחלוקתו, בת-קופת-בין-הזמנים ונוכת סכנת התוהו ובוהו. כחבר הכנסת הראשונה תרם המנוח תרומה חשובה לדיוניה ול-דיוני ועדת הכלכלה בנושאים שהיה בקי בהם. נשלח תנחומים למשפחתו ולמשפחת הקואופרציה בארץ, וזכרו ייוון בתולדות מדינתנו כאחד מבניה-בוגיה. (חברי הכנסת מכבדים את זכרו של המנוח בקימה)

היו"ר י. ישעיהו:
הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. היום הובא למנוחת עולמים שרגא גורן ז"ל, מי שהיה חבר הכנסת הראשונה וחבר ועדת הכלכלה שלה. שרגא גורן מבני עלייה ותיקים, מאנשי בראשית, שהניחו יסודות ובנו גדבכים כל אחד על-פי דרכו, איש רב-פעלים. הוא היה חלוץ הקואופרציה בישראל, עמד בראשה עשרות שנים כאחד ממנהיגי יסודותיה, מטפחיה ומעצבי דרכה. הוא היה אחד מחלוצי הקמת התעשייה ומיתותה בארץ.

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לקריאה ראשונה: חוק מבקר המדינה (תיקון מס' 6), תשל"ב - 1972 - הצעת חבר-הכנסת יצחק ה. קלינגהופר.

לדיון מוקדם: הצעת חוק המקרקעין (תיקון), תשל"ב - 1972 - הצעת חבר-הכנסת אברהם מלמד. כן הונחו מסקנות ועדת העבודה בנושא: "חיסולם של משכנות העוני ופתרון מצוקת הדיור".

היו"ר י. ישעיהו:
נשמע עתה הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת נ. לורך:
ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי היום הונחו על שולחן הכנסת: לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: חוק עבודת הנוער (תיקון מס' 4), תשל"ב - 1972.

ג. חילופי גברי בוועדה לחוק האיגוד השיטופי

האיגוד השיטופי: במקום חבר-הכנסת יצחק ה. קלינגהופר ייכנס חבר-הכנסת גדעון פת.

היו"ר י. ישעיהו:
מאחר שאין התנגדות אני קובע, כי הכנסת אישרה חילופי גברי אלו.

היו"ר י. ישעיהו:
רשות להודעה ליושב-ראש ועדת הכנסת, חבר-הכנסת ארי אנקוריון.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הנני מבקש את אישורה של הכנסת לחילופי גברי בוועדה המיוחדת לחוק

ד. שאילתות ותשובות

עתה באה חברת "עמידר" ותובעת מהם לשלם דמי-שכירות, החל מ-1948, בלא כל התחשבות בנסיבות השתכנותם בדירות האלה ובעובדה שהם הוציאו כסף רב על שיקומן וכל קרקעותיהם, נכסיהם ובתיהם הקודמים הופקעו על-ידי השלטונות עצמם. אבקש לדעת:

א. כיצד אפשר עתה לדרוש מתושבים אלה תשלום שכר-דירה למפרע מ-1948?

ב. האם מוכן כבוד השר להתערב על-מנת לבטל את ההחלטה של חברת "עמידר" לגבות שכר-דירה מלפני יותר מ-20 שנה בשם לב למה שמתכני הכפר

היו"ר י. ישעיהו:
אנו עוברים לשאילתות ותשובות.

1. גביית דמי-שכירות מתושבי הכפר שעב

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר החקלאות ביום כ"ד בחשוון תשל"ב (12 בנובמבר 1971):

תושבי הכפר שעב (אזור עכו) הם ברובם פליטים שגורשו מהכפרים הסמוכים - מיעאר, דאמון, וכמו כן מאזור החולה - והובאו לכפר הזה עוד ב-1948/49. הם שוכנו בדירות הרוסות והיו נאלצים להוציא כסף רב על שיקומם.

3. מכירת עצים לחג המולד על-ידי הקרן הקיימת לישראל

חבר-הכנסת ז. המד שאל את שר החקלאות ביום ט' בשבט תשל"ב (25 בינואר 1972):

גמסר לי שהקרן הקיימת לישראל משמשת כספק עיקרי למכירת עצי אשוח לחג המולד במדינת ישראל. מאחר שרבים התורמים הדתיים לקרן הקיימת ליש-ראל, ובכללם בתי-כנסת ובתי-ספר, יש להניח שדעתם אינה נוחה ממכירת עצי אשוח ליהודים על-ידי הקרן הקיימת לישראל.

אבקש לדעת:

1. האם נכונה הידיעה?
2. אם כן, כמה הן הכנסות קק"ל ממכירות אלו השנה, וכמה היו בשנה שעברה?
3. לאילו גורמים מוכרת קק"ל עצים אלו?
4. מדוע לא יורה השר להפסיק מכירות אלו העשויות לפגוע ברבים מהתורמים ואינן תואמות בדיוק את ייעודי קק"ל?

שר-החקלאות ח. גבתי:

1. הקרן הקיימת לישראל מעניקה מזה שנים, לב-קשת משרד הדתות ומשרד החוץ, שי לאנשי הכמורה הנוצרית והסגל הדיפלומטי, צמרות ארנים וברושים לק-ראת חג המולד.

2. השי גמסר ללא תמורה כספית.

3. פרט לאמור בסעיף 1 נמסרות כמה מאות צמ-רות לאזרחים בני הדתות הנוצריות תמורת תשלום סמלי.

4. הקרן קיימת לישראל אינה מוכרת עצים ליהו-דים. מחווה זה של הענקת שי מתקבל בברכה על-ידי התורמים ואינו פוגע באופיה ובמטרותיה של הקרן הקיימת לישראל כמוסד ציוני. יתר על כן, הוא מעורר הדים חיוביים בקרב ידידיה הנוצריים של הקרן הקיימת לישראל.

4. הריסת בית בחלקה 30 גוש 10943 בטנטורה

חבר-הכנסת א. אבגרי שאל את שר החקלאות ביום ה' באדר תשל"ב (20 בפברואר 1972):

גמסר לי כי בנכס המוחזק על-ידי ה"ה מלינה ואוראל פואה, הנמצא בטנטורה והרשום כחלקה 30 בגוש 10943, נעשו בניגוד לרצון המחזיקים-השוכרים עבודות להריסה גמורה של בית העומד על החלקה הגל, פינוי ההריסות ויישור השטח, וייעוד השטח למ-טרות ציבור.

הבעלות על המקרקעים הגל היא בידי מינהל מקר-קעי ישראל ולמשפחת פואה זכויות חזקה ושכירות לגבי הנכס.

הפעולות דלעיל נעשו בניגוד להצהרה של בא-כוח מינהל מקרקעי ישראל (רשות הפיתוח) בבית-המשפט המחוזי בחיפה, בעירעור אורחי 49/69. באותו מעמד התחייב בא-כוח רשות הפיתוח שלא לעשות כל פעולה העלולה לפגוע בנכס, בלי לנקוט הליכים משפטיים מת-אימים.

עוד ב-15 למארכ 1970 נשלח למינהל מקרקעי ישראל מכתב מטעם פרקליטות המדינה ובו צויין, כי ניתן לפעול כנגד המחזיקים רק על יסוד הליכים מש-

שעב השקיעו בתיקונים ובתחזוקה של בתים הרוסים אלה?

שר-החקלאות ח. גבתי:

א-ב. אין מינהל מקרקעי ישראל דורש תשלום שכר-דירה למפרע מ-1948.

עלי להוסיף כי מינהל מקרקעי ישראל חוזר ומציע זה שנים לאזרחים המתגוררים בכפר שעב להעביר את הבתים לבעלותם במסגרת הסכם פיצויים, או לשכור את הבתים, ואמנם רובם של הדיירים חתמו חוזה שכי-רות. מינהל מקרקעי ישראל מוכן להגיע להסכם עם יתר הדיירים.

2. עקירת עצים-חיים בוואדי קטמון

חבר-הכנסת י. בן-מאיר שאל את שר החקלאות ביום י"ז בכסלו תשל"ב (5 בדצמבר 1971):

בעתון "ג'רוסלם-פוסט" מיום ד' כסלו תשל"ב (22 בנובמבר 1971) פורסמה ידיעה, שטרקטור פרטי עסק בעקירת עשרות עצים-חיים, חלקם בני מאה שנה ויותר, בוואדי מול אזור סן-מרטין בירושלים.

באותה ידיעה נאמר, שלאחר מחאתם של מספר שכנים טען הקבלן כי יש לו רשיון לעקירת העצים כדי למכרם לבעלי וילות ברמות-אשכול, אך לטענת השכנים הרשיון מדבר רק על עצים מתים ותאריך הוצאתו הוא עוד בשנת 1970. כמו כן טענו השכנים שהמשטרה סירבה להפסיק את העבודה בטענה שאין זה חשוב אם הקבלן מקפיד על תנאי הרשיון ואין זה מעניינם של השכנים.

אבקש לדעת:

1. האם ידיעה זו נכונה?
2. האם היה רשיון לקבלן שביצע את העבודה?
3. מה היה תנאי הרשיון ובאיוזה שטח במדויק מדובר?

4. האם פעל הקבלן לפי תנאי הרשיון שהיה בר-תוקף כאשר הקבלן עקר למעשה את העצים?

5. אם לא, אילו צעדים ננקטו נגד הקבלן האח-ראי?

6. אילו אמצעים ינקוט כבוד השר כדי למנוע מעשים כאלה בעתיד?

שר-החקלאות ח. גבתי:

1. הידיעה נכונה בחלקה.

2-3. בתאריך 10 בנובמבר 1970 הוצא על-ידי הקרן הקיימת לישראל רשיון למד סלמן שלמה לעקירת גזעים ועצים יבשים בלבד. תוקף הרשיון הוארך לאחר מכן עד תאריך 30 בדצמבר 1971. המקום הוא ואדי קטמון.

4-5. ב-24 בנובמבר 1971 עירערו תושבי המקום על הוצאת העצים בטענה שהם עדיין חיים. נציגי הקרן הקיימת לישראל ביקרו במקום ואכן התעורר ספק בעניין זה. הוחלט לבטל את רשיונו של מר סלמן ולהפ-סיק את הוצאת העצים מהשטח.

6. הושג הסכם, בין משרדי לבין עיריית ירושלים, ולפיו פקחים מטעם העיריה ישגיחו על עניין זה.

בשטח השיפוט של מועצת רמת-השרון, הופקעה על-ידי הממשלה.

אבקש להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. האם הופקע רק חלק מן החלקה?
3. אם כן, איזה חלק הופקע?
4. לאיזה צורך הופקע החלק הנ"ל?
5. האם הכוונה על ההפקעה נמסרה מראש לבעל הקרקע?
6. אם לא, מה הסיבה לכך?
7. האם הוברר מעבר לכל ספק כי הפקעת הקרקע נעשתה לצרכי הציבור?

8. אם כן, האם הוברר למעלה מכל ספק כי לאותו צורך מוצהר חיונית היתה דווקא החלקה האמורה?
9. אם כן, מה הפיזיו שניתן לבעל הקרקע?

שר-החקלאות ת. גבתי:

1. הידיעה נכונה.
- 2-3. החלקה הופקעה בשלמות.
4. החלקה הופקעה לצורך הקמת טרמינל הדלק ואחסנה ולמשרדי ממשלה.
- 5-6. לפי החוק אין צורך למסור מראש לבעל הקרקע על הכוונה להפקעה.
7. כן.
8. כן.

9. לפי שווי הקרקע כפי שנקבע על-ידי השמאי הממשלתי או על-פי פסק-דין של בית-המשפט.

7. מניעת זיהום הכנרת

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר החקלאות ביום ו' באדר תשל"ב (21 בפברואר 1972):

הגני מבקש לדעת:

1. האם אחראי מי שהוא במשרד החקלאות על פעולה למניעת זיהום הכנרת?
2. אם כן:
- א. מי הוא האחראי?
- ב. כמה אנשים לרשותו?
- ג. אילו פעולות ננקטו על-ידי הנוגעים בדבר למניעת זיהום הכנרת?
- ד. האם קיימת הערכה לגבי סיכויי הפעולות שנגקטו, אם בכלל, לשמירת אגם הכנרת?

שר-החקלאות ת. גבתי:

1. בהתאם לסטטוס החוקי אחראי נציב המים על כל הפעולות למניעת זיהום הכנרת.
2. נציבות המים במשרדי הקימה לשם כך את מינהלת הכנרת, שהיא יחידה אזורית לטיפול בנושא זה.
3. מינהלת הכנרת החלה בפעולות נרחבות למניעת זיהום מי הכנרת:

- (1) ביצור תופי הכנרת למניעת סחף קרקעות;
- (2) הסדרת הירדן למניעת הצפתן של אדמות הכבול המשמשות מקור זיהום;
- (3) זורו הפעולות הנוגעות לטיפול בביוב מהישור-בים של אגן הכנרת;

פטיים תקינים, וכי האפשרות לפנות את מחזיקי הנכס בדרך משפטית היא מוגבלת ביותר.

הגני מבקש לדעת:

1. האם העבודות דלעיל נעשו בהסכמה או בידיעה או באישור של מינהל מקרקעי ישראל?
2. אם כן: א. מי נתן את האישור?
- ב. מה היו הטעמים למתן האישור?
3. האם נטל מינהל מקרקעי ישראל או גוף כל שהוא מטעמו את החזקה בנכס הנ"ל מתוך מטרה להכשירו למטרה כל שהיא?
4. אם נלקחה החזקה, האם נלקחה על יסוד צו של בית-משפט כל שהוא?

שר-החקלאות ת. גבתי:

- 1-4. הבית בחלקה 30 גוש 10945 נהרס לפני שנים מספר על-ידי גלי הים. על-פי פסק-דין אסור היה למינהל לשנות את מצב ההריסות.

לפני חודשים מספר נודע למינהל כי חברת "חוף דור", המחזיקה בשטח הגובל של חוף הים, שינתה מצב ההריסות. המינהל הודיע מיד לחברה כי אסור היה לה לפעול כפי שפעלה בלא הסכמת המינהל וכי המינהל מסיר את אחריותו לפעולה שנעשתה.

החברה השיבה במכתב מיום 19 בנובמבר 1971 כי היא פונתה גושי אבנים ובטון שהיוו סכנה למתרחצים וכי הפעולה נעשתה על-פי דרישה מפורשת של ועדת הבטיחות במשרד הפנים.

5. ניצול הקרקעות הפנויות לבנייה

חבר-הכנסת ש. לוי שאל את שר החקלאות ביום ה' באדר תשל"ב (20 בפברואר 1972):

מועדה של מרכז אירגוני הקבלנים והבונים, שפורסמה ב"על המשמר" מיום 14 בינואר 1972, מאשימה את מינהל מקרקעי ישראל באי-הקצבת עתודה של קרקעות לבנייה, שכתוצאה ממנה חלה עלייה באורח תלול במרכיב הקרקע במחירי הדירות.

הריני מתכבד לשאול:

1. האם נכונה ידיעה זו?
2. האם הועמדו לרשות משרד השיכון או לרשות חברות ציבוריות קרקעות שלא נוצלו כעבור זמן סביר לבנייה? אם כן, מה בדעת השר לעשות כדי להבטיח שהקרקעות ינוצלו לאלתר?
3. האם קיים מחסור בקרקעות לבנייה? מה הוא היקפם ומה ייעשה כדי להעמיד קרקעות בהיקף הדרוש לזירוז הבנייה?

שר-החקלאות ת. גבתי:

1. לא.
2. בדרך כלל הקרקעות שהוקצו נוצלו.
3. קיים מחסור בעיקר באזור תל-אביב-רמתי וב-אזור זה אין למינהל מקרקעי ישראל שטחי קרקעות גדולים בשביל לפתור את הבעיה.

6. הפקעת חלקה 1 בגוש 6611 בתחום

המועצה רמת-השרון

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר החקלאות ביום ה' באדר תשל"ב (20 בפברואר 1972):

הובא לידיעתי כי חלקה 1 בגוש 6611, באזור הנכלל

אבקש להשיבני:

1. מה היו הסיבות להחלטה לחסל את ה"רשות הנ"ל?

2. אם הידיעה נכונה, האם ידוע לכבודו על רכישת ציוד חדיש באחרונה על-ידי הגוף הנ"ל?

שר-החקלאות ת. גבתי:

1. לאחרונה נרכשו על-ידי החברה שתי מכוניות חקלאיות והוחלפו מספר טרקטורים, וזאת כדי לאפשר עיבוד תקין של האדמות עד להעברתן. מובן שציוד זה יימכר עם חיסול החברה.

2. ראה תשובה מ-29 בנובמבר 1971 לשאלתה של חבר-הכנסת מנחם ידיר בעניין אותה רשות.

11. אספקת מים לכפר עין אל-אסד

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר החקלאות ביום כ"ב באדר תשל"ב (8 במארס 1972):

הכפר עין אל-אסד שבגליל המערבי, אין בו עדיין רשת למי-שתייה שתוביל את המים לבתי הכפר. תושבי הכפר מביאים את המים לבתיהם בכדים.

הגני מבקש לדעת:

א. האם ידועה לו עובדה זו?

ב. מה בדעת משרד החקלאות לעשות כדי לעזור להתקנת רשת צינורות מים בתוך כפר עין אל-אסד?

שר-החקלאות ת. גבתי:

א. העובדה ידועה לנו.

ב. אספקת המים לכפר תוכננה והיא כלולה בתכ"ן הצינור שלגו לעונה זו.

רשת המים בתוך הכפר היא בעיה נפרדת וקשורה למערכת ביוב מוסדרת.

12. השבחת מי-השתייה באילת ובערבה

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר החקלאות ביום ב' באייר תשל"ב (16 באפריל 1972):

צוות מדענים, שהוקם על-ידי המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, לחקר השפעות מי-השתייה בערבה ואילת מצא, שאיכות המים באזורים אלה מבחינת ריכוז המומסים הכללי ומספר יסודות כימיים גרועה מהתקנים המקובלים בארץ. ריכוז המלחים במי הערבה יש לו השפעה על בריאות האדם.

אבקש לדעת:

א. האם ידוע לכבודו על כך?

ב. מה בדעת כבודו לפעול בכדי לאפשר לתושבי אילת והערבה לקבל מים באיכות המקובלת באזורים האחרים במדינה?

שר-החקלאות ת. גבתי:

א. דיווח הצוות לחקר השפעות מי-שתייה בערבה ובאילת, שאליו מתכוונת השאלה, אינו מצביע על שום ממצא מוכח של סכנות בריאותיות. על יסוד שורת הנ"ח וממצאים, המצביעים על אפשרות של סיכונים בריאותיים, מציע הצוות לערוך מספר מחקרים בנושא זה.

ב. יש לציין כי במקומות רבים בארץ יש צורך בפעולות השבחה של מים למטרות שתייה. ריבוי המח"קרים גובע משתי סיבות:

(1) גילוי ממצאים במים עקב שיפורי טכניקה בבדיקות;

(4) מבוצעים מחקרים וסקרים כדי להגיע למידע הידע של הטיפול בגורמי הזיהום.

הערכת המצב לאור הידע הקיים כיום היא כי ניתן יהיה לשמור על איכות המים של הכנרת.

8. מניעת זיהום הירקון

חבר-הכנסת א. אבנר שאל את שר החקלאות ביום ו' באדר תשל"ב (21 בפברואר 1972):

1. אילו פעולות נקטה נציבות המים למניעת זיהום הירקון מאז תוקן, לפני חודשים מספר, חוק המים?

2. אם ננקטו הליכים משפטיים כל שהם:

א. מתי?

ב. נגד מי?

ג. באילו האשמות?

שר-החקלאות ת. גבתי:

1. נציב המים השתמש בסמכותו על-פי החוק למניעת זיהום מים להוצאת צווים לתיקון המעוות בשני מקרים: האחד — לגבי בית-חרושת "יצהר", והשני — לגבי בית-חרושת "שמטון". שניהם מפעלי תעשייה אשר גרמו לזיהום הירקון על-ידי שפכים.

בצווים האמורים הורה נציב המים למפעלים הנ"ל שעליהם לעשות לשם הפסקת זיהום המים ולמניעת הישנותו של זיהום המים, וניתנה להם תקופת זמן של שלושה חודשים, מיום מתן הצווים, לשם ביצועם.

2. נגד חברת "יצהר" בע"מ הוגש כתב-אישום לבית-משפט השלום בתל-אביב ביום 13 בפברואר 1972. החברה הנ"ל הואשמה בזיהום הירקון על-ידי מזוט, עבירה על-פי הסעיפים 20 ב(א) ו-156 (6) לחוק המים.

9. הנזקים שנגרמו ליצוא החקלאי

עקב השביתות בנמלים

חבר-הכנסת ג. פת שאל את שר החקלאות ביום ט' באדר תשל"ב (24 בפברואר 1972):

אבקש לדעת:

1. בכמה הסתכמו הנזקים שנגרמו ליצוא החקלאי בעונה שחלפה ובעונה הנוכחית כתוצאה משביתות בנמלים או סנקציות מצד עובדי הנמלים?

2. בכמה הסתכמו בעונה זו הנזקים שנגרמו עד עתה ליצוא פרי-ההדר כתוצאה מהנ"ל?

שר-החקלאות ת. גבתי:

1-2. בעונה הנוכחית אכן נגרמו מספר פעמים שיבושים ביצוא החקלאי, בעיקר בענף ההדרים, כתוצאה מהשביתות בנמלים. הם גרמו בעיקר דחיות של משלוחי הפרי שהביאו ליירידת מחירי הפרי ועליית הוצאות ההון בלה. עם זאת לא ניתן לאמוד את היקף הנזקים שנגרמו.

10. רכישת ציוד על-ידי הרשות למיתוח החולה

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר החקלאות ביום י' באדר תשל"ב (25 בפברואר 1972):

בעתון "מעריב" מיום ח' אדר תשל"ב — 23 בפברואר 1972 נמסר, כי "רשות מיתוח החולה" המפעילה את חוות-החולה, ואשר לגביה נקבע בהסכם עם שר החקלאות כי תתחיל לקרוא ה-31 במארס השנה, רכשה באחרונה ציוד חדיש לעבודות חקלאיות בשווי רבבות לירות.

צפוי לפי הידיעה בגלל סירוב משרד האוצר להגדיל מיכסות ייצור.

אבקש לדעת:

- א. מה היא תחזית הצריכה בקיץ לחמאה וחלב?
- ב. מה היא תחזית הייצור של חמאה וחלב בחודשי הקיץ?
- ג. מה הוא המחזור הצפוי איפוא בלחם וחמאה בחודשי הקיץ?
- ד. אילו אמצעים נקט משרד החקלאות כדי למלא את המחזור הצפוי?

שר החקלאות ת. גבתי:

- א. תחזית הצריכה לשנת 1972/73 של חלב כחוש היא 480 מיליון ליטר, ושל חמאה — 15.300 טון.
- ב. תחזית הייצור לשנת 1972/73 של חלב כחוש היא 430 מיליון ליטר, חמאה — 14.400 טון.
- ג. לשנת 1972/73 צפוי מחזור של כ-800 טון חמאה (בהתחשב במלאי הקיים) ושל כ-50 מיליון ליטר חלב כחוש.

ד. המחזור הצפוי יתכסה על-ידי יבוא חמאה ואבקת חלב מוחץ-לארץ.

משרד החקלאות, בהסכמת האוצר, נתן יד חפשית לחקלאים להגיע בהתאם ליכולתם למיכסות הייצור המ-תוכננת לשנת 1974/75, המגדילות את ייצור החלב ב-100 מיליון ליטר.

לצערנו אין המשקים יכולים להגדיל את ייצור החלב במהירות המספקת וקיים פיגור שאני מקווה ייחוסל בשנים הקרובות.

15. היקף ההתנחלות לאחר מלחמת ששת-הימים

חבר הכנסת י. תמיר שאל את שר החקלאות ביום ב' באייר תשל"ב (16 באפריל 1972):

יואיל נא השר להשיבני:

1. כמה התיישבויות עלו על הקרקע מאז מלחמת ששת-הימים?
2. כמה מתיישבים עלו בהתנחלויות אלו להת-יישובות-קבע?
3. מה הוא השטח המעובד בהן?
4. מה תכניות הממשלה לגבי התנחלויות עירו-ניות בחברון ובאזור מדבר-יהודה?

שר החקלאות ת. גבתי:

1. 43.
2. לא אוכל לענות על שאלה זו מטעמים בט-חוניים.
3. 110.000 דונם לערך, מהם כעת כ-30.000 בהשקיה.
4. לא גובשו בממשלה תכניות להתנחלויות העי-רוניות.

16. פיקוח וטרינרי על שחיטת פטימים

חבר הכנסת א. כץ שאל את שר החקלאות ביום י"ח באייר תשל"ב (2 במאי 1972):

אודה לכבודו אם ישיבני:

- א. איזה אחוז מהפטימים נשחטים בארץ תחת פיקוח וטרינרי מתאים?

2 עלייה מתמדת בדרושות הסטנדרטים למים;

ג) משרדנו ממליץ בכל מקרה כי כל ישוב, שמת-גלה בו צורך להשביח את מי-השתייה, ייעשו בו הסי-דורים המתאימים;

ד) אשר לישובי הערבה — מציע משרדנו, כי בסיוע המחלקה להתיישבות יותקנו בישובים שיהיו מעוניינים בכך מיתקני השבחה למי-שתייה בהתאם לצרכים.

ה) משרדנו אינו רואה כל אפשרות לטפל באופן ארצי בהשבחת מי-השתייה לפי הדרישות המשתנות מדי פעם. אין לכך שום הצדקה כלכלית ועניינית.

13. אספקת ענבי מאכל, שלא הוכשרו, ליקבים

חבר הכנסת ש. לורנץ שאל את שר החקלאות ביום ב' באייר תשל"ב (16 באפריל 1972):

ב"דיעות אחרונות" מיום י"א בשבט תשל"ב (27 בינואר 1972) פורסמה ידיעה על הונאה בענייני כשרות והכשלת הרבים באיסור ערלה.

באותה ידיעה נמסר כי במשפט, המתנהל בבית-המשפט המחוזי בחיפה, התברר מתוך עדותו של המנהל הכללי של המועצה לשיווק פירות כי "משווקים ועובדים של המועצה לשיווק פירות עוקפים לעתים את הפיקוח של הרבנות על ענבי היין ומעבירים ליקבים בדרך של ניהול 'פנקסות כפולה' ענבים מכרמים שלא הוכשרו על-ידי הרבנות".

לדברי העתון אמר המנהל הכללי של המועצה באותה עדות: "שמעתי על רישומים כאלה, לא עודדתי זאת; גם לא נתתי הוראה להפסיק את השיטה הזאת".

רצוני לשאול:

1. האם הגיעה עדותו הנ"ל של המנהל הכללי של המועצה לשיווק פירות לידיעתו של השר?
2. האם ננקטו צעדים נגד מנהלי "הפנקסות הכ-פולה" ונגד המנהל הכללי של המועצה, שלמרות ידיעתו על קיומם של מעשים אלה לא הורה להפסיקם ולא מסר על כך למשטרה?
3. אם כן, אילו צעדים?
4. האם נוקט השר צעדים דחופים כדי למנוע המשכם של מעשים חמורים אלה?
5. אם כן, אילו צעדים?

שר החקלאות ת. גבתי:

1. עדותו של מנהל מועצת הפירות לא הגיעה לידיעתי.

2-3. מועצת הפירות לא ניהלה שום פנקסות כפולה וממילא אין צורך בנקיטת צעדים בעניין זה.

4-5. לקראת עונת הבציר הקרובה נתקיימו פגי-שות בין נציגי המועצה לבין מחלקת הכשרות ברבנות הראשית, כדי להסיר כל ספק בכשרותם של ענבי המאכל שיסופקו ליקבים.

14. המחזור בחמאה ובחלב הצפוי בחודשי הקיץ

חבר הכנסת א. שוסטק שאל את שר החקלאות ביום ב' באייר תשל"ב (16 באפריל 1972):

ידיעה בעתון "הארץ" מיום 9 במארס 1972 מוסרת, כי צפוי מחזור חמור בחלב וחמאה בקיץ. המחזור

חוברת ל"ב, ישיבה שי"ג

— שאילתות ותשובות (כץ, גבתי, י. תמיר, טובי) —

המרכזי לנגב — יושב-ראש ועדת-משנה של הוועדה הישראלית לביוספירה ואיכות הסביבה — שנשלח ביום 20 בפברואר 1972 לשר הביטאון מתבדר, שמי-השתייה בערבה גורמים לשותים אותם נוק בריאות.

המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח מירסמה זה עתה דו"ח הצוות לחקר השפעות מי-השתייה בערבה ובאילת ובו נאמר שקיימים "סיכונים בריאותיים העלולים להיות כרוכים בשתיית מי-אילת והערבה — במיוחד בתנאי צריכת המים הגדולה".

אבקש לדעת:

מה עושה משרדו כדי לספק מי-שתייה שיהלמו את התקן הבריאותי המקובל?

שר-החקלאות ת. גבתי:

ראה תשובתי מהיום לשאילתה של חבר-הכנסת אברהם ורדיגר באותו עניין.

19. החכרת אדמות נטושות באזור הכפר שעב לתושבי הכפר

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר החקלאות ביום כ"ג באייר תשל"ב (7 במאי 1972):

תושבי הכפר שעב שבגליל המערבי הם ברובם הגדול פליטים, מהסביבה ומאזור אל-חולה, שהובאו לשם בכוח כבר ב-1949. הם עובדי אדמה ופועלים המתקיימים מעמלם. רשות הפיתוח או מקרקעי ישראל המנהלת את אדמות ומטעי הזיתים הנטושים של הכפר שעב נוהגת להחכיר אדמות ומטעי הזיתים של הכפר למספר קטן של אנשים הידועים כאנשים המקורבים לשלטון וכן לקיבוצי הסביבה כמו הזורע ויודפת, אך תושבי כפר שעב אינם יכולים לזכות במתן החכרה כזאת שתאפשר להם לעבוד ישירות על האדמה או המטעים ולהתקיים בכבוד.

אבקש להשיביני:

1. מדוע מעדיפה הנהלת מקרקעי ישראל יחידים וקיבוצי הסביבה?
2. מדוע לא תחכיר הנהלת מקרקעי ישראל אדמה ומטעי זיתים השייכים לנפקדים לתושבי כפר שעב עצמם?

שר-החקלאות ת. גבתי:

1. מינהל מקרקעי ישראל אינו מעדיף יחידים או את קיבוצי הסביבה על פני תושבי שעב.
2. מינהל מקרקעי ישראל הציע פעמים רבות לתושבי שעב לקבל לבעלותם אדמות בתחום כפר שעב תמורת הקרקעות שהיו בבעלותם במקום מושבם הקודם, אולם הם לא נענו.

עם זאת הוריתי למינהל מקרקעי ישראל כי לקראת עונת ההחכרות הבאה, המתחילה בחודש אוגוסט, תינתן זכות עדיפות בהחכרה לחקלאים ובעלי קרקעות הנמ-צאים בכפר שעב.

20. הפרת הסכם עם הקרן הקיימת לישראל על-ידי חברת "אפריקה-ישראל להשקעות בע"מ"

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר החקלאות ביום כ"ג באייר תשל"ב (7 במאי 1972):

ב-29 בנובמבר 1971 ענה כבוד השר לשאילתה שלי מיום 4 ביולי 1971 בקשר לשימוש חריג בקרקע שנמסרה

ב. האם אחוז זה תואם את הסטנדרטים המקובלים על משרדך?

ג. אם לא, אילו צעדים ינקוט משרדך לתיקון מתחל זה?

שר-החקלאות ת. גבתי:

א. בארץ נשחטים כ-30% מהפטימים בפיקוח וטרינרי ובהשגחת רופאים וטרינרים.

ב. משרד החקלאות שואף לכך שכל השחיטה תיעשה בפיקוח וטרינרי, אך לצערנו קיימות מגבלות בקשר לכך וביניהן — הרגלי צריכת עופות חמים, בעיות כשרות ארציות ויכולת השחיטה של המשחטות.

ג. משרדי נוקט דרכים מספר להגברת הפיקוח הוטרינרי:

(1) עידוד הקמת משחטות מודרניות ברמה תברואתית גבוהה;

(2) עידוד משחטות עירוניות להפעיל פיקוח וטרינרי מתאים;

(3) הטלת אגרות פיקוח וטרינרי על העופות אשר יממנו את הפיקוח הוטרינרי במשחטות.

(4) ביצוע תכנית להכשרת פקחים וטרינריים.

17. זיהום מי הכנרת על-ידי עדרים

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר החקלאות ביום י"ח באייר תשל"ב (2 במאי 1972):

בערב חג הפסח ביקר מכרי באזור הכנרת. בקטע המיועד לרחצת בני-אדם ראה כי עדר פרות גולש לעבר החוף והרועה מוליך את הבהמות לתוך האגם, בסמוך למרחצים. הפרות לא שתו מהמים אלא רחצו אף הן באגם. אחרי שהייה של זמן-מה רעה הרועה את העדר אל החוף וגעלם.

איש לו הפריע לו במעשהו וכנראה זו דוגמה לנהגים בחוף הכנרת בכלל.

בקשר למקרה דלעיל אבקש לדעת:

1. מה עושה משרדו כדי לפקח על חוף הכנרת מפני מזהמים מהסוג הנ"ל ודומיו?

2. האם היו בעבר מקרים שבהם העמידו עבריינים כנ"ל לדין?

3. אם כן, מה היו התוצאות?

שר-החקלאות ת. גבתי:

1. נציבות המים אשר במשרד הקימה את מינהלת הכנרת שהיא גוף מיוחד שמתפקידו לטפל בכל הנוגע לשמירת איכות מי הכנרת.

באשר למקרה הקונקרטי: בתכנית מינהלת הכנרת להקים כבר השנה נקודות מי-שתייה לעדרים ובכך לפתור את הבעיה.

2-3. עד עתה לא היתה אפשרות חוקית לתביעה לדין. עם אישור החוק למניעת זיהום מים ניתן יהיה לתבוע עבריינים לדין.

יחד עם זאת, מערך הפיקוח שהוקם תרם כבר לא מעט להפחתת זיהומים מסוג זה.

18. השבת מי-השתייה באילת ובערבה

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר החקלאות ביום י"ח באייר תשל"ב (2 במאי 1972):

על-פי מכתבו של ד"ר ג. מ. ברליין מבית-החולים

ג. מאחר שפניות וצווים לבעלי מטענים לזרז הוצאות מטעניהם לא הביאו לשיפור המצב, אישרה הממשלה העלאת אגרות האחסנה בנמלים ב-50% למשך תקופה של 60 יום (החל ב-18 במאי 1972).

אמצעי זה, שנוקט לאחר בירור עם הנוגעים בדבר, פעל כהלכה והגדיל באופן מיידי את קצב שיחרור הסחורות, וכבר הוריתי על ביטולו לאחר שהשיג את מטרתו.

22. מניעת הנוק הנגרם לכבישי הארץ על ידי

כלי רכב עמוסים יותר מן המקובל

חבר הכנסת י. תמיר שאל את שר התחבורה ביום ט' בסיון תשל"ב (22 במאי 1972):

סקר שנערך מטעם מחלקת עבודות ציבוריות על מצב כבישי ישראל לשנת 1972 מוסר (לפי "חדשות התחבורה", גליון 10 במאי 1972) ש"מחצית הכבישים בארץ הינם במצב בלתי-תקין". אחד הגורמים העיקריים לכך הוא התופעה של הובלת מטענים במעמס יתר. מעמס יתר אף גורם שמנועי המכוניות פולטים גזים בצורה מוגברת.

אבקש לדעת:

1. האם הטענות הגל נכונות?
2. אם כן, מה עושה משרד התחבורה בנידון?

שר התחבורה ש. פרס:

1. כן.

2. משרד התחבורה מתכוון להביא הצעה כוללת ליישוב עומס היתר. הוכנה רבזיה של המשקלות המותרים.

מאחר שלפירסומה והפעלתה השלכות על תעריפי ההובלה, יובא הנושא בכללותו בהקדם לוועדת השרים הכלכליים.

23. ליקויים בדיעת השפה האנגלית אצל הפקחים

בשדה התעופה לוד

חבר הכנסת נ. אליעד שאל את שר התחבורה ביום י"ג בסיון תשל"ב (26 במאי 1972):

קברניטים מטוסים הבינו לאחרונה תרעומת על כך, כי ידיעת השפה האנגלית בפי פקחי הטיסה בשדה התעופה לוד לקויה.

אבקש לדעת:

א. האם תלונות הקברניטים מבוססות?

ב. האם מקיים משרד התחבורה השתלמויות בשפות זרות לפקחי טיסה ועובדים אחרים בשדות התעופה החייבים לשלוט היטב בשפות זרות?

שר התחבורה ש. פרס:

א. לא כל פקחי הטיסה בנמל תעופה לוד שולטים באנגלית ברמה שווה לזו של קברניטים וזים שאנגלית היא שפת אמם.

ב. כן.

24. תכניות למיתון התחבורה באזור תל-אביב

חבר הכנסת א. ורדיגר שאל את שר התחבורה ביום י"ח בסיון תשל"ב (31 במאי 1972):

לאחרונה נודע על תכניות תחבורתיות גדולות בהיקף של עשרות מיליוני לירות באזור גוש דן.

לחברת "אפריקה-ארץ-ישראל להשקעות" ובקשר לידעות שהברה זו עשתה עסקאות ספקולטיביות בקרקע בסביבת סביון שנמסרה לה למטרות ציבוריות. השאלה: תה שלי התייחסה לידעות שפורסמו בזמנן ב"ידעות אחרונות" (22 ביוני 1971), ולפיהן "חברת אפריקה-ארץ-ישראל להשקעות", שלדושה נמסרו לפיתוח קרקעות של הקרן הקיימת לישראל באזור סביון במחיר אפסי כמעט, גורפת רווחים לא סבירים ממכירת קרקעות אלה... ומתבשלת בסביון קנוניה בהיקף של מיליוני לירות בתחום עסקי מקרקעין, לפיה שטחי קרקע המיועדים, בהתאם ליעודם החוקי, להיות שטחי ציבור, ייהפכו לשטחי מגורים וימכרו במחירים ספקולטיביים.

בתשובתו ענה כבוד השר שמנהל מקרקעי ישראל בודק עתה את השימוש בקרקע שנעשה בהתאם לחוזה והבדיקה תושלם בהקדם ועל-פיה יפעל מינהל מקרקעי ישראל.

רצוני לשאול:

1. האם סיים מינהל מקרקעי ישראל את הבדיקה הגל?

2. אם כן, מה היו המסקנות ואיך פעל מינהל מקרקעי ישראל?

שר התקלאות ת. גבתי:

1. מינהל מקרקעי ישראל סיים את הבדיקה.

2. מסקנותיו של מינהל מקרקעי ישראל הן כי חברת "אפריקה-ישראל להשקעות בע"מ" לא פעלה ברוח ההסכם שנחתם בזמנו בינה ובין הקרן הקיימת לישראל. באישור היועץ המשפטי לממשלה נחתם זכרון דברים בין מינהל מקרקעי ישראל והחברה, ולפיו חילוקי הדעות יובאו להכרעתו של בורר יחיד. מינהל מקרקעי ישראל כבר הגיש לבורר את כתב התביעה.

21. שיבושים בהוצאת סחורות מנמל חיפה

חבר הכנסת א. שוסטק שאל את שר התחבורה ביום ט' בסיון תשל"ב (22 במאי 1972):

ידיעות בעתונות מוסרות על אי-סדרים ניכרים השוררים בנמל חיפה.

עתון "הארץ" מיום ב', 8 במאי 1972, מביא את דבריו של דובר נמל חיפה המאשים את היבואנים בעייבוב הוצאת סחורותיהם מהנמל.

לעומת זאת האשים נשיא לשכת המסחר בחיפה מר א. בן-יקר את מינהלת הנמל בחוסר אירגון, הגורם לעייבוב הוצאות הסחורות וכן לסירובל בעבודת אנשי המכס.

אבקש לדעת:

א. האם נבדקו סיבות אי-הסדרים השוררים בנמל חיפה?

ב. אם כן, מה הן?

ג. אילו אמצעים ננקטו כדי להביא במהירות לייעול העבודה בנמל ולביטול הפיגורים והעייבובים הגדולים בשיחרור הסחורות?

שר התחבורה ש. פרס:

א. כן.

ב. לא נשמעו תלונות ספציפיות בדבר "אי-סדרים", פרט לקשיים ולשיבושים שנגרמו לעבודה התקינה של הנמל עקב גידול היבוא והאטת קצב שיחרור המטענים מהנמל וממחסניו.

לאזורים, היתה נמשכת כשלושה חודשים מיום קבלת המדריך הראשון.

(4) השנה הודיע לנו המדפיס הממשלתי כי המדריכים יימסרו לחלוקה בארבעה מחוזות, ואף-על-פי שחלפו כבר כשבעה חודשים מיום מסירת החומר נתקבלו, מסיבות שאינן תלויות במשרדנו, רק כ-75% מהמדריכים, והם חולקו כבר לקהל הרחב.

(5) יתרת המדריכים, המורכבת מ-50,000 מדריכים, לערך, אשר יש לחלקם למגויים באזור תל-אביב, והי נוספים שנועדו לחלוקה בטלפונים ציבוריים, למסירה וכדומה, מתקבלת בימים אלה ואני מקווה כי החלוקה למגויים תסתיים תוך כשבועיים.

(6) לצערי לא הספיק משרד התקשורת לעכב משלוח ההודעות למגויים, וכל המאמצים שעשינו לפי-זרם של המדריכים בבתי-הדואר לא מנעו מקרים שבהם לא יכול היה בית-הדואר לספק מדריך לאזרחים שקיבלו הודעות על כך.

26. קשיים בקליטת שידורי הטלוויזיה הישראלית

בבקעת-הירדן

חבר-הכנסת מ. דרובלס שאל את שר התקשורת ביום ב' בסיון תשל"ב (15 במאי 1972):

בביקורי הסדירים בבקעת-הירדן נוכחתי כי אין קולטים שם את שידורי הטלוויזיה הישראלית.

אבקש לדעת:

מה בדעת משרדו לעשות כדי שאזרחי ישראל וחיילי צה"ל, המתיישבים והנמצאים בבקעת-הירדן, יקלטו שידורים אלה?

25. עיכובים במסירת מדריכי טלפון למגויים

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר התקשורת ביום כ"ה באייר תשל"ב (9 במאי 1972):

דובר משרדו הודיע שמשרד התקשורת עמד לקבל את כל מדריכי הטלפון תשל"ב—1972 לחלוקה לציבור עד סוף חודש מארס שעבר, ועד היום לא נתקבלו כל ספרי הטלפון בגלל גורמים במדפיס הממשלתי שאין למשרדו שליטה עליהם או נגיעה בהם.

אבקש לדעת:

1. האם נכונה ידיעה זאת?
2. מדוע מעכב המדפיס הממשלתי את העברת הספרים למגויים?
3. מה בדעת כבודו לעשות לשם החשת החלוקה כאשר אנו כבר נמצאים במחצית שנת 1972?

שר-התקשורת ש. פרס:

1—3. (1) המדפיס הממשלתי הוא בית-הדפוס היחיד בארץ המסוגל להדפיס את מדריך הטלפון בכמות של כחצי מיליון טפסים לשנה, ובהיקף של כ-1,600 עמודים בכל מדריך (סך-הכל 1,200 טון נייר).

(2) כדי לכלול במדריך החדש את רבבות המספרים שהוחלפו במחוז חיפה עיכב משרד התקשורת את מסירת חומר הגלם לבית-הדפוס בחודש ימים והחומר נמסר בחודש נובמבר 1971 במקום בחודש אוקטובר, שהוא כרגיל חודש מסירת החומר.

(3) בשנים קודמות היו מדריכי הטלפון מתקבלים מהמדפיס הממשלתי בשניים עד שלושה מחוזות תוך חמישה חודשים מיום מסירת החומר והפצתם, בהתאם

27. עיכובים במסירת מדריכי טלפון למגויים

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר התקשורת ביום ב' בסיון תשל"ב (15 במאי 1972):

בקשר לעיכובים בהפצת מדריך הטלפונים החדש אבקש להשיבני:

1. מה הן הסיבות לעיכובים?
2. כמה מדריכי טלפון טרם חולקו לציבור המגויים?
3. מה נעשה כדי להדביק את הפיגור בחלוקה?

שר-התקשורת ש. פרס:

ראה תשובתי מהיום לשאלתה של חבר-הכנסת א. ורדיגר באותו עניין.

28. ניתוק קווי הטלפון של בית-החולים**"ביקור חולים" בשל אי-תשלום חוב**

חבר-הכנסת א. שוטק שאל את שר התקשורת ביום ט' בסיון תשל"ב (22 במאי 1972):

עתון "ידיעות אחרונות" מיום ב', 8 במאי 1972, מוסר כי משרד התקשורת ניתק את קו הטלפון של בית-החולים "ביקור חולים" בגלל אי-תשלום של 25,000 לירות בעד חשבונות טלפון.

אבקש להשיבני:

א. האם נכונה הידיעה?

ב. אם כן, האם נבדקה אפשרות של מימוש החוב בדרך אחרת?

ג. אם לא, למה?

ד. אם כן, האם שקלו פקדי משרד התקשורת את הנזק, הנגרם לציבור כתוצאה מניתוק קו הטלפון של בית-החולים, בטרם עשו זאת?

שר-התקשורת ש. פרס:

א. משרד התקשורת ניתק 3 מתוך 5 הקווים הי-שירים של בית-החולים.

ב-ג. כל הדרכים למימוש החוב מוצו זה מכבר. החוב עד לסוף חודש יוני 1971 הסתכם ביותר מ-60,000 לירות. על חשבון חוב זה התקבלו 13 שטרות על סך 4,000 לירות ושטר אחד על סך 3,000 לירות. את היתרה התחייב בית-החולים לשלם במוזמן. מתוך הש-טרות האלה כיבד המנוי דק שטר אחד.

כן היה המנוי חייב סכום של יותר מ-23,000 לירות לתקופה יולי 1971 - פברואר 1972.

ד. משרד התקשורת איננו יכול לספק שירות טלפוני בלי לקבל כל תמורה בעדו.

עם קבלת הודעה מהנהלת בית-החולים, ביום 7 במאי 1972, כי הם עומדים לשלם את החוב, חיברנו מחדש את הקשר לקווים שנותקו. החוב נפרע ביום 22 במאי 1972.

29. שיבושים בחלוקת הדואר בדלית אל כרמל

חבר-הכנסת ש. כהן שאל את שר התקשורת ביום י' בסיון תשל"ב (23 במאי 1972):

ב"ידיעות אחרונות", מיום 21 במאי 1972, התפר-סמה ידיעה כי בעקבות סיכסוך משפחתי של סוכן הדואר בכפר הדרוזי דלית אל כרמל עם קרובו השייך חאתם-חלבי התעכבו דברי הדואר בדרכם אליו והגיעו לאחר חודשיים ויותר. בעקבות העיכובים האמורים ניתק הטלפון בביתו של השייך כיוון שגם חשבון הטלפון איחד להגיע.

אבקש לדעת:

1. האם הידיעה נכונה?

2. מה עשה כבודו לפתרון הבעיה על עירוב סיכ-סוכים משפחתיים בניהול תקין של שירותי משרד התק-שורת לכל תושבי הכפר?

3. מה נעשה על-ידי כבודו ועובדי משרדו למניעת מקרים מעין אלה בעתיד?

שר-התקשורת ש. פרס:

1-2. אין קשר בין הסיכסוך המשפחתי לבין התקלות בחלוקת הדואר.

בחודשים האחרונים נתקלנו בקשיים גדולים לבצע חלוקת דואר בדלית אל כרמל הן בגלל כמויות הדואר

הגדולות מהרגיל, ובתוכם מאות דברי דואר רשומים שנתקבלו לחלוקה, והן בגלל מחסור בכוח-אדם לחלוקה. במשך ארבעת ימי חג נבי שועב לא בוצעה במקום חלוקת דואר, דבר שגרם להצטברות נוספת של דברי דואר.

סוכן הדואר מתקשה לגייס תושב מקומי שקיבל על עצמו את חלוקת הדואר, ובדלית ברירה הוא מעסיק נערים העושים כמיטב יכולתם אך אינם מצליחים להת-גבר על הכמויות, והחלוקה אינה מושלמת.

3. פנינו בעניין זה לעזרתם של יושב-ראש המו-עצה המקומית דלית אל כרמל וליועץ לענייני ערבים בחיפה, ונעשים מאמצים למצוא אדם מתאים לביצוע חלוקת הדואר במקום.

30. עיכובים בהתקנת טלפונים באזור תכנית ל'**בתל-אביב**

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר התקשורת ביום י"ג בסיון תשל"ב (26 במאי 1972):

הובא לידיעתי כי בשכונת המגורים החדשה בצפון תל-אביב, הידועה כאזור ל', עדיין לא הותקן מכשיר טלפון אחד אף-על-פי שכבר עתה מאוכלסת שכונה זו על-ידי מאות דיירים.

אבקש לדעת:

א. האם נכונה הידיעה?

ב. אם כן, מה הסיבה לאי-התקנת מכשיר טלפון במקום?

ג. אילו צעדים ננקטים כדי להתקין מספר מכשירי טלפון בשכונה זאת?

שר-התקשורת ש. פרס:

א. לא.

ב. העיכובים בהתקנת טלפונים באזור תכנית ל' נבעו מאי-הקצבת מגרש להתקנת מרכזת בזמן מתאים; משינוי מקום המגרש לאחר שיועד; מקשיים בהנחת צנרת בשלב של אחר הבנייה וכן, במה שקשור למשרד התקשורת, מקיום תכנית עבודה בהיקף רחב באזורים שונים בארץ.

בסוף חודש מאי הותקנו במקום שני טלפונים ציבו-ריים. יש לזכור כי התקנת טלפונים באזור זה היא חלק מתכנית עבודה כוללת ומקפת, אשר אין לה כיסוי תק-ציבי מלא.

ג. על כל פנים משרדי התחייב בהתקנה שוטפת של טלפונים באזור ל' החל מחודש אוגוסט השנה.

31. קשיים בקליטת שידורי הטלוויזיה הישראלית**בכרמיאל**

חבר-הכנסת ז. שובל שאל את שר התקשורת ביום כ"ה בסיון תשל"ב (7 ביוני 1972):

גמסר לי כי באזור כרמיאל אין קולטים בבהירות את שידורי הטלוויזיה.

אבקש לדעת:

1. האם נכונה הידיעה?

2. אם כן, מה בדעת משרדו לעשות על מנת לשפר את הקליטה באזור הנ"ל?

שר-התקשורת ש. פרס:

1. בתנאי מזג אוויר מיוחדים, בעיקר בימי שרב,

2. משרדנו עוקב בהתמדה אחר המצב באזור זה ואם המדידות יוכיחו שההפרעות הן מעבר למקובל, יהיו בידינו האמצעים להתגבר עליהן.

קיימים בכרמיאל קשיי קליטה של שידורי טלוויזיה כתוצאה מהפרעות של שידורים זרים, ממצדים, באותם תדרים, שעוצמתם היא מעבר למוסכם באמנות בין-לאומיות.

ה. סקירת שר המסחר והתעשייה על פעולות משרדו

55% מתושבי הארץ הם עולים מכל קצות תבל, בעלי מנהגי צריכה שונים, ובארץ טרם נשתרשה תרבות צריכה אחידה.

הצרכן הישראלי ניצב מול עליית מחירים מתמדת ובלתי-נמנעת ויש המנצלים אותה לרעה. עליית המחירים היא בעיקר תוצאה של עליית מחירי חמרי הגלם, הנובעת מהתייקרות רצופה בארצות שממנה אנו מייבאים חמרי גלם וסחורות, וכן מהתייקרות שאר מרכיבי הייצור. הנתונים מראים שמוקדי ההתייקרות במשק היו בעיקרם בסקטורים שמחוץ לתעשייה: א. מוקד ההתייקרות העיקרי היה בסקטור הבנייה. לאחר ההתייקרות של 30% במחירי הדיור במשך שנת 1971 התייקרו הדיירות ב-10% נוספים בשליש הראשון של שנת 1972. מתוך שיעור עלייה של 4.1% במדד המחירים לצרכן בחודשים ינואר-אפריל 1972 תרם הדיור 1.6%. ב. מוקד אחר של התייקרות היה במחירי פירות וירקות, שנבע בעיקרו מפגעי החורף הקשה. סקטור החקלאות תרם 1.0% בעליית המדד בשליש הראשון של השנה. ג. מוקד נוסף להתייקרות נמצא במחירי השירותים, בעיקר במחירי שירותי בית, בריאות, חינוך ובידור. סעיף זה תרם אף הוא 0.9% בעליית המדד בשליש הראשון של השנה. ד. למרות מיגוון המוצרים ומשקלה הרב של התעשייה בסל הצריכה היתה תרומתה לעליית המדד רק 0.6% בשליש הראשון של השנה. בעוד שמדד המחירים לצרכן עלה ב-4.1%, עלה מדד מחירים סיוטניים של תפוקה תעשייתית ב-2.4% בלבד. קצב ההתייקרות של מוצרי התעשייה הואט במידה ניכרת ב-1972 בהשוואה להת-ייקרות שחלה במוצרי התעשייה מיד לאחר הפיחות. ב-4 החודשים הראשונים של 1972 עלה מדד מחירים סיוטניים של תפוקת התעשייה כאמור ב-2.4%, דהיינו בשיעור של 0.6% לחדש, לעומת עלייה ממוצעת של 1.8% לחדש בחודשים ספטמבר-דצמבר 1971.

משרד המסחר והתעשייה, המופקד על המחירים של מוצרי התעשייה, מוצרי היבוא ושירותים מסוימים, כמו מכבסות, גז וכדומה, נקט שורה ארוכה של צעדים כדי להבטיח שעליית המחירים באותם ענפים שבתחום פיקוחו לא יחרגו מהמוצק והמתחייב. עיקרי הצעדים שנועדו להגן על הצרכן הם:

א. הפיקוח על המחירים, שהונהג מיד אחרי הפיחות בקיץ אשתקד. אינני סבור שפיקוח יעיל על מחירים יכול להתקיים לאורך ימים, אך נוכח הלחצים האינפלציוניים הקיימים במשק אינני מציע היום לבטל את הפיקוח, אף כי אני מודע לעובדה שיעילותו מוגבלת. יחד עם זאת ברור לי כי במוקדם או במאוחר נצטרך להסתפק בפיקוח מוגבל על מוצרים מונופוליים ומספר קטן של מוצרים חיוניים, ומחירי רוב המוצרים ייקבעו בכללי הביקוש וההיצע.

ב. המחיר של מספר מוצרי מזון חיוניים הוקפא. דבר זה מתאפשר כתוצאה מהגדלת הסובסידיות הניתנות למוצרים חיוניים, והם: לחם על כל סוגיו, חלב,

היו"ר י. ישיבה:

אנחנו עוברים לסעיף ב' בסדר-היום: סקירת שר המסחר והתעשייה על פעולות משרדו. רשות הדיבור לשר המסחר והתעשייה.

שר המסחר והתעשייה ת. בר"ל:

אדוני היושב-ראש, כנסת וכבדה. בטרם אסקור את פעולות המשרד ותכניותיו לשנת העבודה 1972 רצוני להקדים הערה המתייחסת לתעשייה, כפי שנתגלתה לי בחודשים האחרונים.

עד התקופה האחרונה היה מגעי עם התעשייה הישראלית מקרי וידיעתי התבססה, בדומה למרבית אורחי הארץ, יותר על שפורסם על התעשייה מאשר על מה שנעשה בתעשייה עצמה. עם כניסתי לתפקידי הנוכחי התחלתי להתעמק בנושא. להפתעתי הנועמה גיליתי תעשייה אשר בפרות מעשרים שנה הפכה מתעשייה מצומצמת המתבססת בעיקר על ענפי התעשיות הקלות לתעשייה שיש לראותה כמרכיב יצרני עיקרי בכלכלת ישראל. תפוקת התעשייה היום כוללת מוצרים מתקדמים ומתוחכמים בכל ענפי התעשייה, לרבות תעשייה כבדה.

תפוקת התעשייה עלתה מ-2.8 מיליארד לירות ב-1955 ל-16.3 מיליארד לירות ב-1971. היצוא עלה מ-53 מיליון דולר ב-1955 ל-748 מיליון דולר ב-1971 והתפוסט ל-118 מיליון דולר ב-1955 ל-748 מיליון דולר ב-1971. המועסקים בתעשייה גדלו מ-120 אלף ב-1955 ל-270 אלף ב-1971 — ומהווה כ-27% מכלל המועסקים. אלה הם רק כמה נתונים המצביעים על הישגים מרשימים ביותר, והתעשייה הגיעה אליהם חרף בעיות קשיים שהיו קיימים תמיד. בצדי הישגים אדירים אלה היו גם כשלים — גוה ומחדלים, בחלקם כתוצאה מחוסר כשרון וידע, לעתים כתוצאה משינוי נתונים אשר אי-אפשר היה לחזותם מראש. כשלונות אלה, ככל שהם חמורים וככל שיש לבקר אותם ולהיזהר מפניהם, אינם מאפיינים בשום פנים ואופן את התעשייה הישראלית. מול כל כשלון ומחדל אפשר להציג הרבה מפעלים משגשים המנוהלים ניהול דינמי ויעיל, מצויידים במכונות חדישות המופעלות על-ידי צוות עובדים בקי במקצוע, חרוץ ומסור, מפעלים לתפארת, אשר כל מדינה מתועשת בעולם היתה מאושרת וגאה בהם. אני סבור כי התעשייה, פועלי התעשייה והגורמים הממלכתיים אשר לקחו חלק בפיתוח התעשייה עד כה, רשאים להסתכל לאחור בהרגשת סיפוק ובידיעה כי עמדו לפני קשיים ובעיות ויכלו להם, ואנו תושבי הארץ יכולים להתבדר בתעשייה שלנו.

מכאן אעבור לפעולות ותכניות לשנה השוטפת.

משרד המסחר והתעשייה מופקד על התעשייה, המסחר — הכולל סחר פנים וסחר חוץ — והצרכן. את סקירתי אתחיל בצרכן ובסחר פנים ואחר כך אעבור לתעשייה וליצוא.

הצרכן הישראלי זכאי לתשומת-לב מיוחדת, שהרי

להיות גדולה הרבה יותר אילו לא שרר מחסור בכוח-אדם בשוק העבודה, שלא איפשר לתעשייה להשיג את מספר העובדים הדרוש. יחד עם זאת הצליח הייצור התעשייתי ב-1971 לגדול בעיקר בזכות העלייה בפריון העבודה בשיעור של 7.5% בקיורב. גם בחודשים הראשונים של שנת 1972 נמשכת המגמה של גידול הייצור התעשייתי; הוא עלה בחודשים אלה ב-10% בקיורב. מגמת גידול הייצור בכלל והיצוא התעשייתי בפרט נמ-שכת אף וזיא. בחודשים ינואר-מאי הסתכם הייצוא התעשייתי ב-372 מיליון דולר, כלומר גידול של 24% בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. ההשקעות בתעשייה בהון קבוע הגיעו בשנה האחרונה להיקף של 1.2 מיליארד ל"י במחירים שוטפים. שיעור גידול הרי-אלי של ההשקעות הגלמיות בתעשייה היה בשנת 1971 כ-17%, לעומת גידול של 10% בשנה הקודמת. היקף ההשקעות ב-1971 תואם את התחזית שנקבעה בתכנית פיתוח התעשייה, ויש לראות בו נתון מעודד לגבי יכולתו לעמוד בביצועה. כאן ראוי לציין כי בשנת 1971 אושרו על-ידי מרכז ההשקעות 476 תכניות השקעה להקמת מפעלים חדשים והרחבת מפעלים קיימים, בהשקעה כוללת של 1.093 מיליארד לירות. במרכז ההשקעות הצטברו עד סוף חודש מאי 553 בקשות לאישור תכ-ניות השקעה בהיקף כספי כולל של 1.371 מיליארד לירות.

ההרכב הענפי של ההשקעות היה בשנתיים האחרונות בהתאם למתוכנן. מאז 1968 מסתמנת מגמה של גידול ההשקעות בענפי המתכת, ציוד חשמלי ואלק-טרוני, ענפים העשויים להגדיל את תפוקתם ואת יצואם בקצב העולה בהרבה על שיעור הגידול הממוצע המתוכנן לכלל התעשייה.

היצוא התעשייתי בשנת 1971 גדל בשיעור של 25%, כלומר מ-593 מיליון דולר נטו בשנת 1970 לסך של 748 מיליון דולר ב-1971. אם כי כבר הושג שיעור גידול שנתי כזה בעבר, הרי בהתחשב בהיקף האבסור-לוטי של הגידול, הישג זה הוא ללא ספק מהטובים שהושגו אי-פעם. ההתפתחות המהירה הייצור הקיפה את מרבית הענפים, ויש לציין שבענפי ההלבשה, המ-זון, ההדפסה וענפי המתכת, המכונות, החשמל והאלק-טרוניקה, היה שיעור גידול גבוה מהממוצע הכללי.

ההתפתחות המרשימה והחשובה ביותר חלה ללא ספק ביצוא קבוצת ענפי המתכת, מכונות, אלקטרוניקה וכלי הובלה. יצוא ענפים אלה גדל בשיעור מרשים של 70% — מ-71 מיליון דולר בשנת 1970 ל-104 מיליון דולר בשנת 1971. בארצות המפותחות מגיע יצואם של ענפים אלה לשיעור של 40%-60% מהיצוא התעשייתי, ואילו אנו מתקרבים לשיעור של 25% בלבד מה-יצוא התעשייתי, להוציא יהלומים. אולם, כפי שניתן לראות, התפתחות ענפים אלה מצליחה במהירות וברורה, וכבר השנה יעמדו בראש ענפי הייצוא התעשייתי, ומש-קלם בכלל הייצוא התעשייתי יילך ויגדל במהירות. הת-פתחות זאת מצביעה על תהליך מהיר של פיתוח ענפי יצוא המבוססים יותר על ידע ועבודה מקצועית ופחות על עבודה זולה. בכך אנו צועדים במהירות לשלב מת-קדם יותר של הפיתוח הכלכלי.

מספר תופעות מדאגות שאיפיינו את הסחר העו-למי בשנת 1971 בארצות-הברית ובשוקים אחרים הסודו בחלקן, אולם ברור שהמשק הישראלי רגיש ביותר לת-נודות במסחר העולמי, ועם התפתחותו הנוספת אף

שמן, מרגרינה, אורז עגול, סוכר, ביצים, קמח, תפוחי-אדמה, דג קרפיון ובשר קפוא.

ההצדקה לסיבסוד מוצרים אלה נובעת מן העובדה שבארץ קיימת עדיין שכבה בעלת רמת הכנסה נמוכה, והבה נזכור כי שכר המינימום שהונהג השנה עומד על 425 ל"י. במשפחות אלה המזון הוא מרכיב חשוב בכלל ההוצאות.

ג. קיום מערכת חוקים, צווים ותקנות המיועדת להגביר את ההגנה לצרכן ולהבטיח מסחר הוגן. אציין כאן מספר חוקים שהמשרד יזם השנה: חוק הליכות המסחר, שהונח כבר על שולחן הכנסת; חוק מידות ומשקלות, במקום הפקודה הקיימת בדנו; באחרונה יצא תיקון לחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים, המיועד להסדיר מכירות באשראי במגמה למנוע את הונאת הציבור; תיקון חוק ההגבלים העסקיים.

ד. מינוי נציג הצרכנים, המופקד על מספר יחי-דות במשרד שעיקר תפקידן ביצוע החוקים והתקנות שהוזכרו. נציג הצרכנים משמש כתובת מרכזית לכל המייצגים את הצרכן ופועלים לטובתו, ועל הנציג לפעול לחיזוק תודעת הצרכנות בציבור, במשרד עצמו ובמשרדי ממשלה אחרים.

ה. קיום המועצה הישראלית לצרכנות ואירגונים מתנגדים המייצגים את הצרכן. גופים אלה קיימים להגנת הצרכן ומשרד המסחר והתעשייה תומך בהם ועומד לרשותם.

ו. ואחרון חביב — הצרכן עצמו.

רק ערנות מספקת מצד ציבור הצרכנים עצמו, ברדנות והקפדת-יתר בעריכת העסקה, בדיקה ובידור מחירי והאיכות לפני הקנייה הסופית — רק הם יב-טיחו את זכויותיו של הצרכן. אנו נדאג לקיים חוקים וכלים הדרושים לכך, ועל הצרכן לעשות בהם שימוש מלא ונכון. בד בבד עם הטיפול בהגנת הצרכן שוקד המשרד על טיפוח המסחר בארץ ושיפור שיטות השיווק. לצורך זה מופעלות, בשיתוף עם מספר בנקים, קרנות להלוואות בתנאים סבירים. אשתקד נתנו קרנות אלה הלוואות לשיפור המסחר בסך של 11.5 מיליון ל"י והמשרד ימשיך גם השנה במתן הלוואות מקרנות אלה.

מכאן אעבור לתחום היצרני של המשרד, כלומר לתעשייה ולמלאכה. אינני מתכוון לפרט את כל הפעולות והתכניות בתחום זה, אלא אסתפק במתן תיאור רקע ואחר-כך אעמוד על הנושאים הנראים לי כמרכזיים, שבהם מתמקדת עבודת המשרד.

שנת 1971 היתה שנה טובה לתעשייה מבחינת התפוקה, הייצוא והתעסוקה. התפוקה התעשייתית גדלה אשתקד בערכים ריאליים בקרוב ל-11.5% לעומת השנה הקודמת. גידול זה הוא המשך להתפתחות המהירה בתעשייה הנמשכת בקצב מהיר מאז מלחמת ששת הימים. בהשוואה ל-1967 גדלה התפוקה התעשייתית ביותר מ-80% והגיעה ב-1971 לרמה של 16.3 מיליארד ל"י.

מרשימים עוד יותר ההישגים בתחום הייצוא הת-עשייתי אשר הכפיל את ערכו מאז מלחמת ששת-הימים והגיע בשנה שעברה ל-748 מיליון דולר. בשנה שעברה בלבד גדל הייצוא התעשייתי ב-25% לעומת 1970. מספר המועסקים בתעשייה הגיע בשנת 1971 למעלה מ-270 אלף איש, כלומר, תוספת של עשרת אלפים בקירוב עובדים לעומת 1970. תוספת זו עשויה היתה

כלית. היצוא שלנו התפתח מאוד, ובחמש השנים האחרונות הוכפל למעשה. אך לצערנו גם היבוא שלנו גדל יותר מכפליים בתקופת זמן זו והמאזן המסחרי שלנו נשאר שלילי. גידול היצוא שלנו מרשים באמת, הן מבחינת ההיקף הן מבחינת מיליון המוצרים והארצות שאליהן אנו מייצאים. אך יחד עם זאת אין לי ספק כי בעניין זה אפשר להוסיף עוד. זאת איננה הרגשתי בלבד, אלא זאת שמעתי מייצאנים רבים אשר טענו לפני כי אפשרויותיהם טרם מוצו. כאן לדעתי חובתנו לרכז את המאמץ בשלושה כיוונים:

א. הכיוון הראשון הוא לייצר מוצר בעל איכות ומחיר המסוגלים להתחרות בשוק העולמי. ובאמרי מחיר, איננו מתכוון רק לשאלה כמה עולה המוצר למפעל, אלא בעיקר לשאלה כמה הוא עולה למשק המדינה. כי מובן מאליה שהיצוא אינו כדאי למשק בכל מחיר. מחיר המוצר נקבע בין היתר על ידי פירון העבודה. וככל שנצליח להגביר את התפוקה, במצב נתון של אמצעי ייצור, כן יהיו מוצרינו זולים יותר. אשר לאיכות, עלינו לרכז את מאמצינו להגברת האיכות, העיצוב והדיגום של מוצרינו.

ב. הכיוון השני הוא מציאת שווקים. גם כאן נראה לי כי עדיין לא מייצגו את כל האפשרויות. אין לי ספק שאם נוכל להציע מוצרים טובים במחיר טוב ונדייק בהספקתם נצליח להרחיב שווקים קיימים ולמצוא חדשים.

ג. הבעיה השלישית והעיקרית בתחום זה היא תודעת היצוא. אני יודע שיש תעשיית לא מעטים בעלי תודעת יצוא מפותחת, אך לעומתם יש גם כאלה המסתפקים בייצור לשוק המקומי. חובתנו ליצור את התנאים והכלים המתאימים שבזכותם יהיה כדאי לתעשיית לעשות את מאמץ היתר הדרוש ליצוא מוצריה. קידום היצוא יעמוד אף הוא במרכז פעילותנו ומאמצינו השנה.

מכאן רצוני לעבור לנושא שלישי מרכזי והוא המימון. חלק מכובד של המפעלים התעשייתיים סובלים ממבנה הון בלתי-יציב ונתקלים לעתים בקשיי מימון רציניים. החכונות "הטבעיות" היא בדרך כלל הממשלה — שמקורותיה מוגבלים. מדיניות הסיוע הממשלתי במתן אשראי מכון תימשך השנה בשינויים מסויימים:

1. שער הריבית להלוואות לפיתוח יישאר ללא שינוי, אך היקף ההלוואות לפיתוח יופחת למפעלים "מוכרים" ב-10% למפעלים "רגילים" ב-15%. הפחתה זו מתייחסת לתוספת המיוחדת שניתנה בשעתה להקדמת תכניות השקעה ותקפה עמד לפוג באוקטובר 1972. כצעד אנטי-אינפלציוני הקדמנו את המועד למאי השנה. החלטה זו עשויה להתבטא בצמצום הלוואות לפיתוח בסכום של 25 מיליון ל"י. צמצום אחר בתחום הלוואות לפיתוח הוא קיצור תקופת ההלוואה בשנה אחת. הנימוק הכלכלי לכך הוא שהיום ניתן להפחית ציוד תעשייתי תוך תקופה קצרה יחסית ויש הגיון כלכלי בהצמדת תקופת ההלוואה לתקופת ההפחתה. הנימוק התקציבי הוא בכך שהחזר מוקדם יותר של הלוואות מאפשר הגדלת המקורות התקציביים שיעמדו לשימוש חוזר לפיתוח תעשייתי בעתיד.

2. שער הריבית להלוואות להון חוזר הועלה ב-2% — כצעד אנטי-אינפלציוני. היקף האשראי להון חוזר יישאר עקרונית ללא שינוי.

3. האשראי המכוון ליצוא יישאר ללא שינוי.

תלך ותגבר תלותנו בסחר החוץ. משום כך עלינו לפעול ככל יכלתנו ליצירת תנאים נאותים לזרימה חפשית של מוצרינו לשוק היצוא. במיוחד חשוב העניין ביחסינו עם ארצות הקהילה האירופית. במישור זה עלינו למנוע פגיעות הצפופות הן מהצטרפותן של בריטניה, דנמרק, גורביה ואירלנד לשוק האירופי המשותף, והן מן העדיפות שניתנו על-ידי השוק האירופי המשותף למדינות המתפתחות.

חברי הכנסת, סקרתי עד כאן את ההתפתחויות שאיפיינו את התעשייה ואת היצוא בשנה שעברה והמשיכו להטביע את חותמן על המשק גם בחודשים הראשונים של 1972. מכאן אעבור לנושאים הנראים לי כמרכזיים, שסביבם מתמקדת עבודתנו.

פירון העבודה נראה לי כנקודת מפתח לשיגשוגן של התעשייה, הכלכלה והחברה. זאת משלוש סיבות: א. העלאת פירון העבודה משמשת מרכיב חשוב בהתקדמות לעצמאות כלכלית; ב. העלאת פירון העבודה היא יסוד ממשי לעליית רמת החיים; ג. העלאת פירון העבודה היא בתחום הישג ידינו, כי אין לי ספק שעלייה בשיעור של 7.5% לשנה איננה המקסימום שהתעשייה בארץ מסוגלת להגיע אליו.

את פירון העבודה צריך לשפר בשלושה תחומים: הראשון — אופן ניהול המפעל, וכאן אני מתכוון לתהליכי הייצור, השיווק והניהול האדמיניסטרטיבי; השני — המיכון, המתבטא בהכנסת מכונות משוכללות בעלות תפוקה גדולה יותר; ואחרון — פירון העבודה של העובד עצמו, וכאן כוונתי למאמץ הגופני והרוחני שעל העובד להשקיע ביום העבודה.

אין ספק שהמרכיב הקובע בין שלושה גורמים אלה הוא מרכיב ההנהלה. כי בהנהלה תלויים אופן ניהול המפעל, תהליכי הייצור, מידת המיכון, ובמידה לא מועטה גם יחס העובדים למפעל. מאמץ משולב ומתואם של שלושת הגורמים הללו רק הוא מסוגל להביא לתוצאה מירבית. מאמץ של אחד מן השלושה בלבד עשוי לשפר את הפירון במידה שולית בלבד. והבעיה העומדת לפני התעשייה שלנו ככלל, ולפני הנהלת כל מפעל בודד כפרט, היא להביא לידי תיאום מלא בין הגורמים הללו. זוהי, בעיני, האחריות המרכזית המוטלת על כל הנהלת מפעל: לשכלל את תהליכי הייצור והניהול, לשפר את המכונות והציוד, ולהביא את העובדים במפעל לידי עבודה פורייה. זה מחייב הרבה לימוד, מחשבה ומאמץ.

החשיפה, אשר הוגברה באחרונה, משמשת אמצעי חשוב לא רק לבלימת האינפלציה, היא גם אמצעי המדרבן מפעלים ליעילות-יתר. החשיפה האחרונה הקיפה 930 מוצרים שבהם הופחת המכס ב-10%, ועוד 420 מוצרים שבהם הופחת המכס ב-3%—18%. אינני מתעלם מכך כי מוצרים ואף מפעלים מסויימים יתקשו לעמוד בתנאי צמצום ההגנה עליהם. אך מבחינת משק המדינה אין הצדקה ואין אפשרות לקיים מוצרים או מפעלים כושלים הקיימים רק בזכות הגנה מלאכותית. למפעל כושל צריך לעזור לשפר ולייעל את עצמו, אך אם כל המאמצים עלו בתוהו, אין הצדקה לקיומו.

כפי שאמרתי, הנני רואה בהגדלת פירון העבודה נקודת מפתח לשיגשוגו הכלכלי והחברתי. ויש בדעתי לראות בסוגיה זו נושא מרכזי לעבודתנו בשיתוף הגורמים האחרים המופקדים על כך.

נושא מרכזי אחר שעליו רצוני לעמוד הוא היצוא, שהוא מרכיב חשוב ביכולתנו להתקרב לעצמאות כל-

מגבלות אינטגרליות שלא תשתינה עם הזמן: השוק שלנו, השוק המקומי, קטן, וגם כשנהיה מדינה שבה יהיו מיליונים רבים של יהודים, עדיין נהיה מדינה קטנה מבחינה כלכלית; ארצנו ענייה בחמרי גלם; משאבי כוח-אדם מוגבלים אצלנו; החברה שלנו היא חברה אשר איננה מוכנה לקיים דמת שכר נמוכה לאורך ימים. השנה הושג ההישג הגדול של שכר מיומנים בסך 425 לחודש, אך אינני חושב שהישג זה יכול להיחשב להישג לטווח ארוך ואינני סבור כי אנו רוצים ויכולים לקיים חברה ברמת חיים נמוכה.

התעשייה שלנו צריכה להתפתח חרף נתונים אלה, ומכאן גובעת שאלת מגמות הפיתוח. עד עתה נקבעה המדיניות על-ידי קביעת מסגרת, ואמות-המידה לכך היו למעשה שתיים: האזור שבו מוקם המפעל התעשייתי ורמת הייצוא הצפויה, וכל מפעל שנתקיימו בו אמות-מידה אלה נהנה מאותה מידה של סיוע ממשלתי.

אינני בטוח שזאת הדרך הנכונה גם לעתיד, וסביב בעיה זו מתעוררות כמה שאלות. לדוגמה אבאי רק שתיים—שלוש: האם יש להעדיף מוצר עתיד ידע-ועתיד הון על מוצר עתיד עבודה, או מפעל גדול על מספר מפעלים קטנים המייצרים אותו מוצר והמחייבים, באופן טבעי, תקורה גדולה יותר?

אברהם כץ (גח"ל):

מה זאת "תקורה"?

שר המסחר והתעשייה ת. בר-לב:

overhead charges — ההוצאות הכלליות, הוצאות שאין מנוס מהן. כל מפעל, גדול או קטן, צריך מנהל; כל מפעל, גדול או קטן, צריך איש מימון.

שאלה אחרת היא אם מפעל בתחום תענוש השי-רותים, החוסך כוח אדם יקר, איננו זכאי למירב הסיוע הממשלתי משום שמדובר אינם מיועדים ליצוא.

אלה הן רק כמה מן השאלות בתחום מגמות פיתוח התעשייה המעסיקות אותי. אני מתכוון ללבן אותן בשי-תוף אנשי מעשה ואנשי תורה ואני מקווה שבמרוצת החודשים הקרובים נהיה גם מסוגלים להגיע לכלל סי-כום בעניין זה ולהסיק את המסקנות הנאותות.

חברי הכנסת, בסקירתי ניסיתי לתת לכם תמונה כללית של פעולות משרדי ושל נקודות הדגש העיקריות שבהן רוצים אנו לרכז מאמצינו. לא עמדתי בהרחבה על הקשיים שלפניהם עומדות הכלכלה והתעשייה בת-קופה זו, קשיים הנובעים מן הלחצים האינפלציוניים ומהתייקרות כל גורמי הייצור. נראה לי שאם כולנו — ובזאת מתכוון אני לממשלה, למעסיקים, לעובדים ול-צרכנים — נצליח לנהוג במידת הריסון העצמי ובהס-תפקות במועט, ימשיכו הכלכלה והתעשייה במגמת ההתפתחות והגידול שהסתמנה בשנים האחרונות. אך אם יימשכו הלחצים האינפלציוניים, חוששני כי המ-ציאות המרה תטפח על פנינו ולא יהיה מנוס מנקיטת צעדים אשר יאטו את ההתפתחות הכלכלית ויכאיבו לכולנו יותר מן הריסון העצמי. אני מקווה ומאחל לכולנו כי תהיה לכולנו התבונה: לממשלה — לצמצם הוצאו-ת; למעסיקים — להסתפק ברווחיות סבירה ולא מירבית; לעובדים — להסתפק בשכר הוגן ולא מירבי; ולצרכנים — לחסוך ולא לבזבז. אם תהיה לנו התבונה ויעמוד לנו הכוח, אני בטוח כי 1972 תהיה גם היא שנה טובה לתעשייה ולמשק.

על מנת לשפר את מבנה ההון חייבת התעשייה לשאוף ליתר-עצמאות במימון פעולותיה. באחרונה הני-הגנו חובת הגדלת חלקו של הון הבעלים במפעל הנהנה מסיוע ממשלתי, ויש להניח שבתוקף מדיניות זו ודאי יחול שינוי לטובה בעתיד. אך נוסף על המתחייב משינוי זה, שביטוייו הוא הגדלת ההון העצמי ב-10% בממוצע, חובה על התעשייה ההסתדרותית הקיבוצית לגייס הון מן הציבור הרחב. ואני פונה לתעשיינים ולרבבות האז-רחים בארץ לראות מגמה זו בעין יפה לטובתם ולטובת הכלל. לתושבי הארץ אני יכול לאמור שאם לאזרח בארצות-הברית כדאי לרכוש מניה של מפעל ישראלי בבורסה של ניו-יורק, אינני רואה מדוע לא יהיה כדאי הדבר גם לתושבי הארץ בבורסה בתל-אביב.

נושא נוסף שעליו רצוני לעמוד נוגע לתעשייה בא-זורי פיתוח. התעשייה בעיירות הפיתוח היא מכשיר חשוב, אולי מכשיר עיקרי במגמות שכולנו רוצים בהן: פיזור האוכלוסייה, קליטת העלייה, מיוזג גלויות והעלאת רמת החיים. ההישגים בתחום זה עד כה הם מרשימים, אך בלתי-מספיקים ובלתי-מספקים את תושבי האזורים האלה.

ב-1971 היתה ההשקעה בתעשייה באזורי הפיתוח כ-25% מכלל ההשקעה בתעשייה. כיום מתרכז כרבע מכלל המועסקים בתעשייה באזורי הפיתוח. מספר המו-עסקים בתעשייה באזורי הפיתוח גדל בשנת 1971 ב-10%, לעומת ממוצע כלל-ארצי של 4% בלבד. כיום עובדים בתעשייה ובמלאכה באזורי הפיתוח כ-77 אלף מועסקים ב-2,350 מפעלי תעשייה ובתי מלאכה. חלק מן התעשייה הכבדה ועתירת הידע הוקמה ופועלת בא-זורי הפיתוח. מספר ערי פיתוח הצליחו כבר להתבסס כראוי, דבר שאיפשר לנו באחרונה להוציא ארבע ערים — אשדוד, אשקלון, יבנה ונהריה — ממעמד של ערי פיתוח ולהעביר שתיים נוספות — נצרת-עילית ועפולה — ממעמד של ישוב באזור א' למעמד של עיירה באזור ב'.

אך יחד עם כל ההתפתחות החיובית הזאת הנני רואה את בעיית עיירות הפיתוח כבעיה קשה ביותר ומסופקני אם אפשר למצוא לה פתרון מלא וטוב בשנים הקרובות. והתמונה נראית כך: מ-30 עיירות הפיתוח — 2 מוגנות פחות מ-1,000 תושבים; 5 פחות מ-5,000 תושבים; 8 בין 5,000 ל-10,000 תושבים; 7 מהן בין 10,000 ל-20,000 תושבים, ורק 8 מה-30 מעל ל-20,000 תושבים.

בחלק מהעיירות יש מחסור בעובדים לתעשייה הק-יימת בפועל שם; באחרות חסר פוטנציאל תעשייתי ובכמה וכמה מהן חסר גם זה וגם זה. כולן ללא יוצא מן הכלל תובעות ודורשות הרחבת הבסיס התעשייתי על-ידי הקמת מפעלים גדולים בתחום התעשייה הכבדה ועתירת הידע. אין עיירה או עיר פיתוח המסתפקת היום במפעל מצליח גדול ומפואר מענף התעשייה הק-לית, גם אם הוא משמש בסיס כלכלי איתן לעיירה. דרישות אלה מובנות ומוצדקות מנקודת-המבט הכל-כלית והחברתית של עיר הפיתוח, אך אני מפקפק ביכולתה של ישראל לספק את כל הדרישות המוצדקות הללו בתקופה הקרובה. דומני שלא יהיה מנוס מקביעת קדימות ברורות בפיתוח עיירות הפיתוח, ודרושה כאן פעולה מתואמת של כל הגורמים הקובעים את גורלן.

הנושא האחרון שעליו איחד את הדיבור נוגע למגמות פיתוח התעשייה. אנו חיים בארץ שבה קיימות

דיון

היו"ר י. ישיבה:

הפעילות בתעשייה, ובעיקר במישור ההשקעות, מושפעת במישורן מרווחיות הענף, הפיקוח על המחיר, רים, עליות בשכר העבודה, התייקרות חומר הגלם וה- שירותים גורמים לירידת דווחיות התעשייה. ב-1971 היתה נמוכה מאשר ב-1970, וב-1969 היתה נמוכה מאשר ב-1970. מגמת ירידה זו עלולה להביא לתוצאות בלתי-רצויות, בייחוד מצד הנכונות להשקעות. באשר לרוו- חיות, הגיע הזמן לבש מדד סביר ומקובל של רווחיות ולפיו להעריך את המצב.

יש לציין ליקוי הנראה בסיסי, והוא אי-שיתופם של הגורמים העיקריים בתעשייה: התאחדות בעלי הת- עשייה, התעשייה ההסתדרותית והממשלתית, בשלבים מוקדמים יותר של הכנת התכניות. דבר זה עוד ניתן לתיקון לגבי תכנית 1972-1981, הנמצאת בתהליך של עיבוד. חשוב ביותר לשמוע הערותיהם של האנשים שיצטרכו להפוך את הטבלאות והנתונים לתפוקה וליצוא להשגת כוח-אדם וכו'. יש להגיע לקשר הדוק וישי- יותר בין המתכננים ובין המבצעים, בדומה ליחסים בת- חום החקלאות.

תכנית הפיתוח של המשרד ל-1972-1976, שהיא חלק מתכנית פיתוח ל-1972-1981, מבוססת על היקף עלייה של 60 אלף עולים לשנה. זה אומדן נמוך נוכח ההתעוררות הקיימת והצפייה בגליות ישראל השונות ולנכונ צרכינו במוחות חושבים ובתוספת ידיים עובדות. יש צורך לעבד תכנית פיתוח שתביא בחשבון עלייה בסדר גודל של 100 אלף עולים לשנה לפחות.

בהקשר זה יש להזכיר את השטחים המשוחררים — את יהודה וישימרון ואת רצועת עזה. קברניטי הכל- כהה הישראלית אינם רואים נכוחה את השטחים ות- שבהם. יש להציע שילוב מוגבר יותר של כלכלת הש- טחים המשוחררים בתוך כלכלת המשק הישראלי. נוסף על העסקת הערבים — גם שיתוף הונם בתעשייה היש- ראלית, תוך הקמת מפעלים גם בשטחים עצמם. דבר זה יגביר קשרי סחר ואינטרסים כלכליים, יפתור בצורה טובה יותר את הלחץ על שוק העבודה ולא יגרם לנע- זועים במקרה שתשתנה הקונסטלציה הבטחונית-מדי- נית הקיימת. שיתוף אינטרסים מסוג זה יכול אף לשמש התחלה צנועה, אולם חשובה, בדרך לשלום ולהשתל- בותנו הכלכלית במרחב.

תכנית החומש מביאה בחשבון המשך גידול היצוא התעשייתי — 1.5 מיליארד דולר ב-1976 לעומת 740 מיליון ב-1971. יש לבדוק היטב מה הם התמריצים שיש לתת לכל העוסקים בתעשייה — הן הבעלים והן הפועלים — על מנת שהייצור יהיה כדאי ויעמוד כנגד הפיתוי של מכירה בשוק המקומי. אין להסתגור מה- גידול המרשים שחל ביצוא התעשייתי בשנת 1971 ואין להסיק מסקנות חפוזות לגבי האפשרות שללא כל מאמץ וללא תמריצים מתאימים ימשיך היצוא לגדול באותו קצב. אין לשכוח כי חלק ניכר מן הגידול בייצור הת- עשייתי נבע מגידול היצוא ההיחלומים, לעומת נסיגה רצינית ביצוא ענף זה בשנת 1970.

אמנם נכון שב-1971 גדל גם יצוא מוצרי התעשייה, גם מוצרים שיש להם ביקוש רב בשוק המקומי. גידול זה נבע מן העלייה בכדאיות היחסית של היצוא, שה- חלה ב-1967 ונבעה מהעלאה ניכרת בשער האפקטיבי ליצוא, מחד גיסא, ומעלייה איטית ויחסית בהוצאות

עכשיו, חברי הכנסת, נקיים דיון על סקירת שר. ועדת הכנסת קבעה שעתיים לדיון זה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברהם שכטרמן, ואחריו לחבר-הכנסת שלמה רוזן.

אברהם שכטרמן (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רצוני לברך את שר המסחר והתעשייה, מר בר-לב, שזו לו הסקירה הראשונה שהוא מביא לבית זה, ולאחל לו הצלחה בתפקידו.

משרד המסחר והתעשייה הוא משרד חשוב ומרכזי, החולש על ענף כלכלי מרכזי במשק הישראלי. וטוב הדבר שעומד בראשו שר אשר יוכל להקדיש כל זמנו לענייני משרד אחד בלבד. מן הראוי שהשר החדש יעמוד על הזכות לעצמאות מלאה למשרדו, בעיקר בנוש- אים שבתחום ההשקעות והיצוא, הנמצאים כיום בחסות משרד האוצר.

סקירתו של השר לגבי השנה שחלפה נוגעת לת- קופה שבה לא היה הוא האחראי למשרד המסחר וה- תעשייה. אני מקווה כי ימצא בתוך ההערות שישמע חומר שיוכל להועיל לו בתיכנון העבודה לעתיד.

אין ספק שבשנים שעברו מאז מלחמת ששת הימים התפתח ענף התעשייה התפתחות מרשימה בת- פוקה, בהשקעות, ביצוא ובמספר המועסקים. ענף הת- עשייה הוא כיום ענף מרכזי במשק הישראלי ומשקלו הולך וגדל. מדובר כיום על צעדים שנוקטים וישי- לני- קוט במלחמה נגד האינפלציה. התעשייה, מטבע בריאתה, פגיעה ביותר לאינפלציה, בהיותה מסכנת את עצם קיומה, יותר מאשר הרבה ענפים אחרים במשק. מל- חמה באינפלציה ונקיטת אמצעים מתאימים לחיסול מוקדיה ויעילו לתעשייה ולמשק כולו.

חלקה של התעשייה מתוך כלל התוצר הלאומי היה ב-1971 כ-30%. חלקה בכלל המועסקים במשק היה גם הוא קרוב ל-30%. היצוא התעשייתי ב-1971 היה כמחצית מכלל היצוא של המשק הישראלי, ו-83.5% מסך יצוא הסחורות. המספרים מרשימים למדי. תפוקה בסך של 16 מיליארד לירות — וקצת יותר מזה — במחירי סוף 1971, היינו כ-14 מיליארד במחירי 1970, לעומת 12.4 מיליארד לירות ב-1970, כלומר גידול של 12% בקירוב לעומת השנה הקודמת. חשוב לציין את משקלו של היצוא התעשייתי בתוך סך התפוקה הת- עשייתית. כ-18% סך היצוא התעשייתי ב-1971 היה 740 מיליון דולר נטו. זהו שיעור גידול נטו של 25% בקירוב לעומת 1970. נעשו השקעות בתעשייה בהיקף של 1.200 מיליון לירות במחירים שוטפים. מספר המו- עסקים הגיע ל-273 אלף.

קשה לדעת ולחזות מראש אילו תנאים ישררו גם בעתיד. לכן על המשרד לבדוק אפשרויות שונות של פיתוח המשק בשנים הקרובות, שאינן חייבות להיות דווקא המשך ישיר למגמות הקיימות כיום, ולהכין תכ- ניות אלטרנטיביות לפיתוח התעשייתי, אשר תכלולנה אפשרויות שונות לגבי מרכיבי הביקוש לתפוקה התעשיי- תית. גם מצד ההיצע קשה יהיה להגיע לממדי התפוקה המתוכננים ללא השקעות נוספות. כבר ב-1971 הורגשו מגבלות בכושר הייצור, ועל המשרד להיות ער אף לכך.

בשימוש בשירותי מחשב ולאמנטיים שונים המאפשרים חסכון.

יש טוענים שפריון העבודה במשק מגיע רק ל-60%-70% ממה שניתן להשיג. יש ליצור מערכת אשר תגדיל את הפריון. זאת צריכה להיות מערכת אשר תצמיד שכר גבוה יותר לפריון גבוה יותר.

כדאי להזכיר כי אפשרות גידול של כוח-האדם באמצעות דיור בשכר דירה חודשי ופתרון בעיית הפי-ציונים במקרים של החלפת מקום העבודה עשויים לה-ביא לידי ניצול יעיל יותר של כוח-האדם במשק בכלל ובתעשייה בפרט. יש לציין שהאומדנים השונים על הגי-דול בפריון, המתפרסמים מדי פעם, אינם מדויקים. בעוד שאומדן הגידול בתפוקה נראה ריאלי, הרי הגידול במס-פר המועסקים מוטא, כנראה, כלפי מטה, בגלל אי-דיווח על עבודות נוספות. דבר זה מטה את אומדני הפריון כלפי מעלה.

אוורית המיסוי הגבוה הקיימת היום במדינה מביאה לאי-רצון בולט למאמץ. מדובר אפילו בעובדים שרמת משכורתם רחוקה משיעורי המס הגבוהים, וכל שכן אותה שכבה של מנהלים, ראשי מחלקות וכיוצא באלה, שרמת שכרם בינונית ומעלה והם משלמים 60-70 אחי-רות לכל לירה נוספת של הכנסתם. נעשו הסדרים לגבי הנוחות במס לעבודה בשעות נוספות ובמשמרות. אולם נשמעות תלונות על הסיבול האדמיניסטרטיבי הכרוך בכך. נוצר מעגל-קסמים, שהמוקד שלו הוא לא דווקא בתעשייה, אולם היא הסובלת בגללו מחוסר כוח-אדם. בענף הבנייה, למשל, יש מחסור עצום בכוח-אדם. המו-עסקים בענף דורשים ומקבלים שכר גבוה. ענף הבנייה שואב כוחות מהמאגר הדל יחסית של כוח-האדם במ-שק. בין הסובלים העיקריים מן המצב - ענף התעשייה, שאינו יכול להתמודד בזירה זו במתן תנאים דומים.

גורם חיוני אחר בפיתוח התעשייה הוא גורם ההש-קעות. היקף ההשקעות המתוכנן לשנים 1972-1976 יגיע ל-8.5 מיליארד לירות במחירים קבועים. כיום, כאשר כושר הייצור מנוצל במידה גבוהה למדי, יש לדאוג לכך שהיקף ההשקעות בתעשייה יאפשר המשך הגידול בתפוקה. הצעדים שהכריז עליהם המשרד להגדלת חל-קה של ההשקעה העצמית הם חשובים ויש להמשיך במגמה זו, באשר זה מגדיל את אחריות הבעלים וגורם לכך שבחירת ההשקעות נעשית במשנה זהירות. אולם הקריטריונים שלפיהם מבקש המשרד להפעיל מדיניות זו, תוך הפרדת הון מניות מהלוואות בעלים ותוך הפרדת הרכוש הקבוע מההון החופף, עלול לפגוע ולפגום בביצוע המדיניות. המגמה עצמה רצויה. מקרים כגון הממוטטות "אוטוקרס" והקשיים ב"פאן-לון" מלמדים על נחיצות הצעדים בכיוון זה. אולם היכולת העצמית בגיוס כספים מרווחים בלתי-מחולקים של התעשייה המקומית מוגבלת למדי. לכך יש למצוא את שילבי-הזהב בין הרצון להג-דיל את החלק העצמי של המשקיעים לבין הרצון להד-חיק את היקף ההשקעות ולשתף בהן מספר רב של משקיעים.

יש להגדיל את חלקו של העם היהודי בהשקעות בתעשייה הישראלית, מעל ומעבר למה שנעשה היום. חשובה כאן לא רק השתתפות של ההון, חשוב גם - ואולי בעיקר - הידע, השווקים הבין-לאומיים וגורמים אחרים, ששיתוף כזה יש מכוחו להעניק לתעשייה היש-ראליות. באשר להון, למרות יתרות מטבע חוץ שבידינו עתה, ההשקעות במשק בכלל ובתעשייה בפרט הן נטל

ובמחירים המקומיים, מאידך גיסא. אולם החל מ-1970, ובאופן בולט ב-1971, החלה להסתמן הרעה בכדאיותו היחסית של היצוא. ואכן במחצית השנייה של 1971 הואטה מגמת הגידול של היצוא התעשייתי. אם רוצים בהמשך גידול היצוא התעשייתי שהושג בשנים האחר-ונות, יהיה צורך לא רק לשמור על רמת הרווחיות היחסית שהושגה ביצוא, כי אם אף להעלותה.

בקרב התעשיינים, אדוני היושב-ראש, יש הרגשה שיהיה קשה יותר ויותר לחזור לשוקי חוץ בשנים הקר-ובות. תמריצי היצוא ואמצעי עידוד אחרים הגיתנים ליצוא צריכים להיות מכוונים להרחבת היצוא ולא לתיקונם ולסילוקם של קשיים שהצטברו בעבר. בעניין המאמצים בתחום היצוא יש להזכיר את השיבושים שבנמלים, העלולים לשבש כל תכנית יצוא, ולהרוס עמל-שנים של חיפוש וחדירה לשווקים חדשים, שווקים קיי-מים.

תכנית החומש מביאה בחשבון גידול ניכר במספר המועסקים בתעשייה: כ-350 אלף ב-1976 לעומת 273 אלף ב-1971. יש לדאוג לכך שהתעסוקה בתעשייה תתיה מקור הכנסה מכובד ומכניס. על המשרד לעודד את התעשיות שבכווןן לשלם לעובדים שכר גבוה. מאידך גיסא, אין להרשות שתשרוד אנרכיה ביחסי עבודה במשק, ברוח "כל דאליס גבר", כמו בתחומי חיים אחרים.

המצב בתעשייה, כיום, הוא ערב משבר נוכח הק-פאון השורר במשא-ומתן על חידוש הסכמי העבודה. אי-ודאות לגבי עליות שכר הצפויות בתעשייה עלולה לגרום לשיבושים נוספים, שימונעו הגשמת היעדים שהוצבו לתעשייה לשנה זו וגם לשנים הבאות. אני שומע כי יש תעשיינים הנמנעים מלקבל הזמנות ליצוא, משום שאין לדעת מה השכר שיצטרכו לשלם בעוד מספר חודשים, כשיצטרכו לספק את הזמנות היצוא. המחירים של גורמי ייצור אחרים גם הם לוטים בערפל. יש לש-אוף לכך שהגידול בהכנסה הריאלית יהיה צמוד לגידול בתפוקה ובפריון העבודה. יש ליצור אווירה כלכלית במשק שתעודד פריון ייצור ולא ניצול עמידות לחץ. אין לשכוח שענפים אחרים במשק, שאינם חייבים לעמוד בתחרות עם יבוא, או עם מתחרים בשוקי העו-לם, משמשים פיתוי לכוח-האדם.

כוח-האדם, הנדרש כיום בתעשייה ויידרש בעתיד, הוא ברמה טכנית גבוהה יותר מאשר מקודם ובחלקו אף ברמה אקדמית. הדרישה לכוח-אדם ברמות אלה מח-זקת את הטענה שיש להפוך את התעשייה למקום עבודה אטרקטיבי, יחסית למקומות עבודה אחרים. הד-בר, כאמור, יבוצע אם ישקוד המשרד על עידוד אותן תעשיות אשר ישראל יכולה להתחרות בהן בשוקי העו-לם ולשתף את העובדים בתמריצי היצוא שמקבל המפעל.

דרך נוספת היא לעודד ביתר שאת עבודת נשים ולתת להן את כל התנאים הדרושים, כגון שכר גבוה יותר, אירגון מעונות-יום לילדים ועוד. בעת ובעונה אחת יש לשקוד על פיתוח תעשיות דרכי ייצור המושתתות על חסכון בכוח-אדם והגברת המיכון והאוטומציה. אלמנט אחר, שהמשבר יכול לתרום בו רבות, עשוי לה-יות המאמץ לעזור למפעלים קטנים ובמידה שיש טעם - להביא למיזוגם. וכן יש לחפש דרכים לאיחוד קווי ייצור, לשיתוף בשיווק, שיתוף במחקר ובפיתוח, שיתוף

אתגר לאומי הוא לחפש, לחקור ולפתח את הענפים העיקריים וענפי המשנה בתעשייה אשר יביאו לישוראל את המבנה התעשייתי, את המוצרים דרכי הייצור שיאפשרו לה להתמודד בשווקים הבין-לאומיים. הקריטריון הנהוג כיום, לירה תקציבית לעומת לירה של המפעלים עצמם, איננו יכול לענות על הדרישות. יש לתבוע השתתפות יתרה של המפעלים עצמם, ויחד עם זאת להעמיד את שיעור ההשתתפות הממשלתית ביחס של 4 או אפילו 5 לירות לכל לירה שמשקיעים המפעלים. אני מציע לכבד השר שיואל לעיין בתקציב משרד החקלאות ויראה מה גודל הסכומים המוקדשים שם לצרכי פיתוח ומחקר.

אתגר נוסף העומד היום לפני משרד המסחר והתעשייה הוא עניין הבנייה המתועשת והתיאום המדולרי. ענף הבנייה אצלנו הוא מן המפגרים במשק. אנו מפגרים בו גם בהשוואה לארצות אחרות. חלק ניכר מן המאמץ לפתרונות דיוור מהירים וזולים יש להטיל על הבנייה המתועשת. על המשרד לתת את מלוא תשומת-הלב לכך ולטפל בזה בדחיפות.

למשרד המסחר והתעשייה יש פונקציות גוספות, שהן בתחום המסחר. בשנה האחרונה היו טענות מרובות נגד מדיניות יבוא הבשר. בלט במיוחד חוסר התיאום בין משרד המסחר והתעשייה לבין משרד החקלאות. ועדת הכלכלה של הכנסת, שדנה בנושא בעבר, וחוזרת ודנה בו אף עתה, תביא לפני שני המשרדים הנוגעים בדבר המלצות מפורטות על האמצעים שיש לנקוט כדי להגיע לכמויות בשר סבירות, בטיב מעולה ובמחירים סבירים.

רצוני להזכיר את העידוד שעל המשרד לתת להקמת משחטות בהיקף רחב וברמה גבוהה, דבר שיאפשר ויסות התנודות הקיימות בענף הבשר ויאפשר פיתוח ענפי-משנה בתעשיית המזון, שיכוונו ליצוא.

נושא אחר, הנמצא בתחום טיפולו של משרד המסחר והתעשייה, הוא הפיקוח על מצרכים ושירותים. נשענות תלונות רבות בנושא זה, ויש לקדם בברכה את חוק הליכות המסחר, שבקרב יובא לקריאה ראשונה במליאת הכנסת.

יש הדגשה בציבור שאין מקיימים את הוראות החוק בכל הקשור להצגת מחירים ושמירה על טיב המוצר. יש הרגשת זילזול בצרכן. המשרד צריך לממש, באופן מוחשי יותר, את אחריותו לנעשה בתחום המסחר.

ועדת הכלכלה, שדנה בתיקון לחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים, הייתה ערה לנושא של מכירה בתשלום, ועמדה על כך שניתן יהיה לפקח ולמנוע אפשרות של הונאה בנושא זה. כפי שצויין לעיל, חוק הליכות המסחר יובא לכנסת ויש לקוות שהוא יקף וימצה את כל ההיבטים של הבעיה.

נקודה חשובה היא הפרסומת. היא משמשת לא פעם מסווה למוצר בטיב נמוך. על המשרד לשמור ולהקפיד על פרסומי אמת.

עניין אחר, שדובר בו בשנה החולפת, והוא בתחום אחריותו של משרד המסחר והתעשייה, הוא עניין השימוש בהספקת הלחם, עקב השביתות שאיימו על ענף זה. ועדת הכלכלה טיפלה בנושא והמלצותיה הונחו על שולחן הכנסת. על המשרד ללמוד היטב מחדש את הנושא של טחינה ואפייה, כדי לייעל את הענף.

כבר על מאזן התשלומים, באשר מרכיב היבוא הוא כמחצית מכלל ההשקעות בתעשייה. על כן נחוץ להגדיל את ההשקעות מחוץ-לארץ בתעשייה הישראלית.

חוליה חלשה במערך כלכלתנו היא הבורסה. הבורסה בישראל אינה משמשת מכשיר להגדלת השקעות, כפי שהיא מצווה לעשות. אין להתעלם ממספר מגבלות הקיימות כיום לפיתוח הבורסה כמכשיר רב-עוצמה בגיוס כספים לתעשייה. מגבלות אלה נובעות גם מהאווירה השוררת במשק, המאפשרת רווחים קלים וגבוהים יותר בענפים ובפעולות לא-תעשייתיים. רב חלקה של הממשלה ביצירת אווירה זו, על-ידי המילות לזמנים קצרים וארוכים שהיא עצמה מנפיקה. יש לחשוב על מדיניות מכוונת לעודד הנפקות תעשייתיות בבורסה, תוך סיבסודן ואולי אף ביטוח סיכון לרוכשי מניות תעשייתיות. על כל פנים ראוי הנושא לעיון ולימוד מדוקדק, ויפה שענה אחת קודם.

נוכח מגבלות בהון ובכוח-אדם יש ליצור סלקטיביות יתרה באישור ההשקעות ולבחון באופן מדוקדק כל השקעה להצעה, כאשר מדובר בהשתתפות ממשלתית — אם בהלוואה, אם במענק ואם בערבות. מדברים כיום על פרויקטים אמביציוזיים בסדר גודל של מיליוני לירות, ובתוך זה עשרות מיליוני דולרים, שמוטב היה אילולא היו מוקמים. בחלקם ניתן עדיין למנוע את הקמתם. אני קורא מעל במה זו, אדוני היושב-ראש, לבחון ולחזור ולבחון אם מותר להקים. במחסור הקיים בכוח-אדם חבל על כל שעת עבודה שתתבזבז.

זה שנים מושמעת הטענה נגד הסיריבל הרב והטורח הנגרם ליזמים מקומיים וזרים. המשקיע נקלע למבוך בירוקרטי הגורם לעתים נגטיביות רעיון ההשקעה. יש לפשט את ההליכים ולצמצם את מספר המוסדות והאנשים המשמקים צריך לבוא בדברים איתם, ולקצר את משך הזמן העובר מהגשת הבקשה ועד אישורה. יש לתת למרכז ההשקעות מעמד עצמאי יותר, כעין רשות, על מנת שתשמש כתובת אחת ויחידה למשקיע. יש לדרוש מאותו מרכז שיספק את מלוא האינפורמציה למשקיעים פוטנציאליים על המצב במשק וכל אינפורמציה ספציפית שניתדרש.

תהליך החשיפה מאפשר להכניס ממד של תחרות למשק הישראלי. יש להמשיך בתהליך זה על מנת להגיע למצב שבתעשייה הישראלית יפעלו מפעלים יעילים ובעלי כושר תחרות גם בשווקים הבין-לאומיים. החשיפה מסיעת לבלית המהירות במשק. מאידך גיסא, יש להביא לידי גמר את הצעת החוק למניעת דמינג, הנמצאת כבר זמן ממושך בצנרת של משרד המסחר והתעשייה. תהליך החשיפה, כאמור, הוא חלק מן המלחמה למניעת עליית מחירים.

שר המסחר והתעשייה ת. בר-לב :

החוק נמצא בידי משרד האוצר.

אברהם שכטרמן (גח"ל) :

אני מניח שיש לך יחסים עם המשרד ותבוא בדברים איתם.

חשיפה בלי אמצעי מגן עלולה להביא להרס של התעשייה המקומית.

הסכומים המוקצים בתעשייה למחקר ופיתוח התעשייה הם קטנים ביותר. אפשר לטעון שהתעשייה צריכה להגדיל את השתתפותה. אולם יש לזכור כי סדרי הגודל שיש להשקיע הם מעל ליכולתה של התעשייה.

פחות מהמתוכנן, בתפוקה לעובד שהיתה מעל המתוכנן, ביצוא שהיה מעל המתוכנן.

מכל הנתונים הללו מתברר כי התעשייה הגיעה בשנים האחרונות, משנת 1968 עד 1971, בפרות הש"קעות מהחזוי ובתוספת עובדים קטנה מהתחזית, לת"פוקה גדולה יותר ולהיפך יצוא גדולים מהתכנית; פי"רוש הדבר שהיה הגיעה לכך בזכות ניצול-יתר של כושר התפוקה; היא הגיעה לתפוקה גדולה במידה ניכרת לעובד מוז המתוכננת. כל אלה מעידים בלי ספק על רווחיות גאותה בתעשייה.

גדלה במיוחד התפוקה בכמה ענפים, והם: יהל"מ, ענף שבו גדלה התפוקה ב-24% על אף הפחתת מספר העובדים באלף; בכלי הובלה גדלה התפוקה ב-21%; היצוא גדל ב-50%, והתפוקה לעובד - ב-9.7%; בציד חשמלי ואלקטרוני - ב-14%, והיצוא ב-90%; ובמוצרי מתכת גדלה התפוקה ב-19%, היצוא ב-59%, והתפוקה לעובד ב-8.8%.

כלל ההשקעות של שנת 1971, אשר הסתכמו ב-1,150 מיליון לירות, מתחלקות לפי הענפים הבאים: מתכת ואלקטרוניקה - 40%; כימיה ומחצבים - 23%; טקסטיל ועור - 17%; מזון - 10%; וכל היתר - 10%. נתונים אלה מעידים על הכוונה ועל צעידה בכיוון נכון ובהתאם לתיכנון.

באסיפת התעשיינים שהתקיימה בימים אלה, ובה"דעות לעתונים לפני הוועידה ואחריה, איימו ראשי הת"עשיינים במלחמה גלויה בממשלה ובעובדים בגלל תביעותיהם המופרזות, כביכול, של העובדים, והם הו"דעו כי אין לשאת עוד את הפיקוח על המחירים, בטע"נ"ם כי התעשייה נתונה בשפל, בעוד שיתר הענפים פור"חים. מנכ"ל התאחדות התעשיינים אמר כי רווחיות התעשייה היא בירידה מתמדת וכי יש תעשיינים הרוצים לגטוש מפעלים.

צודקים התעשיינים בתביעתם כי טובטח לענף ראשי זה במשק רווחיות גאותה, שבלעדיה לא ייתכנו הרחבת היצוא, ופיתוח הענף וקידומו. צודקים הם בטענם כי יש במשק ענפים שבהם הרווחיות גבוהה יותר, אף כי תרומתם למשק קטנה יותר, ואזכיר רק קבלנות בניין, פיננסים, מסחר ועוד. צודקים הם באמנם כי יש להר"חב את הפיקוח על המחירים ולהחילו על כל הענפים, בכללם שירותים. אולם לא צודקים התעשיינים בטענם כי התעשייה לא הגיעה לרמה של רווחיות סבירה, כי תביעות השכר עלולות תלילה להרוס את התעשייה, וכי אין לשאת עוד את הפיקוח על המחירים.

דו"ח בנק ישראל לשנת 1971 אומר בעניין זה: "למרות העלייה הניכרת בהוצאות לא נפגעה השנה רמת הרווחיות בתעשייה וקורב לזדאי שאף עלתה... הנתונים מלמדים שתהליך העלייה ברווחיות, אשר נבלם במקצת בשנת 1970, נמשך השנה". ובאותו דו"ח, במ"קום אחר: "הוצאות השכר ליחידת תפוקה גדלו אף הן השנה, אולם משקלה הנמוך יחסית של תשומת העבודה הישירה והעלייה המתונה הנמדדת בשכר ליחידת תפוקה הופכת את השכר למרכיב התייקרות משני בחשיבותו. השוואת העלייה בהוצאות ובהכנסות ליחידת תפוקה מצביעה על יציבות ועליית-מה בשיעור הרווח ליחידת תפוקה".

לפי הסיכום המעודכן של המכון לחקר התפוקה וההכנסות לשנת 1971 עלה התוצר המקומי הנקי בת-

היבט אחד של אותו נושא הוא עניין הסובסידיה. הן לגבי לחם והן לגבי מצרכים אחרים נשמעת התביעה לסבסד את הנצרך ולא את המצרך. על המשרד לשקול גישה זו לגבי כל המוצרים המסובסדים על-ידו.

אדוני היושב-ראש, רצוני לסיים באספקט מסוים של היצוא, והוא עצם היכולת לתרוך לשווקים. מדובר לא פעם על ניצול המומנט היהדי ברכישת שווקים. עובדה פעם תכנית בנושא זה במשרד המסחר והתעשייה. האם הופעלה התכנית? חגיגות כ"ה שנים למדינה, שתהינה בשנה הבאה, צריכות לתת דחיפה לביצוע התכנית. ועדת הכלכלה נותנת דעתה לנושא ועומדת לפרסם המלצות ומסקנות לקידום הרעיון.

היו"ר י. ישעיהו:
 רשות הדיבור לחבר-הכנסת רוזן, ואחריו לחבר-הכנסת מלמד.

שלמה רוזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. רצוני לברך את שר המסחר והתעשייה על סקירתו הראשונה על פעולות משרדו. היתה זו סקירה מאלפת, מקיפה, מנתחת נסיבות ותנאי רקע, מתווה דרכים ומציגה אתגרים.

עם התמונות כשר המסחר והתעשייה נטל לידיו מר בר-לב תפקיד רב-אחריות. ענף התעשייה הוא ענף המפתח במשק, תרומתו למשק עולה על התרומה של כל ענף אחר. משרד המסחר והתעשייה התברך במשך שנים רבות בשר דינמי, בעל מעוף, הוא השר פנחס ספיר, אשר תרם כה רבות לקידום הענף. לא קל לקיים פירמה זאת, ואולם אין ספק כי השר בר-לב אכן ימשיך במסורת מוציאה זו, ובהצלחה.

שר המסחר והתעשייה איננו שר התעשיינים, אלא הוא שר המסחר והתעשייה, ופירוש הדבר - התעשיי-נים ועובדי התעשייה כאחד; ורק בהבטחת שיעור רוו"חיות גאות לתעשיינים ושכר גאות לעובדי התעשייה יובטח קידומה של התעשייה.

שר המסחר והתעשייה איננו רק שר היצרנים, אלא גם שר הצרכנים, והרי בסופו של דבר אין התעשייה קיי"מת למען רווחיות מירבית בלבד, אלא גם למען רווחת העם. אנו רוצים בהמשך הגידול המואץ, בהתאם לתכ"נית החומש, משום שגידול מואץ הוא הכרחי לנו. עם זאת אנו נאלצים להפחית הטבות, להקטין תמריצים, לייקר אשראי - שלל של בעיות סבוכות, מציאות מלאת סתירות, ובכל אלה על השר לפלס את דרכו. ואין לי ספק כי הוא יוכל למשימה - אנו סומכים עליו, על כשרו הרב, על שיקול דעתו ותכונותיו, ומאחלים לו הצלחה.

שנת 1971 היתה שנה טובה מאוד לתעשייה. הת"פוקה התעשייתית גדלה ב-11.5% לעומת 10.7% שנה קודם לכן; מספר העובדים גדל ב-4%; התפוקה לעובד עלתה ב-7.5% לעומת 4.5% ב-1970; ההשקעה גדלה ב-17% לעומת 10% ב-1970; היצוא גדל ב-25% לעומת 6% ב-1970.

היתה זו שנה טובה בהשוואה לשנת 1970 בכל המישורים: בתפוקה הכללית, בתפוקה לעובד, בהשקעה, במלאי ההון וביצוא.

היתה זו גם שנה טובה בהתחשב בתכנית החומש. בכל אותם המישורים עלתה התעשייה בשנה זו על התיכנון: בתפוקה, בהשקעות, בתוספת עובדים שהיתה

כפי שציינתי, צודקים התעשיינים בבואם לתבוע כי הפיקוח על המחירים יקוף מפעלים גדולים כקטנים ואת כל המשק, אולם אין הם צודקים, כמובן, בהתייחסותם לפיקוח על המחירים. את הפיקוח על המחירים מחייבת לא רק האינפלציה, ודווקא בתקופה זו קשה להתמודד עם האינפלציה באמצעות פיקוח על מחירים בלבד. את הפיקוח מחייב המבנה האוליגופוליסטי של התעשייה הישראלית, באשר שלוש-חמש חברות שול-טות בענף, והממשלה מעודדת מיוזג מפעלים, ובצדק היא מעודדת מיוזג מפעלים קטנים ובניינים כדי להגביר את כושר התחרות שלהם, ופירוש הדבר הוא שליטה בשוק. חוק הקרטלים טעון רפורמה תחיקתית וצריך לתת לו שיניים.

"הפיקוח אינו גוראי" — אמר השד בהזדמנות מסויימת. אינני תובע פיקוח "גוראי", אלא פיקוח יעיל ומקיף. אך כה לא הצליח הפיקוח אלא להאט את קצב עליית המחירים, והרי עובדה היא כי מחירי התפוקה התעשייתית הגיעו בסוף 1971 ל-127 נקודות בהשוואה ל-130 נקודות במדד הכללי. קצת פחות מהמדד הכללי, אבל לא רחוק מזה. אין מנוס מהפיקוח כאשר המשק נעדר התחרות מושלמת, אשר עליה מתבססת התורה של הליברליזם הכלכלי. לכן אין זה מקרה שרוב ארצות המערב נאחזות בפיקוח על המחירים בניגוד לדוקטרינה הליברלית.

הנני תמים דעים עם שר המסחר והתעשייה, שאמר בראיון לאחד העיתונים: "הממשלה והמשרד שלי אחראיים כלפי הצרכן לא פחות ממה שהם אחראיים לפיתוח התעשייה, ועל כן עליה להתערב במצב כאשר היד הנעלמת של כוחות השוק אינה מספקת כדי להביא לידי איזון בין יכולת התשלום של אדם ובין המחיר שדורשים ממנו".

אני רוצה לסיים דברי. אני מאחל הצלחה לשר ולחבר עובדיו.

הי"ד י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר הכנסת מלמד, ואחריו לחבר הכנסת אמוראי.

אברהם מלמד (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. אני מצטרף לדברי הברכה שנאמרו על-ידי קודמי לשר המסחר והתעשייה עם הגישו לראשונה לבית תקציב משרדו. הסקירה המאלפת והמקיפה מוכיחה כי השר התאזרח מהר ונכנס לנעליו הגדולות של קודמו, השר ספיר, האיש אשר נתן את התנופה המיובית לתעשייה בישראל. מי יתן וכשם שהשר בר"ל זכה לכתת את חרותו לא-תים, כן יזכה לכן העם כולו בעגלא בזמן קריב.

חברי הכנסת, בשל המסגרת המצומצמת של הזמן לא אגע הפעם במכלול הבעיות של התעשייה והמסחר בארץ, כפי שהשתקף בסקירה ובנאומו של השר. עשיתי זאת אשתדך, ומה גם שכל אותה מסכת שמטפל בה המשרד, על הישיבה ובעיותיה, לא השתנתה בהרבה מאז שינוי מהותי. אעיר רק הערות מספר בקצרה לגבי עניינים אשר מסיבות שהזמן גרמן הועמדו לאחורונה לדיון ולוויכוח בציבור.

הלחצים האינפלציוניים הפועלים במשק בשנתיים האחרונות התגברו במיוחד בחודשים אלה. בעקבות ההתרחבות המונית שאלה תקדים, הביאו רבים וטובים לדרוש, בין היתר, רבייה בשירות ההטבות הני-

עשיה בשנים 1968—1971 ב-12.7%, השכר לשעה עלה ב-9.7%, והשכר ליחידת תוצר ירד ב-2.6%.

שוב לעניין הרווחיות, ועכשיו מהיבט אחר: היצוא. דו"ח בנק ישראל מציין: "תהליך זה של גידול היצוא נעוץ בהתפתחותן של תעשיות יצוא שמושפעות מעט מתנודות השוק המקומי ומהעלייה המצטברת ברווחיות היחסית של היצוא זה מספר שנים". אין ספק שבזה צריך לרצות.

לפי סקר מדגמי שערך היועץ הכלכלי של התאחדות התעשיינים בקשר למפעלי יצוא, בערך שמונים מפעלים, עלה הרווח למחזור ב-8%, וביחס להון ב-8.5%. אולם היועץ הכלכלי של התעשיינים איננו מסתפק בזה, והוא קובע: סביר רווח של 24% על ההון העצמי, לפני המס, ואנו רחוקים מזה, לרווח כזה טרם הגיעו כלל החברות. אולם לפי סקר בנק ישראל מס' 37 הגיעו בשנת 1968 57% מהחברות לרווח מעל 20% ביחס להון העצמי. אינני יודע מה קרה מאז שנת 1968, אבל אני חושב שלא חל שינוי לרעה. מי קבע כי זהו שיעור הרווח הסביר במדינת ישראל בשנת 1972? הרי אין סטנדרט בין-לאומי לשיעור הרווחיות, והרי במדינת ישראל בשנת 1972, בתנאי אינפלציה, בתנאי מלחמה, נדרשים קרבות מן האוכלוסיה, ורמת החיים של שכבות העם הרחבות נעצרה זה שנתיים ימים.

אנו מצויים להבטיח צמיחה מואצת לתעשייה, היא צריכה להגיע בשנה הבאה, וכפי הנראה גם תגיע, להשקעה בסך 1.3 מיליארד לירות. חוק עידוד השקעות הון, שתוקן בשנת המיתון 1967 ושוב בשנת 1970, וגוספו לו המענקים על הלוואות הפיתוח הוללות, על הפטור ממכס וממסי קנייה, על ההנחות במס ההכנסה וכן חוק עידוד התעשייה (מסים), היו בלי ספק גורם בעל משקל רב בהתפתחותה המהירה של התעשייה והם תרמו תרומה גדולה לקידום התעשייה באזורי הפיתוח, שם הוקמו 2400 מפעלים ובהם 75,000 עובדים.

ועם זאת הגנו מצויים לשאול את עצמנו אם נוכל להמשיך בהנחות ובהטבות מופלגות אלו בהשקעות ובאשראי להון חוזר גם בתקופת האינפלציה החריפה שבה אנו נתונים. אין ספק כי הטבות גדולות אלה גרדו בין היתר, גם כמה תופעות בלתי-רצויות ושליליות. הנה ההשקעה בהון עצמי בתעשייה אינה עולה בממוצע ארצי על 35% מכלל ההשקעה, וזה כבר הישג, כי פעם היה המספר 10%. זאת אומרת, בשנת 1971 השקיעה התעשייה 350 מיליון לירות, ואילו לפי אומדן זהיר הגיע בשנה זו הפחת ל-700 מיליון ל"י, והרווחים לפי 5%—6% בממוצע מהמחזור מסתכמים ב-800 מיליון עד מיליארד לירות, לפני המס. והרי ההשקעה בהון עצמי באה לא כולה מהתעשייה, יש גם משקיעים מהחוץ. אם נצרך להון העצמי את התשלומים על חשבון הלוואות פיתוח, נגיע ל-700—800 מיליון ל"י, ופירוש הדבר כי חלק ניכר מהרווחים נדל לענפים אחרים, עניינים מכניסים יותר, כמו פיננסים, תיווך, בנייה ועוד. וכן העדיפו כמובן התעשיינים לקבל הלוואות פיתוח נוחות על פני גיוס הון בשוק.

על כן הנני מחייב את הצעדים שנקט המשרד: התביעה להגדלת הון עצמי, הקטנת שיעורי הלוואות הפיתוח, שינויים במפת האזורים, העלאת הריבית על האשראי המובוון להון חוזר ואף העלאת ריבית על האשראי ליצוא תוך כדי מינוי מלא ליצוא.

הערה נוספת נוגעת לגושא שהשר החדש הרבה לדבר עליו, והוא גיוס הון לתעשייה על-ידי שוק ההון. החדשים האחרונים הוכיחו כי אנו מסוגלים לפתח שוק הון דינמי. ונראה לי שניתן עוד לעשות דברים שונים כדי לחזק שוק זה. יש לשאוף לכך שחברות ישראליות תמצאנה מימון לזמן ארוך על-ידי גיוס הון בשוק המ-ניות, יותר מאשר בדרך של אשראי. יש לתת אשראי לזמן ארוך רק לחברות כאלה שלא ייתכן להטיל עליהן את על גיוס ההון, בהתחשב בתנאים שלהן. יתר על כן, ניתן לעשות נסיונות מדי פעם ולעבד הצעות עם מוס-רות מימון לא רק על איגרות-חוב רגילות, אלא גם על איגרות-חוב הגיתנות להמרה. אינני רואה סיבה מדוע לא לדרוש איגרות כאלה בבורסה ולהכיר בהן במסגרת של 80% השקעה מוכרת לקופות גמל ופנסיה ולהעניק להן זכויות מתאימות מבחינת מס הכנסה. דבר זה היה גם מאפשר למסד המעניק את האשראי להשתתף בקביעת המועד שבו אפשר יהיה להקדים את התורות האשראי באמצעות הנפקת מניות. ייתכן שיש לקשור שיטות כאלה לסלקטיביות רבה יותר ביצי-רת ההון, כפי שכבר ציינתי קודם.

הערה אחרת נוגעת לחברות היצוא הכלליות: יש הרבה מפעלים יצרניים קטנים שהם בעלי פוטנציאל המאפשר להם ליצא, אולם אין הם מסוגלים לכך בשל חוסר אפשרות אובייקטיבית, בשל גדם המצומצם. קיים בארץ מספר ניכר של חברות כאלה אשר יכולות למלא וממלאות תפקיד חשוב בתחום היצוא. חברות היצוא הללו מרגישות משום-מה שהן מופלות לרעה לעומת היצואן היצואן, וזה מתבטא במספר דברים. לא ברור לי מדוע אין להשוות את מעמדם של הסוחרים היצואנים למעמדם של היצרנים היצואנים, כי אלה כהרי אלה תורמים תרומה שווה לפיתוח היצוא. אני מקווה שהדבר הזה יובא בחשבון על-ידי השר החדש.

לבסוף, שמחתי מאוד שהשר החדש, שלא כמקובל, פתח את סקירתו דווקא בתחום חטיבת המסחר - לפ-עמים אנו שוכחים שזה משרד לא רק לתעשייה, אלא גם למסחר - דווקא מנקודת ראות של הגנת הצרכן. אני יודע שהגוש מספר הצעות חוק, במיוחד חוק הגנת המסחר, שהוא חוק חשוב מאוד להסדר בתחום זה. אך אני רוצה לעמוד על חוק אחד, והוא תיקון לחוק ההגבלים העסקיים.

הכלכלה המודרנית של שנות השבעים יש לה צורות נוספות של ריכוז כוח כלכלי, שהן שונות מן ההסדר הכובל והמונופול, וספק אם החוק הקיים מספיק כדי לפקח עליהם. יש מיוזגים, חילופי אינפורמציה וצורות אחרות. כבר ב-1965 מונתה ועדה ציבורית כדי להציע תיקונים בחוק ההגבלים, והוועדה הגישה את מסקנותיה בסוף 1969, אך עד היום, משום-מה, טרם הוגש תיקון החוק, ואין ספק שדבר זה הוא לרעת הצרכן. במידת תמכתי בתכנית של המשרד למיזוג מפעלים קטנים לצרכי יעילות. אין ספק שזה נחוץ. אך בכל זאת יש הבדל בין מיזוג מפעלים קטנים למפעל אחד שיוכל להיות בעל יחידה רגטיבית ועיילת, לבין מיזוג גדול מדי של קונצרנים וכדומה, דבר העלול להיות לרעת הצרכנים. נדמה לי שהיום, במסגרת הקיימת, החוק לא יעיל לגמרי. יש הסדרים כאלה במשק שהם אולי לא כל-כך בסתירה לחוק הקיים, אבל הם בניגוד לאינטרס הציבור, ולכן יש לתקן את החוק בהקדם.

אני מאחל לשר שצילתי בתפקידו החדש להרים תרומה גדולה לתעשייה ולמסחר בישראל.

תנות במסגרת החוק לעידוד השקעות הון, כאחד האמ-צעים לריסון האינפלציה. הצוני להזהיר את עצמנו מפני פגיעה בחוק הזה, שהוא המכשיר העיקרי לפיתוח התעשייה והמשק, לגידול מהיר של התוצר ולהמשך החתירה לשיפור מאון התשלומים. אין ספק שבכלדי העידוד הניתן בחוק הזה, רבים מההישגים ששמענו עליהם היום כאן לא היו מושגים לפני התעשייה היו שונות לגמרי. אל נעדיף איפוא את האינטרס בעל הטווח הקצר, הקונוונקטורלי - ויהיה חשוב ככל שיהיה - על פני האינטרס הסטרוקטורלי של התעשייה לטווח ארוך, ששומה עליה להגיע לפיתוח והרחבה מהירה, תוך תשומת-לב מיוחדת ליעולה ולרווחיותה, שתוכל לתרום את חלקה לצמיחה הכלכלית.

במאמר מוסגר עלי לומר: שמענו בימים אלה מפי שר האוצר אוהרה, שאם לא ננהג בתבונה עלולים אנו להגיע למיתון אכזרי. והואיל ולצדדי הרב יש כל הסי-כיים שנהג שלא בתבונה - וזה כולל כמעט את כל הסקטורים, ואני רוצה להרחיב את הדיבור על מה שקורה עכשיו בחזית השכר וכדומה - הרי ששכנה זו רובצת לתפתחו. אף-על-פי שהאינפלציה היא כיום המדאגה אותנו, הרי בפשע בינה לבין דפליציה. יתרה מזו, ייתכן גם קיום שני אלה יחדיו. כבר ראינו את הדוג-מה האמריקאית, שם אפילו גולד המונח "סטג-פליישן" המורכב משתי המלים: סטגנציה ואינפלציה. אסור איפוא לשפוך את המים יחד עם התינוק.

אין זאת אומרת, שהמצב במשק לא צריך להש-פיע על יישומו של החוק הזה. נהפוך הוא, יש להתאים את ההשקעות למצב במשק. יש לנהוג בסלקטיביות יתר לגבי אישור השקעות ומפעלים מאושרים. יש לתת את ההטבות שבחוק רק למפעלים שתורמתם ליצוא והחלפת היבוא - היינו לשיפור מאון התשלומים - אינה מוטלת בספק.

שונה הדבר לגבי בעיית המחיר של האשראי המ-כוון. גם שאלה זו עלתה על הפרק, ולא רק לאחרונה, בשל המלצות נגיד בנק ישראל, בעקבות ועדת המשנה לענייני ריבית על אשראי. הם חולקים עכשיו על כך ששערי הריבית על אשראי מוכוון הם שערי ריבית רי-אלות שליליים. הסובסידיה הזאת גדלה והולכת ככל ששערי הריבית בשוק החפשי עולים וככל שכוח הקנייה של הכסף הולך ויורד בשל האינפלציה. הלוואות בלתי-מחודות לזמן ארוך ב-9% סובסידיה גדולה מדי במצב הנתון. אין גם ספק שלא כל הלווים דאויים לסובסידיה שווה. אין כל ספק שדרושים קריטריונים שיאפשרו סלקטיביות יתר, בנוסף לסלקטיביות במדיניות ההשקעות, שעליה עמדתי קודם. קריטריונים אלה צרי-כים להיות מותאמים בגמישות לצרכים המשתנים בא-רץ. אין לזאת נדאה לי שאין זה מן ההכרח שייקור האשראי המוכוון יפגע במפעל הבריא והיעיל. הוא רק ימנע שימוש בו למטרות שלא לשמן נועד, וימנע ממפ-עלים בלתי-יעילים להרחיב את ייצורם, כי במצב הנתון במשק מבחינת כוח-אדם, השקעה זו של גורמי ייצור החסרים במשק, במפעל הבלתי-יעיל, באה על חשבון המפעל היעיל והיא עומדת בניגוד למדיניות ששמענו כאן מפי השר.

אינני רוצה לעמוד פה על האפקט של ייקור האש-ראי מבחינת ריסון ההתרחבות המוניטרית, אלא מב-חינת האינטרס של התעשייה עצמה, שהסלקטיביות בהקצאת גורמי הייצור פועלת לטובתה בסופו של דבר.

היו"ר י. ישיבה:

שבמפעל נחשון, שהוא בבחינת נסיון, לא צריך לעשות זאת. אבל כשמדברים על בניית ענפים, זאת הדרך היחידה שנראית לי.

אשר למפעלים בתחום התעשייה, השירותים - אף פעם לא הבנתי מדוע יצוא עדיף מהפחתת יבוא, שאם שר לבדוק בנקל מה היתרון שלו, אם התחליפות היא מלאה, אם באמת חוסך יבוא. שהרי בסופו של דבר מעניינת אותנו מידת ההתקדמות לעצמאות כלכלית. וההבדל בין השניים הוא בהוצאות הובלה כפולות. לפי דעתי הדברים אינם צריכים לעמוד בסיומן שאם להגיע העת שההשקעות יתבצעו על-פי המדיניות הסלקטיבית שהשר הכריז עליה, והקריטריונים למדיניות סלקטיבית ברורים. ישבו רבים וטובים ולמדו אותם שנים. יש בכך נסיון בין-לאומי, בכלל זה בישראל.

אני חושב שהבעיה הקרדינלית העומדת לפנינו היום היא בתחום אחר. ודווקא בתחום זה מדיניות הממשלה רד קצת מדאיגה אותי. מדאיגה אותי מדיניות הממשלה בכלל, ומדיניות המשרד בפרט. אני מתכוון למדיניות הריבית. אינני מבין מדוע מחיר ההון דווקא, בין כל יתר המוצרים, להוציא קומץ של מוצרים חיוניים, צריך להיות מחיר מוקפא. בשנת 1970 עלו המחירים ב-10.14%; בשנת 1971 עלו המחירים ב-13.4%; בארבעת החודשים הראשונים של 1972 עלו ביותר מ-4%. הכל צריך לעלות. בחלק גדול מהמוצרים ההעלאה היא עד 40%. היו לנו בינתיים פיתוחים וכדומה. דבר אחד צריך להיות מוקפא - ההון. בשביל מה? בשביל שהמתעשרים יתעשרו יותר? אם יש איזה מוצר שלבנו אפשר וחייבים על-פי העניין לנהוג בסובסידיה לנצרך ולא למצרך, הרי זה מחיר ההון. מה זאת ריבית? ריבית נקבעת על-פי חוקי ביקוש והיצע, כמו מחיר כל מצרך. הואיל ומדובר בכסף, ויש תהליך אנפלאציוני, הרי חלק זה הוא תהליך להצמדה והיתרה היא ריבית. אבל אם כל המוצרים האחרים בממוצע, בכללם אלה שהוקפאו, התייקרו מאז ביטול צו תקרת הריבית בלמעלה מ-20%, אינני מבין למה צריך להקפיא. איזה הגיון יש בזה?

אני חושב שהתמונה הזאת, ששער הריבית יעלה ל-19%, ל-20%, ל-22% כלילה, זאת תמונה לא כל כך מלבבת. אבל צריך לעסוק במקור הרע ולא בסיומת. איזה מין דבר הוא לטפל בסיומת? אם זאת תוצאה מהרחבת אמצעי התשלום, צריך לנקוט מדיניות שתצמצם את אמצעי התשלום. אם המשק "מחומם" יתר על המידה, צריך להרגיע אותו, לצנן אותו קצת. אבל מה זה לטפל בסיומת? הרי זה להוסיף חטא על פשע. אנחנו מסבסדים את מי שיש להם. אנחנו יוצרים, כפי שאמר קודמי, תעשייה בלתי-מיועלת באשר מכריזים על מדיניות של סיבסוד. על אחת כמה וכמה כשהדברים אמורים באשרה המכוון, זו ריבית שלילית.

ביחס ליצוא - אני רואה בזה חריג. השער בעולם הוא בין 4.5% ל-6% - 7%. אין להפלות את היצואן הישראלי לרעה. אבל מדוע נפלה אותו יצואן ישראלי יעיל, שאצלו היחס בין מלאי לבין מחזור הוא קטן? מדוע ניתן לו סובסידיה קטנה דרך הריבית? וזה שמחזיק מלאי גדול, והוא בלתי-יעיל אבל נוקט לאשראי גדול - הוא יקבל את הסובסידיה - פרס על אי-יעילות. איזה חלם זה?

אני מסכים בהחלט עם עמדת הממשלה, שאי-אפשר להעמיד את היצואן הישראלי במצב נחות לעומת המתחרה בשוק שבו הוא מתחרה, שאליו הוא שולח את

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אמוראי, ואחריו לחבר-הכנסת גרוס.

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. זכתה התעשייה הישראלית שהיו לה פטרוניים שדאגו לטפח ולגדל אותה, כאבו את כאבה, עקבו אחריה, השקו וזיבלו אותה, לפי עמם יותר מדי, ובמיוחד הגדילו לעשות השר פנחס ספיר ועוזרו נגיד בנק ישראל הנוכחי מר זנבר. זכתה התעשייה שבתקופה שהיתה בחיתוליה עמדו ליד עריסתה אישים כאלה. אבל דומני שבמסגרת ההתפתחות של המשק הישראלי הגיעה התעשייה למה שמתקרא בלשון הכלכלנים "תקופת ההמראה".

שני קודמי סיימו את דבריהם בדברי ברכה לשר החדש. אני רוצה לפתוח בתקווה ובברכה שיעמדו לו התבונה והכוח ויסייעו בידיו מבחינת התנאים לפעול לעידודה ופיתוחה של התעשייה לפי מה שמתחייב מהמיצב החדש - פחות טיפול בדרג מפעלי, פחות, במידה זו או אחרת, בדרג הענפים, ולהתרכז בהסדרים אשר יבטיחו סלקטיביות וייצרו את הזהות בין מה שכדאי וראוי לזים היחיד לבין מה שכדאי למשק כולו. כי הרי הזהות הזאת מתבטאת בתמורה המופקת מן השוק, אלא אם כן יש התערבות מוסדית היוצרת את הסתירה או חוסר הזהות.

השר בר-לב מקובל כאדם שיטתי, ידוע בציבור כיסודי, ואני מקווה שיצליח ללכת בדרך שיטתית כזו ללח, שהגיעה שעתה. אבל בעניין זה אני רוצה להעיר כמה הערות לדברים שנשמעו בסקירת השר עצמו. השר הציג כמה שאלות שהתנייחו לשאלה מהן אמות-המידה שעל-פיהן יינה המשקיע מאותם יתרונות שהעידוד הממשלתי מקנה לו. אנחנו אמונים על שני קריטריונים, כפי שציין השר: מדיניות פיזור האוכלוסיה ועידוד היצוא.

השר העלה שלוש שאלות נוספות ואמר שבסיועם ובשיהופם של אנשי מעשה ואנשי תורה תוסקנה המסקנות הנאותות במרוצת החדשים הקרובים, נדמה לי שגם חברי הכנסת יכולים לתרום איוו תרומה בעניין זה, ואנשה לתרום את תרומתי.

לגבי שלוש השאלות יש לי תשובה ברורה וחד-משמעית. אין לי ספק שמצב של עודף ידיים עובדות בתנאים שלנו הוא סימן למחלה. היינו עדים לתופעה כזאת במשך שנה וחצי, אבל השקעות בתעשייה אינן האמצעי היעיל לטפל במצב כדי לפתור את הבעיה. ההשקעה עצמה מבטלת לאחר תקופה של שנתיים - שלוש שנים, ואני מאחל למשק הישראלי שלא יהיה נתון לעולם במצב של שלוש שנות דפלצציה, שפל או מיתון. מאידך גיסא, התרומה שתהליך ההשקעה והפעולה שמתלווה סביבו - העסקת עובדים בביצוע ההשקעה עצמה - יכולה להיות עושר שמור לבעלי לרעה, כי כאשר מגיעים ימים של גיאון, כאשר המשק נכנס לפעילות כלכלית מלאה ואולי עודפת, הרי מפעלים המתבססים על ידיים עובדות והם עתירי כוח עבודה, הם שלא לברכה, ואנחנו צריכים לתכנן לטווח ארוך ולא לטווח קצר, ולא לראות רק מה שסמוך לאף.

אשר למפעלים קטנים וגדולים - לדעתי התשובה ברורה. לכל תעשייה יש גודל אופטימלי, המתבטא ביתר רגות הגודל שלה. כל מה שצריך הוא לאתר את הנקודה האופטימלית על העקומה ועל-פי זה לבנות. יכול להיות

זה. ואני סמוך ובטוח שהשר בר-לב יצליח לעצב אמות-מידה כאלה ולהיות אמיץ ומתמיד במלחמתו להגשמתן.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גרוס, ואחריו — לחבר-הכנסת גולן.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בטרם אדבר על הבעיות המשקיות והכלכליות של משרד המסחר והתעשייה, אני רואה לנכון להקדיש כמה משפטים למעמדו הפוליטי של משרד המסחר והתעשייה, לתמורות הרבות ולחילופי גברי שחלו דווקא במשרד המסחר והתעשייה, במיוחד בשתי הקדנציות האחרונות של הכנסת. אני משוכנע שאי-אפשר לפתור את הבעיות המשקיות בלי יציבות ובלי התבססות במשרד זה. אין בידי כרגע נתונים סטטיסטיים על התמורות שחלו במשרד המסחר והתעשייה מאז קום המדינה. משרד זה חולש על שני ענפים ענקיים — המסחר והתעשייה — ובתקופת הכנסת השישית והשביעית היה משרד זה מעין סניף-משנה של משרד האוצר, מעין בן חורג או ילד מאומץ של משרד האוצר. זמן רב היה שר האוצר מר פנחס ספיר גם שר המסחר והתעשייה — במחצית הקדנציה הראשונה של הכנסת השישית. אחר כך, כאשר התפטר, היה מר שרף שר המסחר והתעשייה ושר האוצר. בתחילת הקדנציה של הכנסת השביעית, כאשר הוקמה ממשלת הליכוד הלאומי, כיהן זמן קצר מר יוסף ספיר המנוח בתפקיד שר המסחר והתעשייה. עם פירוק ממשלת הליכוד הלאומי כיהן שוב מר פנחס ספיר כשר האוצר וכשר המסחר והתעשייה.

משרד זה, מאזרד המסחר והתעשייה, עמד תמיד בראש המקום והממכר הקואליציוני. תמיד מסרו משרד זה לאיש האופוזיציה. אין לי נגד זה ולא כלום. אבל אני מדבר על התמורות שחלו במשרד זה. ואני אומד זאת לא כדי להוכיח נשכחות, אלא משום שאני סבור שהתמורות הללו, וחילופי גברי אלה, והעדר שר מיוחד למשרד ענק זה — כל אלה נתנו אותותיהם על מהלך העניינים במשרד זה.

הכל מודים שלשר האוצר פנחס ספיר חלק נכבד בפיתוח התעשייה בארץ. הוא היוזם הגדול של מפעלים רבים וגדולים במרכז הארץ ובערי הפיתוח, מפעלים שנתנו תעסוקה לאלפי משפחות. נכון שאין לנו מה להתבייש — כפי שאמר שר המסחר והתעשייה מר בר-לב — בתעשייה הצעירה שלנו, המייצרת ומוכרת מוצרים מתוחכמים ומתקדמים; ואין לנו מה להתבייש בקשרי המסחר הבינלאומי. אולם מה שחסר עכשיו — ומילוי החסר הזה הוא תפקידו של שר המסחר והתעשייה — הוא ביסוס הקיים ויצבוט.

יש יותר מדי עליות וירידות ואימפרוביזציה בתעשייה שלנו. יש אי-יציבות רבה. יש מפעלים שרק תמול של-שום היו מפעלים משגשגים, שעשו עסקים ענקיים, ופתאום ביום אחד הכל נעצר, כאילו עומדים לפני פשי-טת רגל. האם ייתכן שמפעל המייצא מוצרים בעשרות מיליוני לירות, אין לו זרדרות והוא עומד לפני פשיטת-רגל? זה מראה שאין יציבות בתעשייה. זה מראה שאין יד מכוונת ומפקחת במידה מספקת על הנעשה במסחר ובתעשייה.

שתי זרועות אלו, המסחר והתעשייה, הן בלי ספק גורם מרכזי במשק המדינה — 30% מהתוצר הלאומי

הסחורה. אבל הרי ניתן לתת את הסובסידיה לפי הת-מורה, על-פי קנה-מידה אחד לכל, דרך שער הדולר. ותודה לאל, שמנו קץ להסדרים המפלים. יש לנו מכא-ניסם אוטומטי. היה פיתוח, יש היטל ופרמיה, דברים פשוטים למדי. אם כך, מדוע צריך לסבך אותם? מדוע צריך, בעידוד הממשלה, ליצור אי-יציבות ולתת פרס לבחלת-מיועל? לא מובן לי.

באשר להקלות אחרות למפעלים מאושרים — אני יודע שלא אחת, בעידוד המשרדים, ניתנת קרקע למפ-עלים. קרקע למפעלים הוא סיבסודו של גורם ייצור. לא מובן לי למה. אם זה ניתן במחיר השוק — בבקשה, במכ-רו. אבל אם זה לא נעשה במכרו, הרי אינני מבין מדוע זה נעשה. מדוע זו לא סחורה כמו כל סחורה אחרת? עי-דוד צריך לתת על ההשקעה. אבל משום שזה ניתן דרך הקרקע, הרי כמות הקרקע תהיה יותר גדולה, והמפעל יהיה עתיר קרקע, על מנת שבעוד עשר שנים יזוו לעוד איזה אזור ויעשה רווח הון, וימכרו את זה לשיכונים או למפעלים או למוסכים — על מה ולמה? למה אנחנו צריכים ליצור מתעשרים כאלה?

אני חושב שגם עניין ההקלות במס הכנסה הגיע לדרגה שיהיה קשה לעמוד בה. בתקופת היות מפעל בגד מפעל מאושר משלמים 28% במקום עשרות אחוזים של ריבית שמשלם מי שאין לו מפעל מאושר, ואני מכיר מפעלים שבמשך חמש השנים שנהנו מהכרה כמפעל מאושר הפסיקו לחלוטין את פיתוחם של מוצ-רים חדשים, את כל ההשקעה במדע ובפיתוח. הם אמרו: חבל, ככה זה הכל על חשבוננו או כמעט הכל על חשבוננו, נדחה את זה לשלוש-ארבע שנים; כשנל-דל להיות מפעל מאושר — נעשה זאת. ובנתיים מי סובל? המדיניות גורמת לכך שמופרת הזהות בין האי-נ-טרס של היום לבין האינטרס של המשק.

דיברתי קודם על כך שהקריטריון צריך להיות סדר גודל. אני יודע שעל שולחן משרד המסחר והתעשייה או על שולחן הממשלה מונח עניין הרחבת מפעל האתילן. אנתנו הרבה מתחת לסדר הגדול האופטימלי. באיטליה סוגרים היום מפעלים בתחום האתילן, כמו שאירע בחברת אי.ס.איי. לפני כמה שנים באנגליה, שסגרו מפעלים ענקיים לפני שעשו פחת בכל מפעל, כי לא היה כדאי. הם בנו מלכתחילה מפעלים אחרים, סופר-ענקיים, כדי לעמוד בתחרות. מפני שבייצור המוני מושגת הנקודה האופטימלית, נקודת האיזון, בסדרי גודל גדולים.

אני מציע לממשלה, בבואה לאשר מפעל מאושר, שלא זו בלבד שלא תסתפק בשני הקריטריונים הידו-עים, אלא גם לא תסתפק במידת ההשקעה העצמית של היום. זאת לא תמיד עדות. לפעמים ידע ושווקים חשובים יותר. והא ראייה — מה שרקה בערד, כבר שנתיים-וחצי אני מדבר על כך מעל דוכן זה, אבל הס-תנוורנו. התברר שהתבררה האמריקנית, שהיתה חסרת ידע, הנגלחה על הזקן שלנו. ההשקעה אפילו נשארה כאן, עם ריבית לא כך בגובה. האם זה מועיל לנו? אני מציע לא להסתנוור, אף אם נדמה שהוא משקיע כסף. כי יכול להיות ששותפותו במפעל שלנו היא פרט קטן בתקציב המחקר שלו, ולבנינו זו יכולה להיות שואה.

אני מציע שתהיה יותר סלקטיביות, יותר מדיניות כללית שתשאף להתאים את מה שנכון למשק למה שיהיה כדאי ליום. אנחנו כבר יכולים להרשות לנו את

עלים רבים בתעשייה שלנו לקויים. מדברים על החוק זה שנים; הוגשה הצעה לסדר-היום בנושא זה מטעם חב' רת' הכנסת ארבל-אלמוזלנו; בעקבות ההצעה הופיעו שני השרים בדיון שהתקיים בוועדת השירותים הציבוריים. אך עד היום חוק זה עדיין מונח, אינני יודע על איזה שולחן, ולא חלה שום תזוזה במצב התברוא' הקלוי שבמפעלי התעשייה.

אדוני השר, בדו"ח מבקר המדינה יש ביקורת על תעשיית הסרטים הישראלית, על נתינת אשראי מבלי לבדוק אם הסרטים אמנם מיועדים ליצוא. לי יש טענה אחרת. מייצאים אצלנו סרטים קלוקלים, סרטי תועבה, הממייטים חרפה ובושה. אני מוכרח לספר עובדה קצרה. באחת מארצות אירופה נכנסתי למשרד של קהילה מכובדת בשעה שמונה בבוקר ומצאתי שני יהודים משו-חחים, והאחד שואל את השני אם ראה את הסרט הישראלי בטלוויזיה שהוא בונה וכלימה; ממש התי-ביושו באיזה אופן הציגו את צה"ל ואת חיילי צה"ל ומעשיהם כל היום. אני מוגבל, כיהודי דתי, להגדיר זאת. אבל מתקבל הרושם כאילו חיילי צה"ל עוסקים רק בניבול פה. מדברים על כך יהודים שאינם דתיים. מייצאים סרטים כאלה, סרטים שאסור לתמוך בהם, ובוודאי שאסור לייצאם. אני פונה אל שר המסחר והתעשייה, כרמטכ"ל לשעבר, לבדוק כל סרט שמייצאים לחוץ-לארץ. כי אני אומר: התביישתי כאשר שמעתי את שני היהודים מדברים על תכנון של הסרט. יש למנוע את הדברים האלה.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גולן, ואחריו לחבר-הכנסת הרוביץ.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני רוצה לברך את השר ברילב בהביאו זו הפעם הראשונה את ענייני המשרד לפני הכנסת.

אכן, שנת 1971 היתה שנה טובה, שנת התפתחות מרשימה בתעשייה הישראלית. התפוקה הסתכמה ב-16 מיליארד לירות; מספר המועסקים הגיע ל-270 אלף; ההשקעה השנתית בכספים קבועים היתה 1.2 מיליארד לירות; היצוא עלה ב-25%. כיום מייצרת התעשייה כ-30% מן התוצר הלאומי ומספר המועסקים בה הוא 29% ממספר כלל המועסקים. הבעיה המרכזית היא כיצד לשמור על המשך המגמה החיובית הזאת בתנאים המתפתחים במשק, כי הלחצים האינפלציוניים הנוברים והולכים זומנים בחובם סכנה רצינית להמשך הצמיחה הזאת. ויש לומר שזהו אור אדום, אשר חייב להזהיר אותנו מפני סכנת האטה ומיתון. אני חושב ששר האוצר, שהזהיר את הציבור מפני הסכנה הזאת, עשה דבר נכון, כי הסימנים הראשונים לכך כבר נראים בחודשים הראשונים של שנת 1972.

אני רוצה להעיר הערה לעניין השכר: אסיפת התעשיינים אשר התקיימה בשבוע שעבר עמדה בסימן הבעיה הזאת. אני מסכים עם אלה השבורים שהם הגוימו במקצת ועשו דרמטיזציות יתר של הבעיה, אך העובדה היא שהעניינים הסתכנו מאוד. אנו נמצאים כבר בחודש יוני וההסכמים טרם נחתמו. הסכם המסגרת בין ההסתדרות לבין התעשיינים כולל לרעתי העלאה ניכרת בשכרם של העובדים. אינני מעריך אותה כגבוהה מדי. אני יודע שבתחום הייצור התעשייתי יש קבוצות

הגלמי ו-30% מהמועסקים. לא ייתכן שמשרד זה ינוהל על ידי "חצי" שר, רק דרך אגב.

על השר החדש לשים דגש על הציבות ועל ביסוס הקיים. שר המסחר והתעשייה מר ברילב מביא אתו מטען עשיר של אשראי ואמון שרכש לו בהיותו ראש המטה הכללי, הרמטכ"ל המנצח. הוא מביא אתו סדר ומשמעת צבאיים — סדר במחשבה ומשמעת בביצוע. ואנו מתפללים ומקווים שיצליח ליישם סגולות צבאיות אלו במשרד המסחר והתעשייה ולהחילן על המשק כולו; כי זה מה שחסר לנו בעיקר — סדר ומשמעת.

יכולת להביא כמה וכמה דוגמאות, אבל אסתפק באחת. שר המסחר והתעשייה בוודאי יודע את תוכן הביקורת של מבקר המדינה בדו"ח עמ' 22 בעניין פיקוח על חברות יצוא ממשלתיות. אינני רוצה להרחיב את הדיבור על כך. אבל מה שנאמר בדו"ח מבקר המדינה הוא ממש סיפור רב-מתח, סרט עלילתי. ב-1960 הוקמה חברת-גג לפיקוח על מפעלי יצוא. הצטרפו אליה חב' רות שונות והסתלקו חברות שונות. תחילה היו 15 חברות, ונשארו רק 2 חברות. מה אומר מבקר המדינה? הוא אומר: "החברה פעלה שש שנים בלא שהביאה תועלת ממשית ובלא שהיה באפשרותה להצביע על קידום המטרות שלמען הוקמה. היא הוציאה ... סכומים גדולים על נסיעות, סקרים ותכניות, אולם פרט להקמת שני מפעלים בארץ מסויימת, שלצורך הקמתם יוצא ציוד מישראל בערך כולל של 1.2 מיליון לירות, לא הצליחה החברה לממש תכנית כלשהי, וגם לא היו לה הכנסות תפעוליות". והרי בראשית דבריו על עניין זה אומר המבקר: "החברה הוקמה במטרה לפקח על פעולות של חברות יצוא ממשלתיות ולהבטיח מדיניות עסקים מתואמת". המסקנה היא שהחברה לא הצליחה. ונשאלת השאלה: איך ייתכן שחברה פועלת שנים רבות מבלי שידעו מה מתרחש בה?

הבעיה המרחפת בעולמנו היא כיצד יסתדרו ענייני השכר והמחירים בעתיד. הבעיה איננה קלה. יש צורך להעלות שכר בכמה מפעלים. במפעלי טקסטיל יש עובדים שהם אבות לישיה לידים והם משתכרים 400, 500 או 600 לירות לחודש. מאידך גיסא אי-אפשר להפריז בהעלאת השכר, כי הדבר יגרם ללחצים אינפלציוניים.

אשר לבעיות העלייה במחירים, הרי יצרני המזון, אלה המייצרים פירות ירקות ובשר, טוענים שלעיתים הפרש המחירים בין מה שמקבל היצרן ובין מה שמשלם הצרכן מגיע ל-100%. כלומר דמי התיווך מגיעים לעתים ל-100%. דבר זה מוכיח שאין די פיקוח. יש יהיו דים דתיים שצורכים רק בשר טרי. מחיר הבשר הטרי עלה ללא כל פרופורציה בין מה שמקבל המגדל הבקר ובין מה שמשלם הצרכן. מחיר הבשר הטרי הגיע ל-15, 17 או 18 לירות הקילן. יש אטלזים המוכרים בשר קפוא כטרי. זוהי פשוט רמאות.

לפי ידיעות שנתפרסמו בעתונות — לא בדקתי אותן — התייקרו בחודש מאי 370 מוצרים. והמדובר הוא בגל שני של עליית מחירים. נכון הוא שמחיריהם של מצרכים יסודיים, כמו לחם, מרגרינה, שמן וסוכר, נשמרים. אבל יש מאות מצרכים שמחיריהם עלו.

אדוני שר המסחר והתעשייה, חוק המזון מתגלגל זה שנים בין שני משרדים, בין משרד המסחר והתעשייה ובין משרד הבריאות. חוק המזון צריך להבטיח תנאים סניטריים הולמים בתעשייה. התנאים הסניטריים במפ-

חזרה על משגי העבר בהשקעות בתעשיות נחשלות ומהמשך ייצור ביבזני ויקר במשק וגורמת להקצאה נכונה של משאבינו המוגבלים. אבל עלי להעיר, אדוני השר, כי דרוש בדחיפות חוק נגד דמפינג, אשר חקיקתו הוב"טחה כבר, ועד אשר יחוקק חוק כזה יש למנוע דמפינג בדרכים אחרות.

אדוני השר, בסקירתך הקדשת פרק חשוב לבעיה המרכזית שלנו — בעיית היצוא. לא אוכל במסגרת זמני, כמובן, לנתח את כל האספקטים שלה, אבל רצוני רק להעיר כי אנו חייבים בענייני היצוא לשמור על עצמנו. אמנם היה גדול מרשים, אבל אנו צפויים, ללא ספק, לקשיים חיצוניים וגם פנימיים. ב-1971 היו לנו גורמים מסייעים לגידול היצוא: הפיחות, התמריצים, הייסודים בארצות אירופה; אבל השנה צפויים לנו קשיים לא מעטים, אשר יש לראותם בעין פקוחה: (א) גיכרת האטה כלכלית בארצות אירופה, אשר בוודאי תשפיע גם על היצוא שלנו; (ב) בעקבות ההסכמים בין אירופה לבין ארצות-הברית תוגבר בוודאי התחרות בשווקים באירופה ודרוש חיוק-יתר לכושר התחרות של מוצרינו; (ג) מדיניות ההפליה הנקטה בידי השוק לגבי ישראל יש לה בוודאי השפעה שלילית על היצוא שלנו. הצטרפות בריטניה וארצות אפס"ה עוד מחמירה את התנאים.

בסקירת שר המסחר והתעשייה נאמר שעלינו להי-ערך לקראת הסכם סחר חופשי ולהתאים את המשק למערכת כלכלית אירופית — למשק המפותח ביותר בעולם. אכן, זוהי המשימה המוטלת עלינו בתקופה הזאת.

רצוני לסיים ולומר שהתעשייה שלנו היא העמדה הקדמית בחזית הכלכלית שלנו. הישגיה הם אמנם ניכרים, אבל גם בעיותיה רבות.

אני מאחל לשר המסחר והתעשייה, שיעמוד לו הכוח להתמודד עם בעיות התעשייה, לפתן ולקדמן.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יגאל הורביץ, ואחריו לחבר-הכנסת תופיק טובי.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת בהגדרת התפקידים של משרד המסחר והתעשייה כלול נושא שהוא בבחינת נושא מפתח בכלכלה הישראלית: טיפול בהבטחת מקורות מימון לפיתוח התעשייה. המשרד גם ממונה על ביצוע החוק לעידוד השקעות הון.

רצוני לנצל את הזמן העומד לרשותי, במסגרת הדיון על משרד המסחר והתעשייה, לכמה נקודות ביקור-רת על המצב הקיים בשוק ההון הישראלי. בחרתי להעלות נקודות אלה במסגרת דיון זה בגלל המשקל הגדול שיש להשקעות בתעשייה בכלל ההשקעה במשק הלאומי ובגלל ההשלכות המרחיקות-לכת שיש לחוק עידוד השקעות הון על שוק ההון בכלל. יסלח לי שר המסחר והתעשייה אם מרבית דברי יכונו לא רק למשרד שבפיקוחו, אלא גם למשרד האוצר, שהוא האחראי במידה רבה למצב הקיים בשוק ההון.

אחת האנומליות הבולטות של המשק הישראלי היא השליטה המוחלטת כמעט של הממשלה בשוק ההון ודרגת ההתערבות הגבוהה כל כך של הממשלה בשוק זה. למרות ההיקף הניכר של ההשקעות במשק, אשר הגיעו בהקצאות המקורות מאז הקמת המדינה לרמה של 30%

עובדים מקופחות מאוד, ולו היתה לנו מדיניות שכו-סלקטיבית, ייתכן שהיתה אפשרות לתקן כמה קיפוחים. אבל במציאות הנוכחית ההסכם הכולל הוא סביר.

בינתיים פרץ הוויכוח האומלל על הנתונים החדשים של המכון לתפוקה, שלפי דעתי אינו משמעותי כלל לגבי התעשייה, כי מתברר, לפי המספרים החדשים, שה-תוצר התעשייתי גדל ב-12.5% לשנת עבודה, בעוד שלפי הנתונים הקודמים היה 13% — כלומר המספרים החדשים מוכיחים הקטנה — והשכר גדל ב-11%. ההפרש אינו איפוא משמעותי כלל.

אני סבור שיש לקרוא לאיגודים המקצועיים לח-תימת הסכמים, על מנת לא להשאיר את העניינים במצב של אי-יציבות. אינני יודע באיזה כלי תקשורת להסביר לעובדים כי העלאה נוספת בתנאים הנוכחיים יש בה רק כדי להוסיף שמן על מדורת האינפלציה, שקרבנו-תיה יהיו העובדים, השכירים.

אני רוצה לגעת בנקודה נוספת, והיא בעיית ההשקעות, בעיה שהוזכרה כבר על-ידי קודמי. נכון הוא שהחוק לעידוד השקעות הון נתן דחיפה חזקה להח-פתחות המשק בכללו וגם לתעשייה, אבל השינויים במשק הדינמי שלנו הם מהירים ומחייבים בחינה מחודשת מדי פעם. עלינו לבדוק אם פעם אף כל מה שהיה טוב ורצוי אז, כאשר חוקקנו את החוק, בימי המיתון, טוב גם היום. אני סבור שחובה עלינו להחזיק את היד על הדופק ולבדוק את העניינים, וראשית כל לנהוג באי-ש-רים ביתר סלקטיביות.

אני סבור שאנחנו נוטנים יותר מדי, ואפשר לתת פחות גם בהלוואות וגם במענקים. יש סברה, אדוני היושב-ראש, שמה שמרתיע משקיע בארץ הוא לאו דווקא גובה ההלוואות, אלא בעיקר הקשיים הבירוקר-טיים. אינני בטוח, אדוני היושב-ראש, אם הקמת מפעל במגדל-העמק לייצור חוטי ניילון בהשקעה כה גדולה היתה מוצדקת, אף אם המשקיע הוא תעשיין גדול ומוכר. דעתי היא שיש ליישם את הקו המאפיין את הכניית החומש, המדבר על שינוי דידקלי במבנה הענפי של התעשייה. אינני מולול בהישיג ענף הטקסטיל גם בתקופה שהיוו זקוקים למקומות עבודה ופרנסה בשי-ביל העולים באזורי הפיתוח וגם בהישיגים שהיוונו בת-חום יצוא הטקסטיל עכשיו, בעיקר בקונפציה. אבל אם רוצים שינוי המבנה, יש לתת עדיפות לענפים שאנו מעוניינים שיתפתחו.

זאת צריך לעשות גם בתחום המימון. אנו חייבים לדאוג להגדלת שיעור ההון העצמי, שהוא בדרך כלל נמוך מאוד בתעשייה שלנו, ועל-ידי כך לשנות את הרכב ההון במפעלים. יש לדאוג לכך שהתעשייה תוכל גם לפנות לשוק ההון ושלא תהא תלויה לעולמים בכספים הממשלתיים. הדבר מותנה בבורסה חיה ומפותחת, אבל הא בהא תליא. ללא מאונס טובים, בעלי מבנה הון בריא, לא יגיעו המפעלים לבורסה; לעומת זאת מפעלים בעלי הון עצמי סביר יש בהם כדי למשוך הון וכדי לרכוש את אמון הציבור למען השקעה במניות תע-שייתיות.

אני מחיב בהחלט מדיניות חשיפה. אני חושב שכל מה שאמור השר בבעיה זו בנאומו הערב היה מאוד שקול ונכון. אני סבור שהחשיפה דרושה לנו הן למען המל-חמה באינפלציה והן למען הגברת כושר התחרות של מוצרי התעשייה. אינני יודע אם החשיפה גורמת לסגירת מפעלים חדשים, אך אין ספק כי היא מרתיעה מפני

וניתן לכלול גם הלוואות בעלים כחלק מההון העצמי לצורך תנאי זה.

קיום מקורות ממשלתיים נוחים והפיכת הבורסה לגורם חסר חשיבות בשוק ההון מצמצמים את אפ" שריות החסכון הפרטי. מעצבי המדיניות הממשלתית מרבים לדבר על הצורך בעידוד חסכון כמכשיר להפ" ניית מקורות מצדיכה שוטפת להשקעה ולייצור ליצוא. למעשה, במערכת הקיימת כמעט שלא ניתנה הודמנות לחוסכים לקחת חלק כשותפים בתוספת הון הבעלות של החברות.

דווקא ההתפתחות האחרונה שחלה בבורסה מו" כיחה שהבורסה עשויה לשמש כמכשיר אדיד לגיוס הון ממשקיעים פרטיים על-ידי חסכון לטווח ארוך, שלא למטרות ספקולטיביות. משקיעים רבים היו ודאי מוכנים להשקיע מקורות כספיים לא-מבוטלים במניות של חב" רות רווחיות ומבוססות, אילו היה קיים המבאזיסם המתאים להפניית חברות אלה לבורסה במקום להפנות למסגרות האשראי המכוון, ואילו היו נוקטים הצעדים המתאימים לשינוי שיטת פעולתה של הבורסה מבחינת רפורמה בשיטת המסחר. אפשר היה להבטיח זרימה שוטפת ומעודכנת של אינפורמציה על החברות ועל הפעילות בבורסה לציבור המשקיעים אילו היו ננקטים הצעדים הדרושים לשיפור מערכת הבקרה להבטחת האינטרסים של המשקיע.

נוכח האנומליה הקיימת בשוק ההון הישראלי, הגו" רמת לא-יעילות בשוק ההון ולפניה בהיקף החסכון, ובהתבסס על הנסיון הקיים בעולם בתחום זה והאינ" דקציות הבוררות שהתגלו לאחרונה לגבי הפוטנציאל של הבורסה בארץ, מציעה סיעתנו למנות ללא דיתוי ועדה ציבורית בדרג הגבוה ביותר לבחינת המצב הקיים בשוק ההון הישראלי, במגמה לגבש הצעות מעשיות לשינוי יסודי במבנה שוק ההון ודרכי פעילותו.

יש להטיל על הוועדה: (א) לאתר ולבדוק את הגור" מים לא-יעילות של שוק ההון בצורתו הנוכחית בהת" חשב ביעדי המדיניות הכלכלית. (ב) לבדוק את האפ" שריות ליצימון ההתערבות הממשלתית בשוק ההון והחלפת המנגנון המינהלי במנגנון שוק, כמקובל בשוקי ההון המפותחים, בבחינת למטרות הפיתוח הכלכלי, והכנת המלצות ספציפיות בכיוון זה. (ג) קביעת מערכת תמריצים לחברות לגיוס הון מניות באמצעות הבורסה, במסגרת תיקון לחוק עידוד השקעות הון או במס" גרות אחרות. (ד) בדיקת שיטת פעולתה של הבורסה הישראלית וגביש המלצות לשינויים בשיטת עבודת הבורסה מבחינת אירגון המסחר, שיטת קביעת הש" ערים, ושיפור רמת האינפורמציה ותהליכי העברתה לצי" בור המשקיעים. (ה) בדיקת תהליכי אישור ההצעות חד" שות על-ידי הרשויות המוסמכות וגביש המלצות לק" ביעת קריטריונים כלכליים ברורים לאישור אמיסיות והמלצות ליזום תהליכי האישור. (ו) בדיקת מערכת החוקים והנהוגים הקיימים מבחינת ההגנה על האינ" טרסים של המשקיע.

חשיבות הנושא והסיטואציה המיוחדת מבחינת העי" תיו של גיאות בבורסה הישראלית מחייבים פעולה מיידית, ולכן מן הראוי להגביל את משך זמן פעולת הוועדה ולהבטיח התייחסות רצינית ומהירה לבדיקת המלצותיה ואפשרויות יישומן.

אדוני היושב-ראש, אף-על-פי שהקדשתי רוב זמני לבעיות ההון העומד לרשות התעשייה, אני מרגיש צורך

מסך התוצר הלאומי ולסכומים אבסולוטיים ניכרים בין- תה, לא התפתח כמעט בארץ שוק הון פרטי חפשי מהתערבות ממשלתית צמודה. רוב ההשקעות מומנו על-ידי יבוא הון מחוץ-לארץ אשר הוקצה במישרין או בעקיפין על-ידי הממשלה; וחלקו של החסכון הפר" טי בהספקת מקורות ההון להשקעה היה קטן ואף הוא גויס והוקצה בתיאום של שליטה והכוונה הדוקה של הממשלה.

לכאורה חל בשנים האחרונות גידול ניכר בפעילות המוסדות הפיננסיים, דבר היוצר את הרושם המטעה שאמנם קיים בארץ שוק הון חפשי, כמקובל במדינות מפותחות. למעשה, המוסדות הפיננסיים הם גופים המ" בצעים עיסקאות פיננסיות המכוונות על-ידי הממשלה. מוסדות אלה הם במידה רבה סוכנים של הממשלה בשוק ההון ואין להם חופש פעולה ממשי בקבלת הח" לטות על גיוס ההון והקצאתו ליעדי השקעה לפי קרי- טריונים שלהם ושיקולי השוק.

שליטת הממשלה בשוק ההון מתבטאת בכך שה" ממשלה מבדילה ומכוונת את היקף ההנפקות החדשות ומקצה אותן בין הגורמים המנפיקים, ללא קריטריונים ברורים ומוגדרים. היא קובעת מראש את ייעודי ההנ" פקה מבחינת השימוש בכספים להשקעות, באשר חלק האיר של הכספים מוקצה מראש למסגרות האשראי המכוון הנקבעות על-ידי הממשלה. הממשלה גם מת" ערבת בקביעת תנאי ההנפקה מבחינת שיעור התשואה למשקיע, תקופת ההנפקה ותנאי ההצמדה. למעשה קיימות הממשלה, באמצעות מערכת ביורוקרטית מסו" בכת, התערבות מינהלית בהאז במקום מנגנון השוק ומונעת חופש החלטה מהגורמים הפיננסיים, אשר בכל מדינה מפותחת מפעילים את שוק ההון. הקפאון בשוק ההון החפשי נגרם גם מצורת מתן ההטבות במסגרת החוק לעידוד השקעות הון. החוק מאפשר קבלת הל" האיר נוחות ומענקים במסגרת האשראי המכוון במחיר הון נמוך — ועל כך עמד בהרחבה ובהצלחה חבר" הכנסת עדיאל אמוראי.

בתנאים אלה לא כדאי לחברות לפנות לשוק ההון החפשי, ובעיקר לא קיימת כל מוטיבציה לגיוס הון בעולות נוסף באמצעות הבורסה. ואמנם בשנים האחר" רונות היה היקף ההנפקות של חברות תעשייתיות באמ" צעות הבורסה, חל של מניות והן של איגרות-חוב, מבו" טל יחסית להיקף הכולל של ההשקעות בתעשייה.

אמנם משרד המסחר והתעשייה משקיע מאמצים רבים לבדיקת תכניות ההשקעה, אך שיטות בדיקה המ" בוצעות על-ידי מערכת מינהלית, ככל שיהיו מתוח" כמות, אינן יכולות להיות תחליף לשיטה של הקצאת מקורות השקעה באמצעות מנגנון השוק. מה עוד שאין כל הצדקה כלכלית, מבחינת הקצאת גורמי הייצור של המשק, לבסד דווקא את גורם ייצור ההון על מנת לקדם את מטרות פיתוח המשק. מטרות אלה, כגון עידוד השקעות ליצוא, ניתן לעודד בצורה יעילה יותר על-ידי אמצעים נייטרליים, שאינם פוגעים בהקצאה האופטימ" לית של גורמי הייצור, בדרך של הגדלת התמורה ליצואן.

חוק עידוד השקעות הון בצורתו הנוכחית גורם גם למבנה הון לקוי בחברות בישראל. החוק מעודד משקל מוגזם של הון ההלוואות במאזני חברות יחסית להון העצמי. אמנם לפי החוק נדרש הון עצמי של 30%, אך ההתייחסות בפועל ליישום דרישה זו היא גמישה,

ידעה הארץ. זה אופייני לכלכלה הרצה אלי תהום. ב־1969 גדלו אמצעי התשלום ב־2.5%; בשנת 1970 — ב־14%; וב־1971 היה הגידול 28.3%, ובארבעת החודשים הראשונים של 1972 היה גידול של 11%.

כאשר מכונת ההדפסה של שטרות הכסף עובדת במהירות מסחררת כזאת וללא כיסוי, הרי זה סימן להתקרבותה של פשיטת־רגל, שתמוטט קודם כל את ציבור הפועלים, את בעלי ההכנסות הנמוכות.

ראשי המדינה המזהירים מפני סכנות אלה רואים את התרופה למצב בהשלמת הפועל עם עליית המחירים, עם הורדת שכרו הריאלי, בהקפאת שכרו, בהטלת מסים חדשים, בצימצום הסובסידיות למצרכים עממיים, כפי שממליצה על כך אפילו ועדת הכלכלה של הכנסת, ואף בהעלאת המחירים, כמו העלאת תעריפי החשמל. וכל זאת תוך הטפה ריקה לריסון ודיבורי סרק על חוסר אפשרות להימנע מעליית מחירים מתמדת. ויחד עם זה, באמצעות חוקים אנטי־פועליים ובהתערבות גסה פועל הממשלה כדי לשבור את מאבקו של ציבור הפועלים להגנה על רמת חייו.

ראשי המדינה מנסים להעלים את העובדה שהמקור היסודי לאינפלציה נעוץ בהוצאות הצבאיות המופחות, הגדולות ללא הרף, בלי שיהיה להן כיסוי בהכנסות עצמאיות, והגרעונות הגדלים בתקציב כתוצאה מכך מתכנסים על־ידי הדפסת שטרי כסף באופן מתמיד.

פרופסור פטנקין קובע במאמר שהתפרסם בעתון "מעריב" בחודש אפריל השנה, שגרעונות הממשלה ב־1970/71 גרמו למחצית העלייה באמצעי התשלום בעוד שהגידול ביתרות מטבע חוץ תרם לכך פחות מ־15%.

ומי איננו יודע שההוצאות הצבאיות, המגיעות כיום ליותר ממחצית תקציב המדינה, היינו למעלה מ־14 מיליארד לירות, ולשליש התוצר הלאומי — הוצאות הגדולות ללא הרף — הן המקור היסודי לגרעונות הממשלה?

קיים מצב מסוכן וחמור באשר לא הכנסת, ואף לא ועדה של הכנסת, ועדת הכספים, וגם לא הממשלה — הן הקובעות את תקציב הבטחון, אלא משרד הבטחון עצמו. עתון "הארץ" מיום 13 באפריל מוסר על מורת־רוח מצד חברי ועדת הכספים, ששמעו על גידול תקציב הבטחון הרשמי, הגלוי, במיליארד לירות, אפילו בלי אישור הממשלה.

יהונתן יפרח (המערך, עבודה — מפ"ם):
אתה חי רק מפני עתון "הארץ"?

תומיך טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני קורא את העיתונים. ואני חי את חיי במציאות שלנו. אני חושב שבקריאת־הביניים לא יכולת להסתיר את העובדה המרה הזאת.

זהו גילוי אחד בלבד על המצב שבו שרויה כלכלת הארץ, כשמוקד המלחמה, המשך הכיבוש, המשך המשך בר באזור, העדר השלום — זהו האויב העיקרי של כל־כלה בריאה ועצמאית, זהו המקור העיקרי לאינפלציה, להעלאה מסחררת של רווחי בעלי ההון והתעשייה, להורדת ערכו האמיתי של שכר הפועל, להעלאת המחירים והמסים.

לומר כמה מלים על הסכנות האורבות למשרד בכל הנוגע להשקעות סרק, שבסופן שוב יילכו לטמיון מיליונים ואף מאות מיליוני לירות. יש לבדוק בשבע עיניים כל מפעל אשר ניגשים להקומו. יותר מדי נכוונו משוכל להרשות לעצמנו לשווק עוד סכומים כה גדולים גם בעתיד. אולי אסתכן ואירד, שגם במקרה שהשקעה במפעל נראית כהשקעה חיובית, יש לבדוק עד כמה אותו מפעל יעסיק פועלים, שאינם בנמצא, ועד כמה החיזור לאחר מכן אחרי אותם פועלים יקפיץ את השכר ויגרום לעליית שכר אפילו מעבר לזו הקיימת היום בהשכר וואה לפירון העבודה, וכך יגרום לפיגור נוסף בכושר ההתחרות הממשי שלנו.

יש צורך לבדוק מחדש מפעלים קיימים, וקל וחומר מפעלים שעדיין לא הסתיימה בנייתם, ולדאוג היטב לכך שלא יזרום כסף טוב אחר הכסף הרע.

בסיום דברי אני רואה לי לחובה ולזכות לומר כמה מלים לשור המסחר והתעשייה מר בר־לב. אני מאמין — גם בגלל עברך — כי גישתך תהיה גישה ממלכתית, וכי לא תהיה שבוי בידי הכוחות הפוליטיים הפנים־מפלגתיים בשיקולך ובמהלכך. יש לך צוות עוזרים צעירים ובכירים, מסודים ומוצלחים. יש יסוד לקוות כי בעזרתם יעלה בידך להצליח בתפקידך בתקופה כה מעוררת, לשמור על התעשייה ולפתחה.

הו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת טובי, ואחריו לחבר־הכנסת ורדיגר.

תומיך טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. בסקירתו עמד כבוד השר מר בר־לב בהרחבה על התפתחות המשק הישראלי, על ההתפתחות התעשייתית, על גידול מספר עובדי התעשייה, על תעסוקה מלאה, על רווחים גדולים ועוד. אך מאחורי התמונה החיצונית הוורודה הזאת מסתתרות סכנות חמורות ביותר למשק הישראלי, לציבור העובדים, שאי־אפשר כיום להתעלם מהן.

מר בר־לב התירע היום במלים עדינות נגד האינפלציה הדוהרת, המחזירים המדקדקים לשחקים, הגרעון המסחרי ההולך וגדל למרות הגידול ביצוא, שאיננו מדביק בכל זאת את הגידול ביבוא.

הקריאה המסורתית של כלכלנים בורגנים במצבים כאלה הוזקרה בסיום סקירתו של השר: ריסון עצמי מצדו של התעשיין, הפועל והממשלה — קריאה שאין בה למעשה אלא תוכן אחד: קריאה לפועל להסתפק בפחות, להדק יותר את החגורה.

מפיו של השר ספיר אנו רגילים לשמוע אזהרות יותר חמורות אודות מצבו של המשק הישראלי. בחודש אפריל, בעת שביתת עובדי "אל על", התירע השר ספיר נגד הסכנה של התמוטטות כלכלית וחברתית, שאת תוצאותיה לא ניתן לשער — כדבריו — אם מה שקורה בחברת "אל על" יהיה סימן ליתר העובדים במשק. ושלשום הזהיר מפני מיתון, שיהיה מכאיב יותר ואכזרי יותר מזה שקדם לו, ושיפגע בראש וראשונה בעובדים, בתלשים, בבעלי ההכנסות הנמוכות. השר ספיר השמים אזהרה זו במועדון הכלכלי של תנועת החרות. הוא דיבר שוב על האינפלציה כמקור הסכנות ושוב קרא לריסון הצריכה.

אמת ויציב שהאינפלציה הדוהרת מאיימת בהתמוטטות כלכלית. אנו עדים לאינפלציה שדוגמתה לא

פועלים, אבל למעשה היא ממשלה בשירות ההון הגדול וההון הזר. אנו בטוחים שציבור הפועלים המתייצב בשער נגד מדיניות זו, הנאבק בשביתות ובכל הדרכים שבזיו להגנת שכרו ולהגנת רמת חייו אל מול ההתעשרות והשחיתות, כמו בחברת "נתיבי נפט" ובמקומות אחרים, ציבור זה גם ידע שהגנת האינטרסים שלו, הגנת חייו, בטחונו הכלכלי והחברתי, וכן בטחונו הפוליטי, תלוים בשינוי מדיניות הממשלה, במאבק נגד הכיבוש ומדיניות ההתפשטות, בשלום אמת, שיזכה אותו בבטחון כלכלי ופוליטי.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת ורדיגר, ואחריו לחבר הכנסת שושטק.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לפני זמן-מה, בראיון לאחד העיתונים, הגדיר השר בר-לב את השק" פותיו בתחום החדש שנכנס אליו ואמר כי הוא מבחין בין התיאוריה לבין המציאות, בין המצב ההיפותטי לבין המצב שבו נתון המשק הישראלי. במצב ההיפותטי זה - רצוי צדיכים תפקידיה של הממשלה - לפי דעתו - להצטמצם לשניים: א. להקפיד שלא יהיה ניצול לרעה; ב. שהעובדים יזכו לדמת חיים התואמת את פריון העבודה הממשי שלהם. ובשני התחומים האלה, לפי דעת השר, צריכה הממשלה לעמוד על המשמר.

אדוני השר, אנו שותפים לדעתך בשתי הנחות אלה. השאלה היא: האם הרצוי הוא גם מצוי, והאם כך נראה הדבר במציאות? האם באמת אין ניצול לרעה, והאם זוכים העובדים לדמת חיים תואמת למאמציהם?

חברי הכנסת, ישראל היא אולי יוצאת-דופן מכל המדינות האחרות בעולם בהשקעותיה בתעשייה. שני שלישים מן ההון המושקע בתעשייה הישראלית הפרטית והציבורית כאחת הם הון ממלכתי, אם בצורת מענקים ואם על-ידי הלוואות בתנאים מיוחדים. רק שליש אחד הוא כספם של המשקיעים - התעשיינים. וזה כבר מצב מציוי, כי היו זמנים שההון העצמי של בעלי תעשייה מסוימים היה פחות מ-15% וכל השאר כספי הממשלה. אלאמלא לקחה הממשלה חלק פעיל ביותר בעידוד מעשייה של התעשייה על-ידי השקעות ישירות, מי יודע מה היה מצב העניינים היום. אמנם אין אנו יחידים המעודדים השקעות המדינה. אבל בוודאי עומדים אנו בראש הסולם של מדינות העולם.

אם זהו המצב והמדינה משקיעה הון רב במפעלים ומעודדת אותם, עליה להיות יותר מעורבת בתוך העניינים, כלומר עליה לפקח שהמפעל שהושקע בו כספי המדינה לא יתפתח בכיוון בלתי-רצוי, לא יהמוטט, שאם לא כן תיפול מעמסת ההפסדים על שכמ המדינה ומשלה המסים. וכבר דיברתי מעולם, ולא רק בתקופה האחרונה, שמפעלים תעשייתיים, בנקים, חברות וקוני צריגים הסתבכו והפסידו מיליונים וחשבון ההפסדים הוגש לממשלה. משרדי הממשלה הנוגעים בדבר נאלצו להוציאם מן הבנק, כדי לא לגרום לשרשרת של משברים אשר עלולים היו לסכן את משק המדינה. ולכן דרושה זהירות-יתרה, ויש סימנים לתזוזה חיובית בתחום זה.

חברי הכנסת, ויכוח עד מתקיים בציבור הכלכלנים אם אנחנו נמצאים כבר בעידן האינפלציה או לא, אם האינפלציה היא דוהרת או איטית. לפי מה ששמענו

ההוצאות הצבאיות ומשק המלחמה שהתפתחו בצ" עדי ענק במשך השנים האחרונות, בשל המדיניות הכלכלית של הממשלה, מדיניות בשירות ההון - הן גורמות לעלייה מסחררת ברווחי ההון, ונטל המחירים העולים והמסים הגדלים נופל יותר ויותר על שכמו של ציבור העובדים. ההוצאות הצבאיות ההולכות וגדלות והנש" ענות על מקורות חוץ מגבירות את תלותה הכלכלית של ישראל בגורמים האימפריאליסטיים, וכידוע מילות חוץ כבר הגיעו ליותר מ-3.5 מיליארד דולר.

בימים האחרונים התפרסמו הממצאים של המוסד לחקר התפוקה וההכנסה. לפי מה שפורסם ב"גרסולס פוסט" ב-6 ביוני 1972, לפי ממצאי המוסד הזה, מתברר שבזמן שחלק העבודה בהכנסה הלאומית - וזה כולל עצמאיים, בעלי מלאכה, וכל מיני מנהלי חברות שוקפים אותם באופן סיטוני לחשבון העבודה - היה בשנים 1963-1965 84%, עלה עד 89% בימי המיתון, אך שוב ירד ל-82% בשנת 1968 ול-71% ב-1971.

הי"ר מ. ביבי:

אבקש מחברי הכנסת הנכבדים לא להעמיד אותי במצב בלתי-נעים. הזמן המוגבל נקבע על-ידי ועדת הכנסת, ונוסף לזה יש היום סיבות נוספות להקפדת לי פחות נעים מאשר לכם לומר שהזמן הסתיים, אבל אין לי ברירה אלא לעשות זאת.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

לפי סטטיסטיקה זאת ההכנסה של יחידת הון ב-1963 עד 1965 הייתה 5% בממוצע, בשנים 1966-1967 עלתה ל-8%, וב-1971 עלתה ל-10%. הסטטיסטיקה לטקס לשנת 1971 מראה שהמשכורות עלו לשעת עבודה ב-15%, לפי מחירים שוטפים, והתפוקה לשעת עבודה עלתה ב-19.5%.

מעניין שבסקטור הבנייה עלתה התפוקה ב-22.5% לשעת עבודה, אך המשכורות עלו ב-10% בלבד לשעת עבודה, פחות מאשר בכל ענפי התעסוקה האחרים. זה מוסבר, כמובן, בשכר הנמוך, שכר הניצול המשולם לפועלים ערביים ובעיקר לפועלים מהשטחים הכבושים, שהם חלק גדול מפועלי הבניין בארץ, שהם כוח עבודה זול ומקור לניצול המעשייר את בעלי ההון ואת הקבלנים, המאמירים את מחירי הדירות ללא הרף.

חברי הכנסת, אני מצטער, אבל אני נאלץ לפסוח על דברים אחרים שרציתי להגיד. אני רוצה לסיים ולש" אול מדוע השרים, וכן נגיד בנק ישראל ואחרים המז" הירים יומם ולילה מפני קטסטרופות כלכליות ומאיימים במיתון, באים ותולים את הקולד אן ורק בתביעות הפועלים, הנושאים העיקריים בעול, והם שוכחים את רווחי התעשייה הגדולים, שוכחים את המחירים המאמירים, שעלו בתשעת החודשים האחרונים ב-13%, שוכחים את הרווחים הגדולים, כמו רווחי חברת "כלל", שמ-1970 עד 1971 גדלו מ-14 מיליון עד 30 מיליון לירות. כך גדלו רווחי כל החברות בארץ. מדוע מאיימים על ציבור הפועלים בנקיטות אמצעים נגדו אם לא ירסן את עצמם, ומאפשרים לבעלי ההון לשחק את משחקם, להפיק את מלוא התועלת מתקציבי המלחמה, מהמחש הכיבוש, מצמיחה של משק צבאי ומגידולה של תעשייה צבאית? זהו המצב האמיתי כיום, שמאיימים שוב במיתון ובמסים חדשים, כאילו אלה תרופות למצב הנוכחי.

זהו המחיר שהפועלים וציבור העמלים מוכרחים לשלם בעד המדיניות של הממשלה, הנקראת ממשלת

חברי הכנסת, כאשר מדובר בפיקוח על מוצרים חיוניים, עלינו לתת הגדרה רחבה יותר למושג "חיוניות". כי חיוניים הם לא רק מוצרי מזון, אלא רוב המצרכים והשירותים הכלולים בסל הצריכה של המשפחה בישראל. ראל שהכנסת בינונית ומתחת לבינונית. השאלה היא: האם נקבע איזה גבול בין החיוני לבלתי-חיוני? בכל אופן, עד עתה אין הפיקוח מורגש במידה ניכרת ויש להפעילו בעומק וברוחב. אנו תקווה שהשר יתן את דעתו ומחשבתו לתיקון המצב.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחברי הכנסת שוסטק, ואחריו לחברי הכנסת אבני.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. סקירת השר היתה ביניהם אופטימית, והיה לו, כמובן, על מה להתבסס. המצב הישראלי בתעשייה הוא בוודאי אופטימי. יש עלייה בתפוקה, יש עלייה ביצוא, יש עלייה במספר העובדים. לפי כל הנתונים הגידול הוא ניכר, ואין כל ספק שהוא מבוסס על המציאות. אולם הבעיה הניצבת לפנינו היא: האם לא הגענו לשיא? האם איננו עומדים כיום לפני תהליך חור? עובדה היא שהיצוא שלנו איננו מובטח, כי לא היה כל ייחוד בתוצרת של מדינתנו אשר יאפשר לנו לומר שחלק זה של היצוא הוא מובטח.

עובדה נוספת היא שמה אנחנו בתחום היצוא, אמנם לא נעשה באורח פרגיני, אבל מכל מקום זה לא נעשה באורח מתוכנן. כל מה שאפשר היה למכור בזמן שהיה שוק לכך - מכרנו. כיום יש תהליך הפוך בכל העולם - השוק בעולם איננו עוד שוק של מוכרים; כיום השוק הוא שוק של קונים. מי שמבקר היום בארצות תבל רואה את הרכישות המועטות של קונים וקיימות התחרות רצחנית ממש בשווקים בעולם על המכירה.

ביקרתי עכשיו בארץ מפונקת מאוד. החנויות הגדולות נסגרות בשעה חמש אחר-הצהריים ורק פעם אחת בשבוע זוכה הצרכן הקונה לתנויות פתוחות עד השעה תשע בערב. בתחום זה חלה מהפכה גמורה. שלוש עד ארבע פעמים בשבוע פתוחות החנויות מתשע בבוקר עד תשע בערב - שתיים-עשרה שעות בלי הפסק. כל זה נעשה כדי לאפשר לצרכן לערוך את קניותיו, משום שהשוק הוא עכשיו שוק של קונים; והצרכן איננו קונה.

האם ישראל הקטנה יכולה לשקוט על שמריה בתהליך המתפתח עכשיו ולהאמין שהמצב שהיה קיים עד 1972 יימשך גם ב-1972 ואחר-כך? אני חרד מאוד לא רק מפני האטה, אלא גם מפני משברים גדולים מאוד ביצוא. אחד ממפעליו העצומים בתחום היצוא, אשר השיג שיאים למדינתנו, כבר החל להרגיש את המשבר הזה. אני שואל את השר: האם משרד המסחר והתעשייה ערוך לקראת תפנית חמורה זו? ואינני חושב שהמשבר הצפוי יהיה בגלל הלחצים האינפלציוניים בלבד. כי יש צדק רב בדברי המורים שבתחום הייצור התעשייתי והמחירים התעשייתיים, בעיקר המחירים הסיטוניים, אין עליית המחירים גדולה כל כך כמו בתחומים אחרים. ואין אני בטוח במבחן התיכנון שלנו בתחום הייצור והיצוא. ואני מוצא לנחוק, דווקא בזמן מסידת סקירה נכונה, מציאותיות ואופטימיות זאת, להזיז עיקר ולהפנות תשומת-לב השר אל התפנית החמורה העוללה להתחולל ביצוא שלנו, וכמובן בתחום הכלכלי הכללי.

וקראנו על השקפותיו של השר בנידון, נדמה לנו שאין דעתו של השר בר-לב והאינפלציה הקיימת במשק היא דוהרת. הוא מסתמך על הדוחות האחרונים של בנק ישראל. אבל השר מודה שאנו נמצאים בעיצומו של תהליך אינפלציוני, במיוחד בענפי הבנייה והשירותים, בעוד שהעלייה במחירי התעשייה היא מבוקרת ומודרנת, ועל הערכה זאת - אומר השר - צריכה להתבסס הדרך להקלת הלחצים האינפלציוניים.

יש שותפים רבים להשקפתו זו של השר. נכון שהטיפול באינפלציה צריך להיות מכוון בעיקר אל המוקד העיקרי, והוא תחום הבנייה. אבל, אדוני השר, אין להתעלם מן העובדה שגם בתעשייה ובמסחר מורגש התהליך האינפלציוני. נצא נא לרחוב ונשאל את האיש הקטן מה הוא אומר, פוק חזי מאי עמא דבר, מה אומר האזרח אשר האינפלציה יורדת לכיסו ומדוקנת את מרבית הכנסתו מתכנה. עובדה היא, אדוני השר, כי המחירים מאמרים מיום ליום, ערך הכסף יורד. ומי הנפגע העיקרי? - השכיר, הפועל, האיש הקטן במדינה.

התהליך האינפלציוני - אם נקרא לכך במושג עדין ולא נשתמש במלה הגסה "אינפלציה" - התהליך הזה צופן בחובו גם משבר חברתי חריף ומסוכן מאוד. נכון שלא מעט עשתה הממשלה כדי למנוע הידרדרות בפער החברתי והסוציאלי הנובע ממצב זה, אבל עובדה היא ששכיר קשה לו מאוד להתפרנס מעבודתו, מפרט כאשר יש מפרנס אחד במשפחה. ובאותו זמן מתעשרת שכבה מסוימת - מתעשרת תוך כדי מצוקת הרבים, באין מפרע. רבבות שכירים בישראל שרויים בהרגשת מתקן כלכלי ואחרים "סובלים" מעורך כסף וקונים מכל הבא לידם. קיצור של דבר - עליית המחירים של המחירים פגעה בחלק הארי של האוכלוסיה ודווקא באלה שהיו גם בעבר בצימצום.

חברי הכנסת, אין זה סוד כי בשנה האחרונה עלו המחירים במוצרים שונים - חיוניים פחות וחיוניים יותר - ב-20%, 30% ואף 40%. המס אשר הוטל בשעתו על מוצרי יסוד גרם לגל של התייקרות הפוגעת ביעמך. וכאשר הוטל מס קנייה על שורה של מצרכים שקודם לא חוייבו במס, פגע הדבר באיש הקטן. אותו הדבר אמור לגבי ביטול הסובסידיות למספר מוצרים - הוא פגע בכוח הקנייה של מעוטי היכולת.

קיימת עליית מחירים כללית בכל, ללא יוצא מן הכלל, במצרכים חיוניים ובלתי-חיוניים: במזון, במשקאות, בהלבשה, בתרופות, בכל השירותים. רופא, עורך-דין, חשמלאי, סנדל, שרברב, צבע, טכנאי - כולם העלו את מחיריהם. לציבור מסביבנו שאין זה כל כך רע. לצערנו הרב, במקום להשתלט על סיבותיה של האינפלציה ולצמצמה, נמשכת הזרמת כסף למשק ונעשה מעט מאוד לבלית המחירים. רק לגבי שכרם של השכירים - שהם 74% מכלל המועסקים במדינה - לגביהם אנו נוקטים את שיטת החסכון.

חברי הכנסת, המצב הזה מחזק את ידי אלה המתנגדים לדרישת התעשיינים לבטל את הפיקוח על המחירים. דרישה זאת אינה מוצדקת ונטולת כל הגיון חברתי ומשקי. הפיקוח על המחירים - שלגבי ביצועו היעיל יש לו ספקות רבים - הרי כוונתו בדיקה מדוקדקת של כל העלאה כדי למנוע השתוללות מחירים וניצול מצב הביקוש הגואה. לפי דעתי יעיל הפיקוח גם למען התעשייה, לשם הבטחת יציבות במשק ומלחמה נגד האינפלציה.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר-הכנסת מיקוניס.

אורי אבנרי (העולם הזה— כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הדיון הזה מתנהל בצל התפטרותו של השר שפירא ממשרד המשפטים. ורגע זה, כאשר שר יצא מן הממשלה ומחפשים שר אחר לתקן שהתפנה, כאשר מדברים על מועמדים שונים שיכולים להיכנס לממשלה, היא הודמנות נאותה לה-עלות מחדש את הצורך בריאורגניזציה של הממשלה.

הי"ר מ. ביבי:

דווקא במשרד המסחר והתעשייה?

אורי אבנרי (העולם הזה— כוח חדש):

כן, בהחלט.

מעמדו המיוחד של משרד המסחר והתעשייה — מסורת, כפי שהשר מבקש לקרוא לו — הוא דוגמה לאנומוליות הרבות השוררות בחלוקה המיניסטרילית בממשלה. זה משרד הקשור כל כולו במשרד האוצר. למעשה זוהי זרוע מבצעת של מדיניות הנקבעת באוצר. אם השר רואה את עצמו כמבצע של מדיניות זו בלבד, מן הראוי לשאול אם יש צורך במיניסטריון מיוחד זה. יש בממשלה משרדים מיוחדים. חסרים בה משרדים אחרים. יש בה משרדים שיכולו להיות בעלי משמעות אילו נבנו בצורה אחרת. החלוקה כולה היא פרי המקרה של שנים רבות.

יותר מכל חסרים בממשלה מגנונים של חשיבה ותיכנון לטווח ארוך, המשתלבים לקדם את השינויים שיחולו מחר, לראות את הנוף, להתאים את הכלים הממלכתיים למצבים חדשים בכל התחומים. כאשר אני חושב על המבנה הדרוש לממשלה, אני רואה לנגד עיני מבנה כזה: ראש הממשלה, ולידו — או לידה — כמה סגני ראש ממשלה, שכל אחד מהם יעמוד בראש צוות תיכנון ועיצוב מדיניות בשטח אחד, כגון כלכלה, חוץ ובטחון, עניינים סוציאליים ושירותים ממלכתיים. אילו קם מבנה כזה, וסגן ראש הממשלה לענייני כלכלה היה ממונה על כל העניינים הכלכליים של הממשלה — כי אז היו צריכים לחבר יחד את כל הפונקציות הכלכליות הקיימות ולחלקן מחדש בין משרדים חדשים, על-פי סדר והגיון. היום אינני יודע היכן התחום, היכן הגבול בין האוצר ומסורת, בין מסורת ופיתוח, אפילו בין מסורת ועבודה. הדברים הם מקריים לחלוטין.

מכאן אני מגיע לשר חיים בר-לב. שמחתי כשהוא נכנס לממשלה, כשם שאשמח אם יצטרף אליו בממ"שלה יצחק רבין. אני חושב שנוכחותם בממשלה הזאת, כאנשים שקוליים, המצויים בענייני בטחון, כמשקל נגדי למגמות אחרות הקיימות בממשלה, היא דבר חשוב ביותר. לשר בר-לב כאיש החשיבה השיטתית, הבדיקה הבלתי-אמוציונלית, היה לדעתי מקום אידיאלי עבורו שלח כמנצח על צוות חדש לחשיבה ולתיכנון לטווח ארוך בענייני מדיניות חוץ ובטחון, ואני חושב שהוא קצת מחובזו בתפקיד שקיבל על עצמו, תפקיד שהוא בסופו של דבר ניהול פעילות שגרית למדי. אך מכיוון שכבר השר הלך לא בדרך זו וקיבל על עצמו את התפקיד הזה, הייתי משמיע משאלה: שינצל את מעמדו כדי לבחון דברים בעניינים חדשים ולגשת לבעיות בצורה בלתי-שגרית, תוך נכונות לחולל שינויים מפליגים.

הדבר הראשון שצריך להיעשות עכשיו הוא תיכנון רב יותר לגבי השקעות. כאשר נשאל השר לא מכבר בעניין ההשקעה העצומה בסך 100 מיליון לירות ב"עלית", שלגמרי לא בטוח עניין היצוא שלו — והיום צריך לבחון מפעל לא רק מבחינת הידע או ההשקעה הכספית שבו, אלא גם מבחינת כוחו בתחום שיפור מאזן התשלומים ושיפור המאזן המסחרי, או במלה אחת: ביצוא — ענה השר שזה נעשה עוד לפני שהתחיל לכהן בתפקידו זה. אך זאת אינה תשובה כלל. כמובן, מבחינה אישית זו תשובה נכונה. אבל אני מדבר על תיכנון מטעם משרד המסחר והתעשייה ובדיקה מחדש של השקעות, הן אלה שהוחלט עליהן לפני שנכנס השר בר-לב לתפקידו והן אלה שתיעשינה בזמן שהוא מכהן בתפקיד זה.

צריכה להיות בדיקה קפדנית בהשקעות וצריך לדאוג לכך שיהיה איהו ייחוד ביצוא שלנו, למען יוכל לעמוד לפחות על רגליו באותן ארצות שלתוכן כבר חדר. בסקירה קראנו שהתפסטנו על פני 118 מדינות, כן ירבו. אבל כל זה היה עד עכשיו ואין שום דבר מיוחד שנוכל לומר שבשטח זה או בענף זה מדינת ישראל אינה חוששת מפני מתחמים.

ועתה אעיר משהו לעניין חתימת הסכמי העבודה. אני מוצא לנכון לומר לתעשיינים מעל במה זו, שאין הם תופסים אפילו את חשיבות האינטרסים שלהם בעכבים את החתימה על ההסכמים. זו הפעם הראשונה בתולדות המדינה שנעשה צעד לקראת מפנה במדיניות שבר סלקטיבית ולא ריכוזית. העובדה שכל איגוד מקצועי רוצה לחתום חוזה עבודה בענף שלו ונושא-וגותן עם הצדדים ורוצה שיהיה שבר ההולס את הענף צריכה היתה להביא את התעשיינים לכך שייכנימו אפילו לזו-תורים הגדולים ביותר ובלבד שיוכלו ליצור את המפנה הזה ואת התקדים הזה, כי הוא לברכה לתעשייה. מחר עלול להיות מצב שונה בענף אחר, שהפועלים יידעו שאי-אפשר לדרוש יותר, והפועלים אינם דורשים בעניינם שהם יודעים שאי-אפשר לדרוש בהם. אין זה נכון שהפועלים מעלים סתם תביעות. כל פועל בענף שלו, בכל אופן כל ציבור פועלים בענף שלה, יודע בדיוק ומחזיק את היד על דופק הענף שלו, והוא יידע מתי לא לתבוע מה שאי-אפשר לתבוע אם זה מסכן את עצם עבודתו וקיום הענף. התעשיינים מעכבים את חתימת ההסכם. ההסתדרות הכללית, שהיתה תמיד דוגלת במדיניות שבר ריכוזית לכל ציבור העובדים, דורק היא זה מעקרון זה ונתנה משרות לכל איגוד המקצועי לתבוע את תביעותיו הוא. מי עומד עכשיו באופן דוגמתי וטוען כל הזמן שיש לו הסכם ארצי והסכם מסגרת? — דווקא התעשיינים. דבר זה יהיה לרעתם ולרועץ להם.

והואיל ואינני חוזה אופטימיות גדולה לקראת הבאות, והואיל ואני חוזה דווקא תפנית להאטה ולקשיים, לכן אומר אני שלא צריך להוסיף לקשיים ביצוא גם סכנה של הידרדרות ביחסי העבודה.

אני חושב שחתימת ההסכמים צריכה להיעשות מחר ככל האפשר. ואם יש איהו ערך לפניה לתעשיינים, אני קורא להם להקדים לחתום על ההסכמים האלה עם האיגודים המקצועיים, כי זה יהיה לברכה לא רק להם, אלא גם לכל משק המדינה.

רק את השר. השר הוא המבצע מדיניות הממשלה, כפי שנתקבלה על-ידי הממשלה. לכן אני נזהר מלפגוע אישית בשר זה או בשר אחר. הערב שמעתי גוואמים מן המערך שהתעלמו משאלות פועלים, ודווקא מהאופוזיציה שמעתי דברים גם על פועלים, על שכר עבודה וכל הכרוך בזה.

מוזר הדבר. מוזר מכיוון ש-85% של כלל המפרנסים בארץ הם אנשים עובדים. מתוכם 73% שכירים. אנחנו עם עובד. וכאשר באים לדון על משרד המסחר והתעשייה, מדברים כאן בדרך כלל. אבל הבורגנות התעשייתית יודעת היטב מה האינטרסים שלה. בכלל, הם יודעים מה האינטרסים שלהם. לא כן ציבור הפועלים, לא כן נציגים מרובים של ציבור הפועלים.

בזמן המנדט הבריטי קיים היה רק אירגון אחד יהודי-ערבי משותף, והוא אירגון הפרדסנים היהודים-ערביים. אלה הבינו שהם צריכים להתאחד כדי להפיק את הרווחים שלהם. לא היה שום אירגון יהודי-ערבי משותף אחר של פועלים.

התאחדות בעלי התעשייה יודעת את האינטרסים שלה. לפעמים גם הם עושים שגיאות. למשל, במה שגמר חבר-הכנסת שוסטק: הם לא התמו עדיין על החווים הקולקטיביים. הם הפסידו בכך. פועלים לא ירצו לחתום על חוויים כאלה, על תנאים כאלה, אחר ירצו ההתייקריות האחרון. האם יחתמו על חוויים שחשבו עליהם לפני כמה חודשים, כשהצלע היחידה שנשארה מוקפאת היתה הצלע של שכר העבודה, ואילו המחירי, הם, המסים ותעריפי החשמל יעלו?

אנחנו פה בכנסת יכולים להתווכח ולדון ולתת לשר עצות כאלה ואחרות. השר ודאי מקבל המון עצות, על סלקטיביות ועוד. השאלה המכרעת היא באמת: האם אתם מוכנים להגן על רוב רובו של העם, או לא? זאת השאלה. האם אתם רוצים להגן על 85% של המפרנסים או לא? זאת השאלה. האם תמשיכו במצב ש-2.5% מההכנסה הלאומית מקבל העשרון התחזקו, ואילו העש-רון העליון מקבל 26% מההכנסה הלאומית? זאת השאלה.

אני אדם "מוגבל", אני שואל את עצמי בכל דבר את השאלה: האם זה עוזר לפועלים, או לא? אם זה עוזר לפועלים — אני נותן לכך את ידי; לא עוזר לפועלים — אני מתנגד לזה. ושכאן אומר פועלים, אני מתכוון גם לפרופסורים באוניברסיטה, לכל השכירים, החל בפרופסורים וגומר בפועלי גקיון. זה העם העובד שלנו. ולכן בכל דבר צריך לדאוג למי זה עוזר, למי זה מביא תועלת. כשזה מביא תועלת ל-85% של המפרנסים, זאת אומרת שזה מזין את המשק הלאומי. וזהו האמת וזהו הפרספקטיבה. כשזה מזיק לעובדים — זה מוכרח להזיק למשק הלאומי. רק להזיק. במצב הנתון המרוויח הוא המיעוט, זה שאין לו שרשים בארץ הזאת, זה אשר חי בעיקר בקליפורניה או בשווייצריה, בכל מיני מקומות אחרים, שאינו מצטיין בפטרוטיסם יוצא מן הכלל. יש חלק של אנשי הבורגנות התעשייתית שאני מכיר אותם עוד מזמן המנדט הבריטי, שהשקיעו לפחות יומה ומרץ וכסף שלהם. עכשיו, כפי שאמר פעם המנוח אשכול, "אנחנו משקיעים את הכסף והם משקיעים את השם שלהם". את זה אמר מעל דוכן הכנסת. ובכן מי משקיע פה באמת, הרי זה האדם העובד — בחקלאות, בתעשייה, בתרבות, במדע. אלה אותם אנשים עובדים, אותו פרופסור שאחרי 25 שנים של עבודה ושל כתיבת מחקרים חשובים אף מבחינה בין-לאומית מקבל

ואזכיר רק כמה נושאים, המחייבים בדיקה ומחשבה חדשה. למשל: קביעת קריטריונים אובייקטיביים גלויים למימון ממשלתי ולהענקת זכויות מטעם המדינה. הדבר הוא חיוני. זה שנים אנחנו מתריעים נגד מצב שבו מפעל מלוני מקבל מימון בעשרות מיליונים, ואיש אינו יודע למה, ואילו מפעל אחר אינו מקבל מימון ושוקע. המפעל ששמו הוזכר כבר רבות בימים האחרונים, מפעל "גיבור", הוא דוגמה טובה לצורך בגיבוש קריטריונים אלה.

נושא מסוג אחר לגמרי: אני מבקש שהשר יבדוק בחודשים הקרובים באיזו מידה ניתן להנהיג בישראל שבוע עבודה של חמישה ימים. לדעתי הגיע הזמן לגשת לביצוע מהפכה זו בישראל, ואין לי ספק שיש ענפים רבים במדינה שהם בשלים וכשרים לכך.

נושא שלישי: אנו נמצאים במצב של תעסוקת-יתר פנטסטית, חוסר משווע בידיים עובדות, כמעט בכל השטחים ובכל המקצועות. ובכל זאת לא נפתרה הבעיה ששר האוצר קרא לה "אכטלה סמויה". איזה אבסורד הוא זה: רבבות אנשים נמצאים במקומות עבודה מיותרים, המייקרים את כל תהליכי המשק, בעוד שאותם אנשים עצמם חסרים במקומות עבודה חיוניים. דרושה גישה חדשה מטעם הממשלה. עובדים חוששים לעבור ממקום למקום מפני שאין הדרכה והכוונה לתפקידים חדשים, מפני שאין פתרון לבעיית הזכויות הסוציאליות של עובדים העוברים ממקום למקום. גם זהו נושא ששר חדש יכול לקחת אותו לידיו.

אולם, אדוני היושב-ראש, השאלה העיקרית היא בכל זאת: מהי הגישה הסוציאלית של כבוד השר? הרי זהו ההבדל בין חייל, גם חייל בדרג העליון ביותר, ובין שר בממשלה: שחייל אינו צריך לשבור את ראשו בשר-אלות מדיניות. הוא מקבל את המדיניות ומבצע אותה כמיטב כשרונו. ואילו שר בממשלה, אף שר המסחר והתעשייה, אינו צריך לקבל הנחיות מוולתו, גם כשהוא אינו יכול לקבוע לבדו את המדיניות. היינו רוצים לשמוע מכבוד השר יותר על גישתו הסוציאלית לבעיות היסוד של המדינה. יש סכנה האורבת לפתחו של כל שר מסחר ותעשייה: הוא הופך באופן לא מודע לנציג הבעלים, בעלי התעשייה ובעלי המסחר. הייתי רוצה להביע משאלה שהשר יגבש לעצמו גישה סוציאלית חדשה, שיבדור מה הקשר בין עליית שכר ועליית מחירים, מה חלקו של העובד במשק משגשג ומתפתח, כשהתוצר לאומי גדל והולך והתפוקה גוברת.

ולבסוף, אדוני היושב-ראש, ריח של מיתון נפוץ עכשיו בארץ. יש אומרים שזהו בלוף שנועד ללחוץ על העובדים לבל יעלו את שכר העבודה. יש אומרים שאלה הם סימנים ראשונים לסכנה מתקרבת, ושפרשות כמו "פאן-לון" ו"גיבור" הן אות לבאות. הייתי מציע שכבוד השר ימסור לנו את הערכותיו לגבי שאלה זו, שהיא השאלה העיקרית העומדת כרגע לנגד עיניו של כל איש כלכלה במדינה הזאת.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מיקוניס, אחרון המש-תתפים בדיון זה.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. בדיון זה, כבדונו-נים על פעולות של משרדים אחרים, אין מקום לבקר

פי שניים מאשר התעשיינים. וזאת פוליטיקה מכוננת. אני לא הייתי עושה את זה. הייתי מעדיף את ההון התעשייתי על פני ההון הבנקאי.

אני רוצה לומר שיש עליית רווחים גם אצל ההון התעשייתי, וגם אצל בעלי התעשייה. בעמוד 214 של הדין-וחשבון של בנק ישראל לשנת 1971 נאמר: "למרות העלייה הניכרת בהוצאות, לא נפגעה השנה רמת הרוי-חיות בתעשייה, וקרב לוודאי שאף עלתה. סך הרוי-חיים הגלמיים בערכם הנומינלי גדלו, לפי אומדן, ביותר מ-24%. במשך השנה, ובעיקר בעקבות פחות שער המטבע באוגוסט, חל כנראה שיפור גוסף במצב הרווחיות בתעשייה, למרות העלייה בהוצאות הייצור". זה מה שאומר הדין-וחשבון של בנק ישראל.

כמובן אפשר לדבר על כך שעות, אך זמני מועט. אני מניח שהשר בר"ב, עד כמה שאני מכיר אותו בתור רמטכ"ל רציני, אינו חי רק לפי "רצפטים" שמגישים לו. הוא בעצמו ייכנס לעניינים ויחשוב על זה. השאלה היא מאיזו נקודת השקפה יחשוב על כך. אין פה מקום לנקודת השקפה כלל-לאומית, אלא לנקודת-השקפה מעמדית: או שאתה עם 85% של המפרנסים, אלה שמקיימים את החיים בארצנו, או שאתה עם ה-15%. אין פה מחצה על מחצה, אי-אפשר להשביע גם את בעלי התעשייה וגם את העובדים. זה לא יכול להיות. צריך להיות סדר עדיפויות בכל הדברים האלה.

בסוף דברי אקרא רק את המשפט האחרון מדבריו של השר בר"ב. הוא אמר: אני מקווה ומאחל לכולנו כי תהיה לנו התבונה... באמת נחוצה לנו תבונה. פעם אמר יושב-ראש הכנסת הראשון, המנוח שפרינק, מעל דוכן הכנסת בבית פרומין: העם היהודי הוא עם נבון, אבל לא היה מוזק לו קצת שכל. ובכן לא היה מוזק לנו קצת תוספת תבונה כדי לכלכל את ענייני משרד המסחר והתעשייה לטובת רובו המכריע של העם. "שתהיה לנו התבונה — מסיים השר — שתהיה תבונה לממשלה לצמצם הוצאותיה" — בכל לב אני מקבל זאת. "...למ-עסיקים להסתפק ברווחיות סבירה ולא מירבית" — הם לא יסתפקו בה. תתן להם רק אצבע אחת, הם ירצו את היד כולה. הם לא יסתפקו, והממשלה עושה הכל כדי שלא יסתפקו ברווחיות סבירה ולא מירבית. "...לעובדים להסתפק בשכר הוגן ולא מירבי, ולצרכנים לחסוך ולא לבזבז" — אלה משאלות חסודות ביותר. השכר עומד במרכז, השכר ההוגן, ושכר הוגן הוא דבר יחסי מאוד. אומרים ש-425 לירות לחודש שכר, כפי שהוחלט לאחרונה, זהו שכר מינימום, ו-2,650 לירות לעורך-דין בועדת ויתקון ביום, גם זה שכר מיני-מם, "סביר".

השר אומר: "אם תהיה לנו התבונה ויעמוד לנו הכוח, אני בטוח כי 1972 תהיה גם היא שנה טובה לתעשייה ולמשק". גם 1972 יכולה להיות שנה טובה לתעשייה ולמשק, אם הממשלה תשנה את מדיניותה מעידוד ההון לעידוד העמל. זה מה שעומד לפנינו היום.

היו"ר מ. ביבי:

תם הדיון בסקירת שר המסחר והתעשייה. תשובת השר נשמע באחת הישיבות הבאות. הישיבה הבאה — מחר בשעה שלוש אחר-הצהריים. ישיבה זו נעולה.

נטו 1,200 לירות לחודש. העם הזה יוצר את הערכים התרבותיים, המדעיים, הטכנולוגיים, החמריים של הארץ הזאת. ולחם צריך לדאוג. השאלה היא: מהי נקודת המוצא?

יש לציין עלייה ניכרת בייצור התעשייתי ובהתקדמות הטכנולוגית, ואני אחיה האחרון שלא אבדך על כך את כל אלה שעסקו בזה במשרד המסחר והתעשייה. יש אנשים שעושים בזה ועשו בזה. הם קידמו, השי-תלו לקדם, את העלייה הזאת בייצור התעשייתי ובהתקדמות הטכנולוגית. כל הכבוד. אבל הצעד הזה, ההתקדמות בייצור התעשייתי וההתקדמות הטכנולוגית, לא התלו בהתקדמות חברתית. זוהי הבעיה.

הפריון גדל, גדל מאוד, לא כפי שאמר פה חבר-הכנסת שכטרמן, שזה מגיע ל-60%-70% מפריון העבודה בארצות חוץ. אני מכיר מקצועות אצלנו שפריון העבודה בהם עולה על זה שבצרפת ואנגליה. ובכלל על פריון זה יש הרבה מה לדבר. הייתי בחוץ-לארץ כשעבדתי בעצמי כפועל, וראיתי מה הם עושים ומה אנחנו עשינו, אפילו בזמן המגנט הבריטי. אז היה הפריון בעלייה, והוא עולה מדי שנה בשנה. הוא איננו עולה רק כתוצאה ממכונן מודרני אצלנו. אפילו בארצות-הברית של אמריקה, הארץ העשירה הזאת, רק 10% של התעשייה היא אוטומטית. ופה מציעים כבר אוטו-מציה. לא כדאי לקפיטליסטים להשקיע הרבה כדי להגיע לאוטומציה בתעשייה.

אפשר, כמובן, להציע עצות לאוטומציה, כפי שעשה חבר-הכנסת שכטרמן. המיכון הרגיל כאן איננו יוצא מן הכלל. גם המינהל כאן איננו יוצא מן הכלל. ביקרתי בקורסים של מינהל, בתור חבר הכנסת. ראיתי מנהלים, והטפתי להם "צינונות". אני, שאני אוטו-צינוני, הטפתי להם צינונות. אמרתי להם שצריך להיות לא רק מנהל; צריך להיות גם אדם החושב על משק הארץ, על מיוון עדות, בעל אידיאליסם כלשהו. צריך לדעת שאנחנו ארץ נבנית, ולכן זה נדרש מאוד.

הכל שמים את הדגש בפריון העבודה, זאת אומרת על שיטות חדשות של הזעה. הפועל צריך לתת את כל כוחו, וכתמורה הוא מקבל עליית מחירים, עליית מסים עירוניים; מ-1 באוגוסט — עליית מחיר החשמל ב-5%. הפועל, האדם העובד, השכיר, צריך לסבול כל מיני צרות. אבל עליו מטילים את האחריות לכל המה-סורים של המשק. הוא צריך להיות. פריון עבודה.

פריון העבודה אצלנו גבוה. עוד לא ראיתי בעולם ציבור כה אחראי וכה נאמן כמו ציבור הפועלים בארץ. הפועלים בעצמם משתדלים להשתכלל, לשפר את העבודה שלהם, את האכיזות, את הכמות. אבל האם זוהי הבעיה? הבעיה היא איך מתחלקת ההכנסה הלאומית, פרט להוצאות הבטחון. תניחו הצדה את הוצאות הבטחון ההכרחיות, החיוניות, שבהקשרן גם סגן ראש הממשלה יגאל אלון אמר שעליהן צמח שומן וצריך להסיר אותו, כדי שהשרירים יוכלו לפעול כהוגן. אבל תניחו את זה הצדה. איך מתחלק החלק האחר של ההכנסה הלאומית בקרב העם, בין הפועלים לבין התעשיינים? ומה שמעניין הוא שגם בנידון יש העדפה של ההון הבני-קאי על פני ההון התעשייתי. הבנקים הרוויחו ב-1971